

List studenata Ekonomskog fakulteta
Sveučilišta u Mostaru
Godina VII, Broj 14.

SEF

Besplatan primjerak

SEF

List studenata Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru

Glavni i odgovorni urednik: Jakov Marijanović
Zamjenica glavnog urednika: Marija Krešić

Uredništvo:

Slaven Budimir
Ivo Kraljević
Sanja Karlović
Irena Milićević
Ante Penava
Ivana Šimović
Dunja Bekavac

Suradnici:

Matej Vida, Mario Tomić, Ivica Skender, Milenko Margeta, Mate Mikulić, Ante Čuvalo, Ante Todorić, Domagoj Marić, Zorana Knežić, Mate Kovač, Ivan Kordić, Želimir Bakula, Drago Raše, Slaven Majić, Dario Alijović, Ante Džidić, Ante Ćurlin, Mate Penava, Mate Hrkać

Lektura:

Uredništvo SEF-a

Grafički dizajn i prijelom: Roberta Betty Barbarić

Adresa: Matice hrvatske b.b., 88000 Mostar,
Tel.: +387 36 355 106.; 063 404 878

Žiro račun:

UniCredit banka b.b. 3381002200372369
www.list-sef.org

e-mail: listsef@gmail.com

Tisk: GRAFOTISAK, Grude
Naklada: 1000 primjeraka
Studeni, 2009.

Member of

P. S. Tvrđnje i mišljenja u objavljenim radovima izražavaju isključivo stavove autora i ne predstavljaju nužno stavove i mišljenja uredništva.

Uredničko slovo

Poštovani čitatelji i čitateljice, čast mi je pozdraviti Vas na početku i zahvaliti Vam što ste i dalje naši vjerni čitatelji, oni bez kojih ovaj list ne bi trajao i doživljavao uspjeha iz broja u broj. U prošlom broju list smo osvježili kolorom, raznim novim rubrikama, u list smo uključili brojne suradnike sa drugih fakulteta van BiH, postali član Europejske mreže listova, obnovili pomalo zaboravljena prijateljstva sa kolegama i Zagreba i sl. Da našem usponu u pogledu uspjeha lista nije došao kraj pokazuje i ovaj novi broj. Naime u 14 broju naše čitatelje nagrađujemo sa još dodatnih dvadeset stranica lista i sa brojnim drugim zanimljivostima. Po prvi put u broju pojavljuje se tema broja kao još jedna novina. Glavno mjesto u broju zauzela je Energetika i čini skupinu od 8 članaka u kojima su sudjelovali kako naši tako i studenti iz Hrvatske. Napravivši jedan skup članaka zaokružili smo jedno bogatu temu u kojoj će, nadam se, svatko pronaći jedan za sebe.

Da ne bi ostalo sve u znaku energetike tu su i brojni drugi članci i zanimljivosti. Od velikog broja članaka posebno bih želio istaknuti cijelu temu broja, zatim teme iz bankarstva i profitabilnost sportskih natjecanja. Kad smo već kod sporta nikako nismo mogli izostaviti uspjeh malonogometra Ekonomije koji su po drugi put zaredom uspjeli osvojiti naslov prvaka u malonogometnoj ligi sveučilišta. U nezaobilaznom dvoboju asistentica pročitajte što su asistentice Jelena i Josipa rekle o sebi za na list. O tome kako je prošao dan karijera pisala je kolegica Zorana. Ekonomijada kao najveće druženje studenata i ove godine nam

je dalo puno razloga za zadovoljstvo. Naime najbolji u akademskom natjecanju nije samo velika nagrada za nas studente već i za naše profesore koji su preko nas pokazali da dobro rade svoj posao. Za ljubitelje tehnike, tu je naš *tehno* kutak. Filmski kutak kao nova rubrika nudi vam recenziju najnovijih filmova. Iako je kolumna na trenutak ispuštena iz lista u ovom broju donosimo vam priču kolege lve o maloj tvornici užasa.

Što se tiče članaka, dragi čitatelji, to bi bilo to. Na Vama je samo da uzmete novi broj i pronađete nešto za sebe. Ja se nadam da ćemo Vam i ovaj put u tome ugodići. Naravno sve Vaše kritike rado ćemo prihvatići i popraviti sve ono što smo u ovom broju propustili.

Na samom kraju kao urednik u ime cijelog uredništva želim se zahvaliti svima koji su na bilo koji način sudjelovali u realizaciji novog broja. Hvala dekanu i svim profesorima i asistentima koji nesobično sudjeluju na ovom projektu.

Do sljedećeg broja...

S poštovanjem,
glavni urednik:
Jakov Marijanović

Doc.dr.sc. Sanja Bijakšić Martinović

Ulažite u vlastito obrazovanje jer se ono uvijek isplati!

Razgovarao: Jakov Marijanović
e-mail: jakov.marijanovic@gmail.com

U ovom broju vam donosimo interview s doc. dr. sc. Sanjom Bijakšić Martinović, redovitom profesoricom našeg fakulteta i voditeljicom ljetne škole Ekonomskog fakulteta.

Za početak recite nam nešto o sebi i Vašem školovanju. Gdje ste diplomirali, magistrirali, doktorirali? Zašto ste odabrali marketing?

- Čitavo moje obrazovanje, osim dodatnih usavršavanja, odvijalo se u Mostaru. Fakultet sam upisala 1985., diplomirala 1989. Iste godine sam upisala poslijediplomski i kao prva i najmlađa iz svoje generacije u ožujku 1992. godine magistrirala. I onda je trebalo proći čitavo "stoljeće" do doktorata 2004. Svakako,

ratna zbijanja, osnivanje obitelji i slično, su u određenom stupnju to pridonijeli. U tom periodu bila sam na nekoliko usavršavanja, a svakako je najznačajnije ono na Hass School of Business, University of California, Berkeley, (USA) A, zašto sam odabrala marketing?! Kada sam studirala, osim smjera marketing, postojao je još finansijsko-računovodstveni smjer. Međutim, od momenta upisa na Ekonomski fakultet znala sam da ću odabrati marketing usmjerenje. Ono mi se činilo dinamičnim, kreativnim i smatrala sam da pruža dodatne izazove.

Kakav je bio Vaš studentski život?

- Moram priznati da mi je period studiranja

ostao u najljepšem sjećanju i sigurno je jedan od životnih perioda koji mladi ljudi mogu najviše iskoristiti. Oslobođeni ste pritiska svakodnevnog ispitivanja, vrijeme učenja možete prilagoditi vlastitim potrebama. Mogućnosti za dodatna usavršavanja su veća. Zajednička učenja, druženja, putovanja su nešto što ću sigurno pamtitи. Danas, kada vratim "film" malo unatrag mislim da ipak ima određenih razlika u načinu studiranja i ponašanja studenata nekad i sada.

Što mislite o aktivnosti studenata na našem fakultetu? Da li su u vrijeme dok ste studirali postojale studentske organizacije?

Fakultet bih svakako proširila, knjižnicu „obogatila“ ne bi bilo loše da imamo i vlastitu zalogajnicu. Svakako, uvela bih studomat, smanjila broj rokova (to bi bila nepopularna mjeru)

- Mladi ljudi bi uvijek trebali biti na jedan način pokretačka snaga društva, jedan oblik reformatora. Od mladih se očekuje da uočavaju, kritiziraju, ali i predlažu. Naravno, da su i u vrijeme mog studiranja postojale studentske organizacije, zborovi po studijskim godinama i AIESEC. U obje organizacije sam bila aktivna i to je nešto što je sigurno obogatilo moje studiranje. Par puta godišnje učestvovali smo na skupština AIESEC-a, studentskim zborovima kao i ekonomijadi koja se odvijala jednom godišnje. To su bile prilike gdje bi mogli prezentirati znanje, sportske vještine, razvijati određene komunikacijske vještine, ali i sklapati prijateljstva koja će trajati možda i čitav život. Evo, upravo Vama poznata asistentica mr.sc. Dijana Čavar i ja smo počele prijateljstvo na taj način koje i danas traje.

- Mislim da danas studenti nedovoljno koriste prilike koje im se nude, te da bi trebali biti aktivniji u studentskim organizacijama. Mogućnost učešća u međunarodnim razmenama je veća nego ranije, a to je nešto što se svakako treba iskoristiti. Također, mislim da i Zbor i AIESEC imaju podršku Dekana i čitave uprave, te da bi je trebali koristiti više. Studenti bi trebali možda i sami pokrenuti određene akcije, potaknuti za njih bitna pitanja, a ne samo stihijski rješavati eventualne probleme onako kako dolaze. Vi imate i svoje predstavnike u Fakultetskom vijeću koji su najviše zainteresirani za učešće kada dođe vrijeme tzv. „dekanskih rokova“. Nije mi jasno zašto određene probleme koji studente tište agilnije ne rješavate ili značajnijih problema ipak nema.(!?)

Što mislite o bolonjskom procesu i njegovoj primjeni na našem fakultetu? Možete li usporediti "bolonjce" sa starim planom i programom?

- Prelazak na nešto novo je uvijek težak i pomalo bolan. Tako je i sa primjenom bolonjskog procesa koji sa sobom nosi sigurno određene pozitivne, ali i negativne strane. Mnogo veći fakulteti i sa dužom tradicijom nego što je to kod nas, susreli su se s nizom problema, te bi bilo besmisleno očekivati da će se ovaj proces odvijati bez poteškoća. Ono što nama nedostaje je prostor. Mi smo jedan od najbrojnijih fakulteta, a još uvijek se nalazimo u istoj zgradi u kojoj je fakultet egzistirao i prije tridesetak i više godina. Naravno, da je ovo jedan od velikih problema, posebice sa aspekta organiziranja nastave na principima Bolonje. Na pojedinim sveučilištima nastava se organizira i subotom, a predavanja su čak do 22 sata. Studenti moraju biti svjesni da je njihova opterećenost ovim procesom veća, ali da je to slučaj i kod nastavnog kadra. Ono s čime nisam nikako zadovoljna je opremljenost naše knjižnice. Od studenata se traži uključenost u svakodnevni nastavni proces, kontinuiran rad i učenje. Ovo je ponekad problem jer na raspaganju nemaju niti osnovnu, a da ne govorimo o dodatnoj literaturi. Također, broj ispitnih rokova koji naši studenti imaju nije sukladan bolonjskom procesu. Kada ovo govorim, znam da se stu-

denti neće sa mnom složiti, ali broj rokova je mnogo veći nego na drugim sveučilištima. Pojedini studenti unaprijed planiraju na koje kolegije neće izlaziti, što će prenijeti u narednu godinu i slično. Na taj način sebi prave „medvjedu uslugu“. Mi smo studirali bez mogućnosti prijenosa ispita i s manjim brojem rokova. I mislim da je to bolja opcija mada se ne čini na prvi pogled.

- A, moje osobno mišljenje kako se mi nosimo s Bolonjom je da preprega i problema ima, ali ih rješavamo korak po korak.

- I na kraju, pitali ste za razliku između studenata *bolonjaca* i onih koji su studirali po starom planu i programu. Prije svega, osobno ne pravim razliku među studentima na taj način (naravno osim na polaganjima ispita kada to moramo učiniti u ovisnosti od programa). Studente dijelim na one koji hoće da nauče i one druge, koji čekaju da sve završi i da se „provuku“. U svakoj generaciji ima krasnih mladih ljudi koji se ističu znanjem, sposobnošću i da imam mogućnosti zalagala bih se da se takvi studenti dodatno nagrade.

Je li naš Fakultet dovoljno brendiran i marketinški dorađen?

- Tim pitanjem ste me malo zatekli. Mislim da na tom polju možemo još mnogo toga uraditi. Mi smo svjesni da se nalazimo na tržištu, konkurenčija su nam javna sveučilišta, ali i sve veći broj privatnih. Ono čime se mi nastojimo nametnuti i po čemu se nastojimo diferencirati je, između ostalog, kvalitet. To do sada radimo uspješno. Vjerujte divno je čuti od strane trećih kako naši studenti postižu odlične rezultate na različitim testiranjima i to na državnoj razini. To je na jedan način potvrda kvalitete naših studenata, ali i samog Fakulteta.

Ove godine je po prvi puta organizirana "Međunarodna Ljetna škola". Bili ste voditeljica tog zahtjevnog projekta, jeste li zadovoljni dobivenim? Recite nam nešto o tome?

- "Ljetna škola" je za mene jedno novo i dragocjeno iskustvo. Sama priprema organiziranja nastave je tražila dodatne napore od svih angažiranih i ovu priliku bih iskoristila da se još jednom zahvalim svim angažiranim asistentima i osoblju koji su zbilja uložili maksimalan trud, kao i našem poslovodstvu koji su uvidjeli i podržali potrebu organiziranja Ljetne škole. Vjerujte da je bilo dana kada bi došli u dekanat prije 8 sati ujutro, a otišli iza 20 sati. Ljetnu školu je počeo oko 350 studenata. Najveći broj polaznika su bili naši studenti, ali je bilo i s drugih sveučilišta BIH i RH. Nastavnici koje smo angažirali bili su s osječkog, splitskog, banjalukačkog i tuzlanskog sveučilišta. Nemam kod sebe trenutno točne pokazatelje, ali mislim da je ukupna prolaznost bila oko 70% do 75%. Studenti su Ljetnu školu upisali iz različitih pobuda, ali svi s istim ciljem – da polože. Imali smo studente sa skoro svim peticama koji su insistirali na prosjeku ocjena, ali i onih „drugih“. Mislim da

su prvi dani nastave i za studente bili mali šok jer su dnevno provodili od 5 do 8 ili čak 9 sati na Fakultetu, posebice ako su upisali dva kolegija. Prepostavljam da je većina studenata mislila da će nastava i ispit ipak biti malo „lakši“. Sa studentima sam bila u svakodnevnom kontaktu tako da sam bila svjedokom njihovih razmišljanja, dolazili su mi reči svoje pritužbe, ali i pohvale. Ipak mislim da je ono najljepše bilo kada vidite studente kako poslije podne izlaze i govore o interesantnosti predavanja. Uspjeh studenata je za nas bila nagrada. A, naravno da je bilo i onih nezadovoljnih. U svakom slučaju, za mene je Ljetna škola polučila uspjeh i s njom bi trebalo nastaviti i u budućnosti.

Predajete više predmeta. Možete li neki izdvojiti na prvo mjesto i zašto baš taj predmet?

- Bolonjski proces je i nastavnicima i asistentima nametnuo veće obveze, pa time i predavanje većeg broja kolegija. Neću Vam reći, iako bih možda trebala, da su mi svi predmeti podjednako dragi jer nisu. Većina kolegija je nova i sigurno je svaki interesantan s određenog aspekta. Meni osobno najdraži su Marketing i Osobna prodaja i pregovaranje. Mislim da Marketing ne trebam posebno komentirati jer je to bazni predmet marketinškog usmjerenja. Osobna prodaja i pregovaranje je kolegij koji osim marketinškog znanja traži poznavanje psihologije, komunikologije... I većinu pojmove koje učimo možemo osim u poslovnim situacijama primjenjivati u svakodnevnom životu.

Što Vam se na našem Fakultetu i cijelom Sveučilištu ne sviđa i što biste pod hitno mijenjali?

- Vau, što mi se ne sviđa?! Ipak bih rekla samo ono što mi se na našem Fakultetu ne sviđa. Znate onu izreku „pometi prvo ispred svojih vrata“? Kada bih imala utjecaja, ali i finansijskih mogućnosti naš fakultet bih svakako proširila, knjižnicu „obogatila“, ne bi bilo loše da imamo i vlastitu zalogajnicu. Svakako, uvela bih studomat, smanjila broj rokova (to bi bila nepopularna mjeru), možda insistirala na većoj koordinaciji i komunikaciji između studenata i nastavnika jer mislim da ona može i mora biti veća, nastojala povezati našu instituciju s gospodarstvom kroz osiguranje praksi, projekata i slično... Također, na neki način bih uvela i nova pravila ponašanja kod studenata, odredila decidnije njihove obveze... Mislim da je dosta.

Za kraj ovog razgovora, Vaša poruka studenima.

- Pa, moja poruka bi bila nešto što kažem i vlastito djeci: učite u vlastito obrazovanje jer se ono uvijek na kraju isplati, iskoristite svaku šansu koja se nudi, ponovljene možda neće biti, i ostanite uvijek dosljedni vlastitim uvjerenjima.

TEMA BROJA:
Energetika

Energetska bilanca

Energetika kao dio infrastrukture za gospodarski razvoj

PIŠE: Ivo Kraljević
e-mail: kraljevic.ivo@gmail.com

Alternativni izvori su ujedno i obnovljivi, a to su sunčeva energija, energija vjetra, energija vodenih tokova, energija iz biomase, energija iz okoliša (geotermalna energija), energija vodika. Oni su jako moderni, jako skupi i veoma malo zagađuju okoliš a njihova najveća prednost je ta što se ne mogu istrošiti kao fosilna goriva

Svjetska energetska slika izgleda ovako: naftnih rezervi ima za oko 40 godina korištenja, a rezervi plina je preostalo za oko 60 godina korištenja. Nedostupne naftne rezerve koje se nalaze na Arktiku nose 20 % ukupnih svjeskih zaliha. Međutim, veoma je nepregledno govoriti hoće li se, i u kojoj mjeri, moći instalirati potrebna oprema za crpljenje. Netko bi rekao da ima još dosta nafte međutim, cijene fosilnih goriva će skakati naglo tako da neće postojati faktor stabilnosti. Određena zemlja svoju gospodarsku strategiju uveliko kreira istodobno uzimajući u obzir energetsku perspektivu. Bez energije nema rasta, bez stabilne energije (dostupnosti, cijena) nema stabilnog rasta. Koliko smo zaista ovisni o kretanjima

na tržištu energenata, svjedoči nagli skok cijene barela nafte na 140 dolara sredinom prošle godine (2008.). Kada određena zemlja donosi nacionalne strategije vezane za energetiku onda mora uzeti u obzir i nacionalne strategije zemalja u regiji. Energetiku posljednjih 10 godina su obilježili do tada neviđeni regionalni projekti energetskog karaktera gdje je više od 5 zemalja istodobno sudjelovalo u primjerice izgradnji plinovoda kroz regiju. Isto će se nastaviti u budućnosti te se sada kooperacija nameće kao strateški važna stvar. Jednu veliku energetsku strategiju je donijela Rusija početkom 2009. u kojoj izričito donosi tri glavne stavke (povećanje energetske efikasnosti sustava, proširenje kapaciteta i potpuno okretanje alternativnim izvorima energije). Rusija i SAD su

glavni pokretači energetskih zbivanja u svijetu, ali u zadnje vrijeme sve veću prisutnost u svjetskoj energetskoj bitci pokazuju Brazil, Kina, Kanada pa sve evo do južne Europe. U novim energetskim strategijama i uredbama se sve više unosi faktor "zelenog", a sukladno tome sve se više zelenih stranki pojavljuju na različitim razinama vlasti. Tipičan primjer je država Njemačka gdje je zelena stranka (Grünen) na trećoj poziciji u parlamentu. Ugovor iz Kyota (pogledati dodatak), koji se tiče smanjenja ispuštanja CO₂ u atmosferu, bi uskoro mogao biti zasjenjen konferencijom iz Kopenhagena koja će se održati u prosincu 2009. Od te se konferencije očekuje da donese izričite i konkretnе uredbe koje će kasnije biti implementirane u nacionalne energetske strategije. S velikom sigurnošću

se očekuje smanjenje emisije od 50% za sve zemlje osim SAD-a jer SAD jedini na svijetu nije potpisao ni ugovor iz Kyota.

Kakva je energetska slika BiH i RH? BiH ima dovoljno struje i za izvoza. Najviše izvozi u RH koja je u ovom pogledu deficitarna unatoč tome što sa Slovenijom posjeduje NE Krško koja pokriva 13 – 14 % potreba RH. RH ima namjeru u budućnosti ući u projekt južnog plinovoda zajedno s još tri zemlje (Makedonijom, Bugarskom i Albanijom). Postoje i određene špekulacije da bi RH mogla graditi još jednu nuklearnu elektranu, ali se čini da nema određene političke potpore za projekt tog ranga. U BiH i RH se sve više prostora ustupa projektima renoviranja starih zgrada i ugrađivanje toplinskih izolacija (također potpomognuto direkcijom europske komisije o povećanju energetske efikasnosti stambenih zgrada i kao takvo bi se kasnije implementiralo u državne zakone) koje štede do 70 % toplinske energije. To je posao koji bi trajao od 15 – 20 godina, a svake bi godine tržišni kolač iznosio oko 1 milijardu eura za svaku zemlju po godini. Koliko su te direktive uopće moćne pokazuje podatak da se od 01.09.2009. na policama dućana ne smiju naći stare žarulje, nego samo nove štedne koje, unatoč glavoboljama koje izazivaju kod starih ljudi, su mnogo efikasnije i jeftinije.

Zbog novih tehnika izvlačenja energije iz otpada u RH je stupio na snagu novi zakon o otpadu zbog sve većeg broja poduzeća koje se bave tim stvarima. Novina u našoj regiji je također i skoro osnivanje Fonda za energetsku učinkovitost na zapadnom balkanu koji će biti financiran i provenđen od EIB i tijela europske komisije. Zadaće fonda će biti financiranje manjih projekata iz ove oblasti.

Što čini energetski sektor jedne zemlje i koji mu je cilj? Energetski sektor čine

proizvođači, postrojenja, trgovci (ovlaštene trading kompanije), potrošnja (država, infrastruktura, poduzeća i kućanstva), ovlaštene regulatorne agencije i istraživački instituti, zakonodavstvo i propisi, uredbe EU i konačno samo energetsko tržište. Ciljevi energetskog sektora su dovoljna opskrba energijom svih gospodarskih grana i podupiranje njihovog rasta. RH bilježi rast potrošnje električne energije od 3% godišnje u razdoblju od 1994 – 2008. Gospodarski rast potiče povećanu potrošnju električne energije. Cilj svake zemlje je da podigne vlastitu energetsku učinkovitost. Ona se može mjeriti indeksom nazvanim "Energy Efficiency Indeks" koji je patentiran od strane Merill Lynch. EEI promatra četiri glavna pondera (potrošnju kapitalnih dobara u razdoblju, efikasnost goriva u auto industriji, izolacija novo napravljenih zgrada i rast potrošnje alternativnih izvora energije).

Alternativni izvori su ujedno i obnovljivi, a to su sunčeva energija, energija vjetra, energija vodenih tokova, energija iz biomase, energija iz okoliša (geotermalna energija), energija vodika. Oni su jako moderni, jako skupi i veoma malo zagađuju okoliš, a njihova najveća prednost je ta što se ne mogu istrošiti kao fosilna goriva. Sve više država uvodi pakete poticaja poduzećima i kućanstvima da kupuju ove "stvarčice". Sve su više u svijetu popularni i sajmovi vezani uz ove oblasti. Jedan od njih je i Frankfurtski sajam kućne, energetske i klimatizacijskih tehnika i obnovljivih izvora energije koji se redovito održava u trećem mjesecu svake godine.

Kao dugoročno dobar posao nameće se i gospodarenje i reciklaža otpada. Kao prilog toj tvrdnji stoji i otvaranje pogona kanadskog poduzeća "Energy Income Trust International" u Makedoniji kao i poduzetnički izleti Borisa Mikšića u Slavoniji.

Kao i u susjednim državama možemo uskoro očekivati i pojavljivanje raznobojnih koševa za smeće koji razabiraju otpad. Što iz toga možemo iskoristiti? BiH i RH imaju veliku i perspektivnu energetsku budućnost zbog hidro, vjetro, solarnog i otpadnog potencijala. Sve tome pridonosi jaka vjetro i sunčeva izloženost naše mediteranske regije

To je ujedno i određeni FDI koji zapošljava radnike, ali traži restrukturiranje tržišta rada zbog sve veće potrebe visokoškolovanih inženjera koji su se spremni doškolovavati u inozemstvu.

Kao i u susjednim državama možemo uskoro očekivati i pojavljivanje raznobojnih koševa za smeće koji razabiraju otpad. Što iz toga možemo iskoristiti? BiH i RH imaju veliku i perspektivnu energetsku budućnost zbog hidro, vjetro, solarnog i otpadnog potencijala. Sve tome pridonosi jaka vjetro i sunčeva izloženost naše mediteranske regije. Domaći poduzetnici imaju priliku iskoristiti ovu komparativnu prednost u kreiranju seta poduzeća u ove namjene. Dugoročno bi to bila dobra poslovna podloga kako na zaposlenost tako i na državnu bilancu. Ono što BiH fali je prisutnost oštro specijaliziranih potpornih ustanova, laboratorijskih i istraživačkih instituta i razvojnih kuća kao što RH ima utjelovljeno u sjajnom institutu "Hrvoje Požar" (pogledati web). BiH bi na taj način mogla iskoristiti energetsko – komparativnu prednost kao što ima Francuska u obliku fizijskih nuklearnih elektrana, Njemačka u vjetroelektrnama, Kina u obliku vodenog potencijala (npr. slavna brana "Tri Brijega" najveća hidroelektrana na svijetu) i Japan u pojavi najvećih solarnih elektrana. Oko svih tih žarišta se pojavljuje roj specifičnih, malih i fleksibilnih poduzeća. Energetska budućnost je neizvjesna. Nakon transformacije auto – sektora na gorivne ćelije (vodik) i IT sektora s novim solarnim ćelijicama, ozbiljno očekujemo prihvatanje vodika (koji će zasigurno skinuti s trona fosilna goriva i poslati ih u prošlost) kao novog svjetskog goriva i više od toga, kao nosioca novog poretku koji će ozbiljno promijeniti mapu svjetskih centara moći. Više o aplikativnim svojstvima vodika za 15 godina.

NUKLEARNA energija

TEMA BROJA:
Energetika

Piše: Matej Vida
Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
e-mail: matejvida@gmail.com

Ovisno o svom stavu prema nuklearnoj energiji ovaj se članak može početi spominjanjem katastrofe u Černobilju i dugoročnim posljedicama tog događaja ili pak činjenicom da nuklearne elektrane ne ispuštaju CO₂ i da su najčišće elektrane. Nuklearna energija danas ima puno zagovornika, ali i dosta protivnika koji se bore protiv nuklearnih elektrana. Ukratko ću pokušati skupiti sve važne činjenice o ovom velikom segmentu energetike te kod vas potaknuti razmišljanje o nuklearnoj energiji i o potrebi nuklearke u regiji.

Nuklearna energija i elektrane

Nuklearna energija je energija atomske jezgre (lat. Nucleus) tj. energija dobivena raspadom (fisija) ili spajanjem (fuzija) te jezgre. Današnje nuklearne elektrane sve su fisijske tj. energiju proizvode cijepanjem atomske jezgre. Jedini prirodni element pogodan za fisiju je uran, koji se u Zemljinoj kori pojavljuje u obliku dva izotopa (U-238 99,3% i U-235 0,7%). Takav prirodni uran potrebno je obogatiti izotopom U-235 kako bi bio upotrebljiv kao gorivo. Najjednostavniji opis reakcije izgleda ovako: slobodni neutron pogoda jezgru izotopa urana U-235 te se u sudaru oslobađa toplinska energija, radioaktivno zračenje te fragmenti jezgre i još slobodnih neutrona. U-238 služi kako bi apsorbirao višak slobodnih neutrona. U nuklearnim se elektranama događa samoodrživa kontrolirana lančana reakcija.

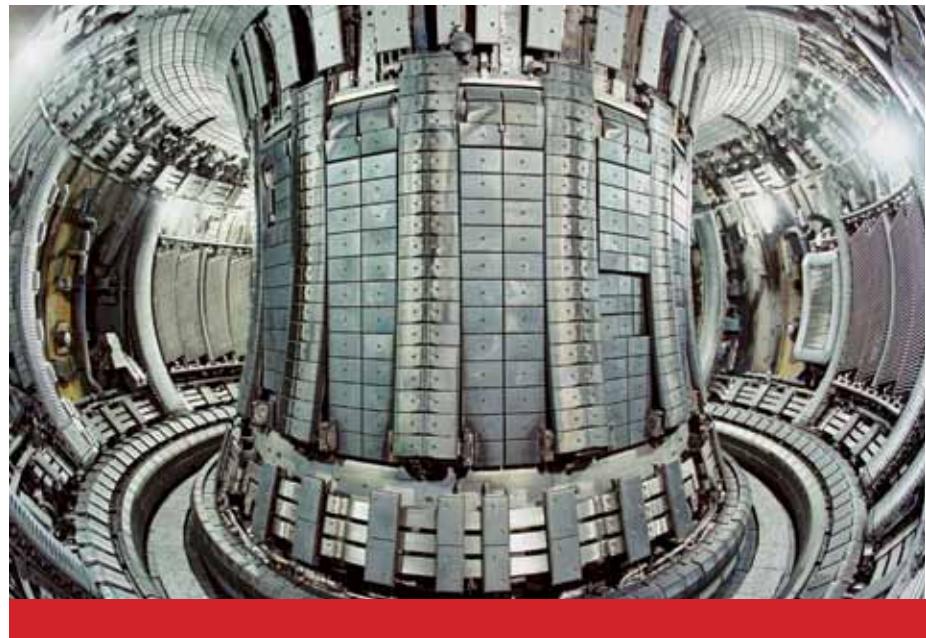
Razvoj nuklearne energetike započeo je u programu „Manhattan“ u vojne svrhe prije II. svjetskog rata zajedno sa razvojem atomske bombe. Sredinom 50-ih godina prošlog stoljeća počinje komercijalna primjena nuklearnih reaktora. Prva je nuklearna elektrana puštena u pogon 1954. u Obninsk u bivšem SSSR-u toplinske snage 30 MW. To je bio početak komercijalnog iskorištavanja nuklearne energije koje se sve više inteziviralo

do sredine 80-ih odnosno do Černobiljske katastrofe.

Černobiljska je katastrofa (1986.) uzrokovana ljudskom pogreškom odnosno narušavanjem propisanih instrukcija i operativnih

proizvedenom MWh energije.

Nuklearna je energetika danas sve češća tema zbog sve većih potreba za električnom energijom. Iako je još uvek oslanjanje na fosilna goriva u proizvodnji energije veliko,

postupaka, a posljedice su veće zbog nedostataka u projektu i izvedbi elektrane. U nesreći je izravno poginula 31 osoba, a 100.000 je evakuirano. Iseljeno je cijelo područje grada, a dugoročno je došlo do povećanja broja oboljelih od raka štitnjače na kontaminiranim područjima. Ova je katastrofa imala ogroman negativan utjecaj na daljnji razvoj nuklearne energetike, no to je sve više iz nas i danas je nuklearna energija opet popularna. Treba istaknuti da je to jedina velika nesreća u nuklearnim elektranama, dogodila se još jedna manja u SAD-u, i po tome su nuklearne elektrane najsigurnije na svijetu po

njihovi su izvori ograničeni, a i hidroenergija kao drugi veliki izvor električne energije doista je ograničena. Daljnje korištenje samo tih izvora energije neće biti dovoljno za potrebe rastućeg stanovništva.

Prednosti i mane nuklearnih elektrana

Sve većim usavršavanjem i sve boljom iskoristivošću nuklearne elektrane postale su izvrsna zamjena za ostale elektrane. Prednosti nuklearnih elektrana su velike pa ću nabrojati najbitnije. NE ne proizvode stakleničke plinove (CO₂, SO₂ i NO_x) u velikim količinama

Nuklearne su elektrane sigurno uz obnovljive izvore energije budućnost svjetske energetike. Kao jedan od najčišćih oblika energije, a u nedostatku fosilnih goriva nuklearnoj energiji predviđam svijetu budućnost, sve veći udio u ukupnoj proizvodnji električne energije

i time ne pridonose stvaranju efekta staklenika. Također, za jednogodišnje pokretanje termoelektrane snage 1000 MW potrebno je 30 t nuklearnog goriva (3 kamiona), 1 100 000 t plina (16 brodova), 1 400 000 t nafte (7 tankera) ili 2 300 000 t ugljena (23 broda), što dovoljno govori o velikoj energetskoj vrijednosti nuklearnog goriva. Prednost nad obnovljivim izvorima nalazimo u prostoru koje zauzimaju. Npr. za elektranu iste snage (1000 MW) na biomasu potrebna je površina od 300 000 km²(plantaže za proizvodnju goriva), za vjetroelektranu 100-200 km², za fotonaponske čelije 20-100 km², a za nuklearnu elektranu samo 1 km². Naravno, nikako nisam protiv obnovljivih izvora energije, ali kao dopuna puno efikasnije iskoristivoj nuklearnoj energiji. Radni vijek nuklearnih elektrana je 30-60 godina.

S druge strane protivnici nuklearnih elektrana ističu njihovu potencijalnu opasnost. Ako dođe do nesreće to može imati ogromne posljedice na ljudе i okoliš. Kao takve nuklearne su elektrane savršena meta za npr. terorističke napade ili u ratom pogođenim zemljama. Kao drugi nedostatak spominju preveliku centralizaciju u proizvodnji el. energije koja može biti problem ukoliko dođe do zastoja u proizvodnji. Još jedan nedostatak je nuklearni otpad tj. njegovo skladištenje. Radioaktiv-

ni se otpad skladišti u posebnim prostorima, otpornim na potrese i ostale elementarne nepogode te nepropusnim za radijaciju.

NE Krško

U svijetu danas radi 444 reaktora (SAD 110, Francuska 59, Japan 54, bivši SSSR 46, Velika Britanija 23, Južna Koreja 21, Njemačka 17, itd.). Ukupna je instalirana električna snaga 406 000 MW što je 18% ukupne proizvedene električne energije. Nama najbliža nuklearna elektrana je ona u Krškom (Slovenija) koju su izgradile Slovenija i Hrvatska. S radom je počela 1983. te ima dozvolu za rad 40 godina. Svi objekti elektrane izgrađeni su na masivnoj ploči od armiranog betona koja je čvrst temelj izdržljiv i na potrese jačine 9 stupnjeva po MSC-skali. Ima toplinsku snagu 1994 MW uz toplinsko iskorištenje od 34% što daje izlaznu energiju od 676 MW. Godišnje proizvede preko 5 milijardi kWh električne energije. Svake se godine mjenja trećina gorivih elemenata u reaktoru. Krško je jedno od bitnijih regionalnih energetskih postrojenja.

Fuzijske elektrane

Sve o čemu sam dosad pisao odnosi se na fizijske reakcije atoma. U svim bivšim i sadašnjim nuklearnim elektranama energija se

dobiva cjepanjem atoma. Fuzija je reakcija spajanja jezgara atoma u jednu težu jezgru pri čemu se oslobađa toplinska energija. Ono što karakterizira taj proces jest da se događa na vrlo visokoj temperaturi (>40 mil °C), što otežava njegovu komercijalnu primjenu. Sadašnje stanje u razvoju fuzijskih izvora energije je da je najveći tokamak („fuzijska elektrana“ tj. postrojenje u kojem se fuzija događa) sposoban proizvesti 16 MW fuzijske snage u trajanju jedne sekunde. Fuzijske bi elektrane bile puno sigurnije od fisijskih, ne postoji mogućnost da reakcija izmakne kontroli. No kako je još uvijek jako skupa, fuzija je neiskoristiva u komercijalne svrhe, daljnjim razvojem nesumnjivo će doći i do fuzijskih elektrana.

Nuklearne su elektrane sigurno uz obnovljive izvore energije budućnost svjetske energetike. Kao jedan od najčišćih oblika energije, a u nedostatku fosilnih goriva nuklearnoj energiji predviđam svijetu budućnost, sve veći udio u ukupnoj proizvodnji električne energije. Nadam se da će i vlade u regiji postići dogovore oko spominjane gradnje nuklearne elektrane, jer to bi bio veliki korak naprijed u energetskoj neovisnosti i sigurnoj opskrbi energijom svih potrošača.

TEMA BROJA:

Energetika

Sjajnije i od tisuću Sunaca

*Mobitel, automobil, glačalo, pećnica, dizalo, kompjutor, skuter...
i sve to na sunčev pogon...*

Piše: Milenko Margeta dipl.oec.
e-mail: m.m9328@yahoo.com

Ponedjeljak. Ustao sam. Otišao sam se odjenuti. Zastao sam pred prozorom. Tek je svitalo. Pogled prema istoku davao je nadu. Nevine zrake odavale su da se ponovno rađa. Sanjivi osmijeh mi je zatitroa na usnama, premda bi zbog Njegove surovosti i moći strah bio prirodnija reakcija. Ali ne, zašto bi! Ta odavno Ga se čovječanstvo ne boji. Odavno je naš saveznik. Majka, mogao bih ustvrditi. Promatrao sam Njegovo rađanje i zamišljao što bi bilo kad se jednog jutra ne bi rodilo. Za koliko dana bi naša svakodnevica izgubila svaku sličnost sa sadašnjom?

Zastao sam pred velikim ekranom. Ne, na ekrusu nije bilo ništa čudno. Samo obična tjedna vremenska prognoza: "Sunčan tjeđan s prosječnom temperaturom od 23 stupnja Celzija". Ništa čudno, jer sredina je prosinca, ljeta Gospodnjega 2082.

I Sunce i dalje sja...

Uvodna riječ

Sunce je obnovljiv i neograničen izvor energije od kojeg izravno ili neizravno potječe najveći dio drugih izvora energije na Zemlji. Sunce je fizijski reaktor koji svake sekunde šalje u svemir ogromnu količinu solarne energije. Oko 30% primljene energije Zemlja reflektira natrag u svemir. Reflektiranu energiju

možemo nazvati i odbačenom, koja u novije vrijeme postaje sve više iskorištena, a sve manje odbačena. Sunčevu energiju možemo prikupljati pomoću solarnih kolektora, te je iskoristiti na dva načina; kao toplinsku i foto-naponsku (op.a. električna energija).

Kuća moja Suncem pokretana

Ilitiga "Sunčana kuća". Riječ je o projektu koji je prvi put sagrađen i isprobao 1939. godine, a u budućnosti bi trebao postati standard. Cilj projekta jeste opskrba kućanstva toplinskom i električnom energijom pomoću sunčeve energije. Za pokrivanje kućanstva toplinskom i električnom energijom na krov kuće postavljaju su solarni kolektori površine 10 m^2 sa pratećom infrastrukturom i tehnologijom. Pohranu toplinske energije za grijanje i pripremu potrošne tople vode osigurava solarni spremnik volumena cca. 750 litara. Kada nije dostatna energija sunčeva zračenja, kao dopunski emergent u sustavu grijanja i pripreme potrošne tople vode, koristi se plin. Solarni fotonaponski sustav u paralelnom je pogonu s distribucijskom mrežom i namjenjen je za napajanje električnom energijom trošila u obiteljskoj kući i distribuiranu proizvodnju, tj. višak električne energije pre-daje se distribucijskoj mreži. Sustav proizvodi najviše električne energije sredinom dana pomažući rasterećenju mreže tijekom vršnih opterećenja. Za vrijeme dok solarni moduli ne proizvode dovoljno energije, na-

pajanje trošila nadopunjuje se preuzimanjem energije iz mreže. Sustav je projektiran za potpuno automatski rad. Projekt koristi novu energetski održivu tehnologiju koja je u skladu sa zaštitom okoliša i održivim razvojem. Ovim ekološkim pristupom uporabe električne i toplinske energije u kućanstvu, smanjena je emisija štetnih tvari u okoliš, prije svega stakleničkog plina ugljik dioksida koji najviše doprinosi globalnom zatopljenju. Opisani projekt pokazuje mogućnost velike uštеде energije u kućanstvu, toplinske do 60 %, električne 50 % kao i uštedu vode do 55 %, te smanjenje emisije štetnog ugljičnog dioksida za cca. 6 500 kg godišnje. Projekt je i veoma skupa investicija, no napretkom tehnologije povećava se iskoristivost sunčanih kolektora, te se na taj način sve više smanjuje vrijeme povrata investicije, a proizvođači kolektora daju za njih garanciju čak 25 godina. Ukoliko je pravilno proračunat, prema stvarnim potrebama potrošača, zatim i pravilno instaliran solarni se sustav isplaćuje već za oko 5 godina. Značaj projekta je u korištenju sunčeve energije kao obnovljivog izvora energije. Time se dokazuje da obnovljivi izvori energije općenito, a napose sunčeva energija, mogu dati dovoljno energije za gospodarski rast i istovremeno osigurati sklad suvremenog načina života čovjeka i stupanja tehnološkog napretka sa prirodom i održivim razvojem, za dobrobit sadašnjih i budućih generacija.

Primjena i mogućnosti

Primjena solarnih kolektora danas je dosta raširena i postaje sve raširenija. Najčešće ih možemo vidjeti kao izvore napajanja parkirališnih automata ili na kalkulatoru kao pomoći izvor napajanja. Koriste se kao izvori napajanja na umjetnim satelitima i svemirskim stanicama. Sve više se koriste i za energetsku i toploplotnu opskrbu bolniča. Koriste se i u dekorativne svrhe, kao npr. u Zadru (instalacija „Pozdrav Suncu“). Jedna od najvažnijih primjena sunčanih kolektora jeste za proizvodnju električne energije u solarnim elektranama, kojima se proriče svjetla budućnost, te za napajanje električnom energijom uređaja, industrijskih objekata, kućanstava na mjestima gdje nema električne energije, na lokacijama koji su udaljene od elektroenergetskog sustava ili je jeftinije ugraditi fotonaponski sustav nego napraviti instalacije za napajanje iz elektroenergetskog sustava. Postoje pokušaji da se kolektori koriste i u transportu. U Australiji se primjerice svake godine održava utrka solarnih električnih automobila (eng. Australia World solar challenge). Budućnost je uvjek teško prognozirati, ali u ovom slučaju možemo sa sigurnošću ustvrditi da nas čeka svjetla budućnost, i to toliko svjetla da IBM-ovci već u idućih nekoliko godina prognoziraju solarne sustave ugrađene u asfalt, boje i prozore.

Teoretski potencijal sunčeve energije u BiH iznosi oko 74,65 PWh što je 1 250 puta veća količina energije od ukupno potrebne primarne energije FBiH u 2000. godini. Može se reći da BiH predstavlja jednu od povoljnijih lokacija u Europi kada je radijacija sunčeve energije u pitanju. Prema dostupnim podacima Sunce godišnje preda, na 1m² horizontalne plohe, na sjeveru BiH oko 1 240 kWh energije, a na jugu zemlje oko 1 600 kWh energije. I više nego dovoljno.

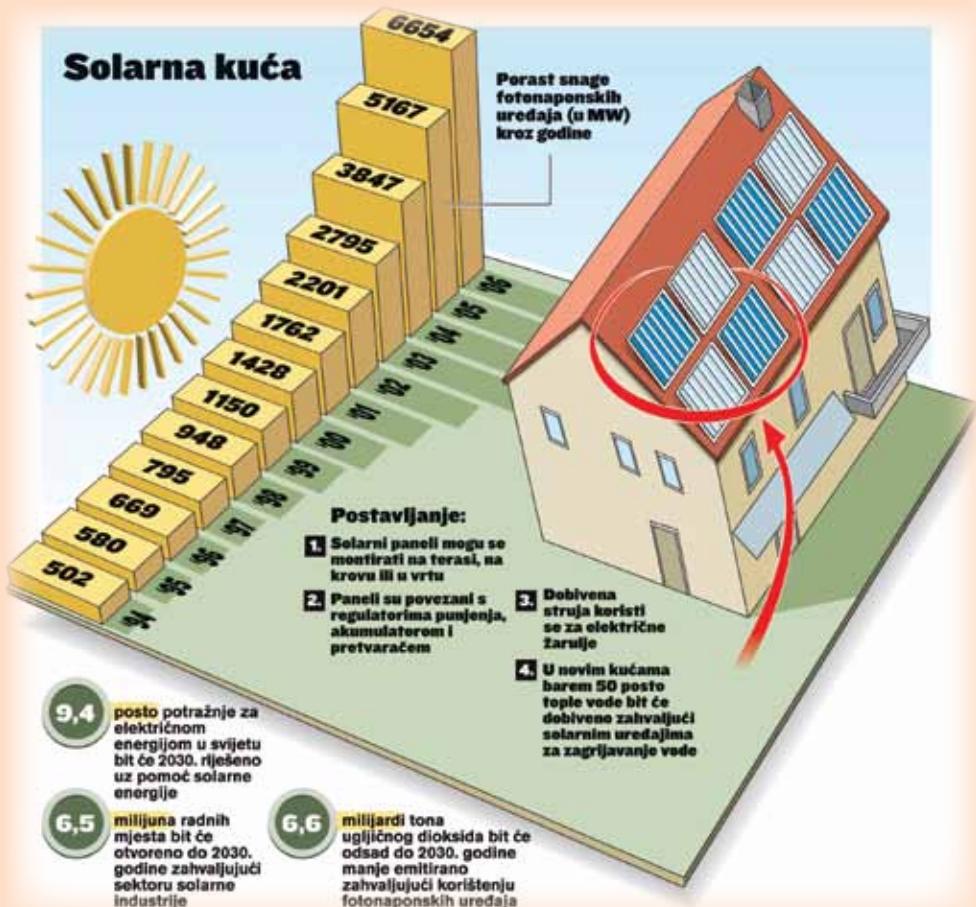
Europska unija je postavila cilj da do 2010. godine 12% ukupne i 22% električne energije bude proizvedeno iz obnovljivih izvora energije. Postavljen je cilj da se ukupno ugradi 3000 MW solarnih sustava do 2010. godine, što je povećanje od sto puta u odnosu na 1995. godinu. U skladu s tim planovima šteta bi bilo ne ići ukorak s EU i ne pokazati im naš potencijal i tako dokazati da i na nas u budućnosti treba računati, bar u energetskom smislu.

Uzrok i posljedica

Sam rad solarnih kolektora praktički ne opterećuje okoliš. Pri njihovu radu ne proizvode se staklenički plinovi i riječ je o relativno čistoj tehnologiji. Da se električna energija nije proizvela u solarnim kolektorima, morala bi se proizvesti iz nekog konvencionalnog izvora električne energije (npr. u termoelektrani) koja pritom proizvodi stakleničke plinove. Zbog toga solarni kolektori imaju pozitivan utjecaj na okoliš, a njihovom upotrebo smanjuju se emisija stakleničkih plinova.

Ono što u solarnoj tehnologiji opterećuje okoliš jest proizvodnja solarnih kolektora, te uporaba toksičnih materijala poput kadmija. Proces dobivanja silicija, kao najčešćeg ma-

Teoretski potencijal sunčeve energije u BiH iznosi oko 74,65 PWh što je 1 250 puta veća količina energije od ukupno potrebne primarne energije FBiH u 2000. godini. Može se reći da BiH predstavlja jednu od povoljnijih lokacija u Europi kada je radijacija sunčeve energije u pitanju. Prema dostupnim podacima Sunce godišnje preda, na 1m² horizontalne plohe, na sjeveru BiH oko 1 240 kWh energije, a na jugu zemlje oko 1 600 kWh energije. I više nego dovoljno

terijala od kojega se izrađuju kolektori, energetski je vrlo zahtjevan. Loša strana, što se tiče utjecaja na okoliš, je to što je potrebno zauzeti vrlo veliku površinu za instalaciju kapaciteta kako bi se osigurala dovoljna količina električne energije. Primjerice da bi se iz fotonaponskih ćelija proizvelo tokom jedne godine jednakost energije koliko iznosi prosječna godišnja potrošnja električne energije u BiH potrebno bi bilo zauzeti parcelu od oko 70 km². Radi ilustracije, toliku površinu imala bi parcela koja bi se protezala od Mostara do Tuzle i bila široka oko 250 metara. Za izradu tako velikih kapaciteta bilo bi potrebno vrlo mnogo materijala. Pošto su neki od materijala za izradu kolektora toksični, to bi predstavljalo rizik za okoliš. Osim toga površina ispod kolektora ne može se obrađivati, tako da je bolje da se ta postrojenja grade na neobradivim područjima kao što su pustinje i sl. Ovi negativni utjecaji na

okoliš nikako se ne bi trebali podcenjivati i zanemarivati.

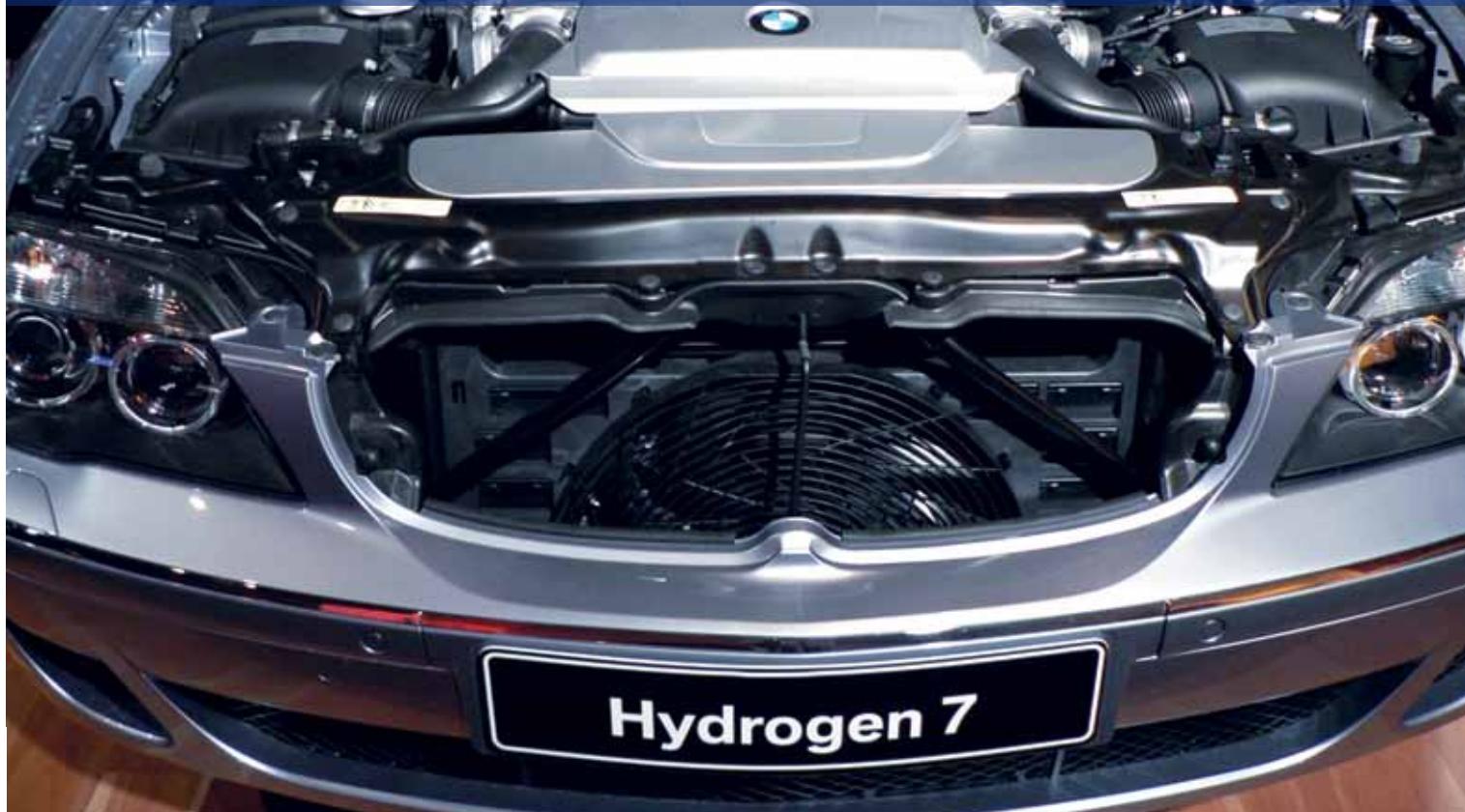
Točka na i

Bip-bip. Zaključao sam auto i ušao u predoblje. Spustio sam aktovku i laganim korakom prišao velikom ekranu. Odjava vijesti je nagovještala kraj dana, pa opet sve ispočetka, kao što Nietzsche ustvrdi mišlj o vječnom vraćanju i ponavljanju.

Napravio sam kavu i sjeo na terasu odakle se pružao fantastičan pogled. U odmoru od beskrajne potrage za vječnim, gledao sam sa strahopoštovanjem i divljenjem, jer Sunce je ponovno kvarilo dok je zalazio, tek da bi se ponovo rodilo...

TEMA BROJA:

Energetika

Vodik – Vizija budućnosti

Na pragu novog doba

Piše: Mate Mikulić
Farmaceutsko-biokemijski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu
e-mail: mate.mikulich@gmail.com

Potencijal iskoristivosti vodika kao energije

Danas kada se cijeli planet suočava s klimatskim promjenama koje su uzrokovane negativnim djelovanjem čovjeka na okoliš kroz, u najvećem djelu, korištenje fosilnih goriva, potrebno je okrenuti se novim izvorima energije. Stoga mnogi upravo vide vodik kao ključ rješenja ovog problema s kojim će se Zemlja suočiti. Vodik se može dobiti pomoću različitih izvora energije, obnovljivih (energije vode, vjetra, valova, solarne energije...) i neobnovljivih (ugljena, prirodnog plina i nuklearne energije). Može se skladištiti kao gorivo, koristiti u sustavima distribucije energije i topline, koristeći gorive ćelije, motore s unutarnjim izgaranjem ili turbine, s tim da je jedini nusproizvod voda. Veliku važnost u održivosti razvoja ovog novog vida energije

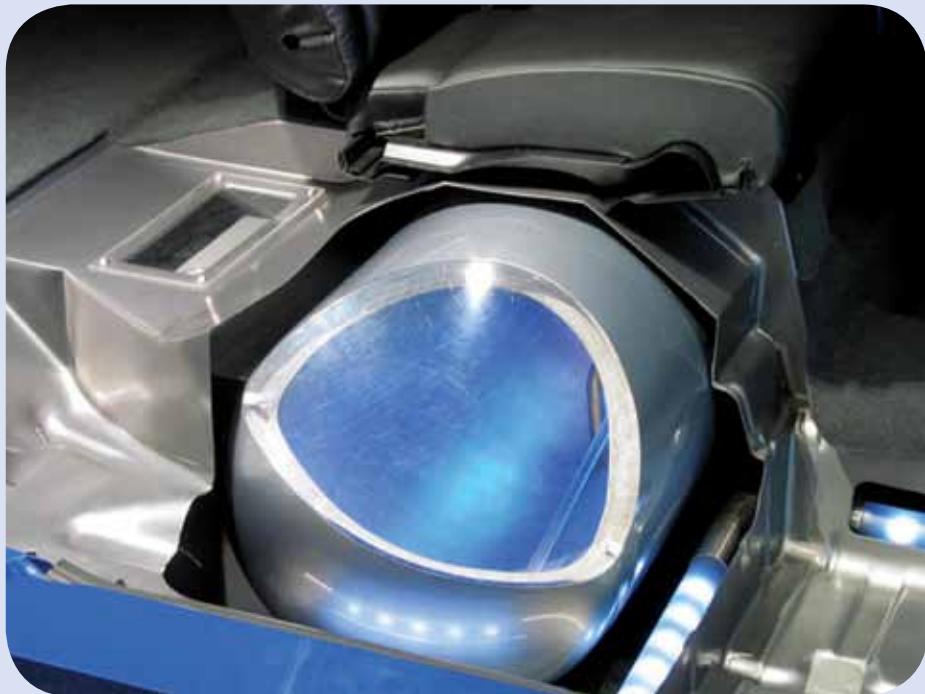
igra lokalna proizvodnja vodika, što predstavlja preduvjet za razvoj nove infrastrukture koja bi bila održiva tehnološki i ekonomski.

Proizvodnja, distribucija i skladištenje

Vodik, iako dobro zastupljen element, je najviše vezan sa drugim elementima te je stoga za njegovu proizvodnju potrebna energija, poput električne ili toplinske. Danas, samo 4% vodika se dobiva pomoću elektrolize, dok 96% čini proizvodnja pomoću fosilnih goriva, što je porazna činjenica, budući da je cijeli smisao korištenja vodika u energetici da se odmakne od upotrebe fosilnih goriva. Tek vodik dobiven pomoću energije iz obnovljivih izvora se može zvati "ekološki prihvatljivim" izvorom energije. Glavni razlog proizvodnje pomoću fosilnih goriva je ekonomska isplativost. Cijena vodika proizvedenog pomoću elektrolize, u odnosu na onu proizvedenu pomoću fosilnih goriva je znatno viša, iako je iskoristivost procesa elektrolize 70%. Također jedan od mogućih rješenja je i proizvodnja iz biomasa, ali probleme na-

lazimo u upotrebi umjetnih gnojiva potrebnih za proizvodnju biomasa, za čiju je proizvodnju prethodno isto bilo potrebno uložiti energiju, upotreba velikih površina za proizvodnju biomasa (cca. 10 tona po hektaru), neodrživost konstantne opskrbe, troškovi dostave, što na kraju pridonosi samoj cijeni, te dovodi u pitanje ekonomsku isplativost. Općenito govoreći, najveći problem razvoja nove energetike bazirane na vodiku, jest sama proizvodnja vodika, tj. utrošena energija za njegovu proizvodnju. Čak koristeći energiju vjetra, valova ili energiju dobivenu pomoću solarnih ploča uvijek matematički dolazimo do rezultata da je potrebno više energije uložiti u proizvodnju vodika, nego što dobijemo natrag. Jedino rješenje ovog problema vidi se u upotrebni direktnе sunčeve energije, ne pretvarajući je prije u električnu, kroz fotokatalitički proces cijepanja vode na vodik i kisik. Posljednja istraživanja su pokazala da je ovo najbolji temelj razvoja industrije koja bi mogla masovno proizvoditi vodik. U razvoju su i novi nuklearni reaktori koji će omogućiti elektrolizu pri visokim temperaturama, što znači da će biti potrebno

Iako iznimno učinkovita, najveća mana gorivih ćelija je cijena. Čak u masovnoj proizvodnji, cijena im se kreće oko 36 000\$. No usprkos tome, brojni divovi automobilske industrije koriste ih u novim generacijama automobila s hibridnim pogonom

uložiti manju količinu električne energije.

Trenutni sustav distribucije nije moguće lako prilagoditi za distribuciju vodika. Stoga, prije nekog većeg prelaska na energiju vodika, potrebne su velike investicije u sustav opskrbe. Moguće ga je prevoziti kao plin u čeličnim spremnicima pod tlakom od 200 bara ili u tekućem obliku u posebnim spremnicima. Stoga će novi koncept distribucije biti potreban, kako bi bio ekonomski isplativiji. Imajući to u vidu, najbolje je rješenje lokalni sustav proizvodnje i opskrbe smanjujući tako cijenu transporta, te samim tim i cijenu energije.

U pogledu skladištenja vodika, postoje dvije vrste, stacionarno i za transport. Budući da je vodik prvi element, ima veću energiju po jedinici težine, ali također ima i manju po jedinici volumena u odnosu na fosilna goriva. Za stacionarno skladištenje, u kojem prostor nije problem, najbolja je opcija skladištenja u plinovitom obliku gdje se čuva u čeličnim spremnicima pri tlaku od 200 bara. U slučaju transporta, najbolje rješenje je skladištenje u tekućem obliku jer ono ipak zauzima manje volumena. No za prevodenje vodika u tekuću fazu utroši se 30% njegove energije, dok se za plinoviti oblik potroši 20%. Jasno je da će i na ovom dijelu morati doći do značajnog tehnološkog napretka u svrhu isplativosti istoga.

Gorive ćelije

Izumljena još 1839., goriva ćelija kombinira kisik i vodik za stvaranje električne energije te je osnova za uporabu vodika u današnjoj industriji. Iako postoji više vrsta gorivih ćelija, samo jedna vrsta je dovoljno mala i prikladna za korištenje u automobilskoj industriji, PEM (Proton Exchange Mem-

gdje je cijena plina niska, a cijena električne energije visoka, inače nema isplativosti. Dok u sustavima grijanja gorive ćelije imaju dvije prednosti. Pri proizvodnji tople vode, proizvodi se i električna energija. Osim potrebe za toplinom, time se može pokrivati i jedan dio potreba za električnom strujom, čime se izbjegavaju gubici do kojih dolazi pri prijenosu i transformaciji struje.

Na tragu novih otkrića

Usprkos trenutnoj nelikvidnosti u proizvodnji vodika koristeći energiju obnovljivih izvora, nove tehnologije koje će vodik učiniti jednim od glavnih izvora energije već su u razvoju. Kako nove generacije mobitela, iPod-a i laptopa zahtjevaju veću količinu energije, tј. dulje vrijeme rada, projekt baterija koje koriste vodik već je u tijeku od 2002. Ove baterije koriste otopinu borhidrida, iz koje se izdvaja vodik i proizvodi se električna energija u gorivoj ćeliji. Nova vrsta baterija neusporedivo je učinkovitija, sigurnija za okoliš, i ne odbacuje se nakon upotrebe, nego ponovno puni istom otopinom. I u automobilskoj industriji su veliki pomaci. Iako danas gotovo svi divovi automobilske industrije imaju automobile sa gorivim ćelijama, poput Chevroleta Equinox, buduća istraživanja kreću u smjeru izdvajanja čistog vodika iz spojeva, u samome automobilu, kako bi se povećala količina energije po jedinici volumena, smanjili se troškovi te sama upotreba postala jednostavnija i ekonomski isplativija.

Zaključno, vodik ima ogroman potencijal postati veliki faktor u prijelazu sa fosilnih goriva na nove ekološki prihvatljivije izvore energije. No razvoj novih tehnologija proizvodnje, transporta i skladištenja će imati ključnu ulogu u stvaranju ove nove energetske ekonomije.

Nafta u BiH

Piše: Ivana Šimović
e-mail: ivana-shima@hotmail.com

Stručnjaci su utvrdili da je BiH jedna od rijetkih zemalja u Europi koja ima potencijala za izvozom nafte

Rезултати истраживања стручњака из Велике Британије показали да на подручју сјеверне Босне постоје лежишта нафте од чак 50 милијuna тona, што се може успоредити са залихама Саудијске Арабије и Ирака. Те залихе би могле задовољити 30-годишње потребе тржишта BiH. Наша жеља би, дакле, могла постати велики извозник нафте, а не само кронични оvisник увоха земаља изближег окружења.“ Bio је то дио недавних извјештаја с радија и телевизије о нафтним налазиштима у BiH. Većina nas vijest je primila s podsmjehom i nevjericom, ali ipak nam je zagolicala maštu. Možda se ova naša priča, najviše nalik tragediji, uskoro pretvoriti u bajku.

Crno zlato-ланас узрока и последица
Prema подацима из статистичких биљнена, BiH годишње увезе милијун и пол горива vrijednog gotovo 2 милијарде конвертибилних марака. Од тога готово половина нафте и нафтних derivata стиže из рафинерија Ријека и Сисак, а остalo из Србије, Русије, Мађарске и Словеније. Већ 20-ih godina prošlog stoljeća američki AMOCO je uložio 12 milijuna dolara u istraživanja nalazišta na području Hercegovine, a prema tim istraživanjima највеће лежиште нафте u Hercegovini se nalazi na području Drežnice. Istraživanja лежишта нафте и plina u BiH су trajala do početka agresije. Makroekonomisti су u to vrijeme tvrdili kako će cijena barela naftne narasti čak i do 200 dolara, a danas vidimo

Po svemu sudeći, BiH ima izvořišta nafte ali ih njeni stručnjaci prešućuju ili drže u tajnosti. Naime, dokumentacija o rezultatima istraživanja prije 1991. godine nikome nije dostupna

koliko su bili u pravu, te da će to dovesti do velikog divljanja cijena naftnih derivata što će uzrokovati poskupljenje cijena usluga javnog prijevoza, ali i prehrambenih proizvoda i ostale robe široke potrošnje, a upravo to se i događa posljednjih godina u BiH. Sva poskupljenja najviše pogađaju zemlje koje nemaju vlastitih izvořišta nafte i vlastite rafinerije. Ovo je, dakle, razlog zašto većina bh. stanovnika živi na rubu ekstremnog siromaštva.

Kuvajt u Evropi

Po svemu sudeći, BiH ima izvořišta nafte ali ih njeni stručnjaci prešućuju ili drže u tajnosti. Naime, dokumentacija o rezultatima istraživanja prije 1991. godine nikome nije dostupna. Da bi se krenulo u realizaciju

projekta istraživanja „Sjeverna Bosna“, potrebno je osigurati oko 50 milijuna konvertibilnih maraka. Taj relativno visok iznos je ipak sitnica u odnosu na milijarde za uvoz naftnih derivata u BiH.

Međutim, sve bi to bilo mnogo jednostavnije da u pitanju nije BiH. Tri naroda i dalje se ne mogu dogovoriti. Kao da je narodu ove zemlje predodređeno ekstremno siromaštvo pa ga ni oni ne mogu promijeniti. Priča o nafti tretira se kao vic. Strah od terorističkih napada kao u slučaju Amerike i Bliskog Istoka i izbijanje novog rata navodi se kao paravan ovdašnjem pasivizmu po tom pitanju, ili kako su neki cinici zaključili: „Ovo je zemlja budućnosti, svi budući ratovi će biti ovdje.“ Političari se međusobno opravdavaju, stručnjaci ističu veliku važnost otkrića te vrste za jednu zemlju, ali ne kreću u realizaciju

kao razlog navodeći nedostatak finansijskih sredstava, a sve njih na izvjestan način podržava negativnim iskustvima obilježen i nimalo lakovjeran narod. Tako se zatvara ovaj začarani krug. BiH leži na mrtvom kapitalu, a baca živi novac.

Nedavna eksplozija plina u okolini Tuzle aktualizirala je geološka istraživanja zemnog plina. Dok nije počelo gorjeti, nismo ni prstom maknuli, tipično naški. Naftaši iz Malezije, Engleske i Kanade spremni su uložiti u projekte istraživanja naftnih polja u BiH. Sve i da se nafta ne nađe, to bi značilo puno za BiH jer bi došlo do otvaranja novih radnih mesta. Mnoštvo je razloga za realizaciju ovog projekta koji bi mogao označiti novu, svjetliju budućnost ove zemlje. Iako godinama živi u siromaštvu, narod BiH bi se vrlo lako mogao naviknuti na život šeika iz Saudijske Arapije.

Europski plinovodi

Topla mapa Europe

Piše: Ante Čuvalo,
Ekonomski fakultet Sveučilišta u Splitu
e-mail: ante.cuvalo@gmail.com

**Plavi tok većim
svojim dijelom
 prolazi podmorjem
 Crnog mora, a
 godišnji kapacitet
 ovog plinovoda je 6
 milijardi kubičnih
 metara plina**

Hladna zima 2009. ostati će osim po prirodnim nepogodama obilježena i jednim povratkom na globalnu geopolitičku kartu svijeta nedavno zaboravljenu najveću zemlju svijeta - Rusiju. Još su svježa sjećanja, ali i ozebljine stanovnika čitave Europe kada je Rusija odlučila obustaviti isporuke plina vecem dijelu starog kontinenta. Problem ruskog plina već je godinama prisutan, no eskalacija netrepeljivosti i buđenje starih animoziteta javljaju se od početka 2008. Budući da je Europa ovisna o ruskom plinu, europski čelnici počeli su razmišljati o novim dobavnim pravcima i novim zemljama od kojih bi kupovali plin.

Kao prva opcija spominjale su se rezerva koje se nalaze na Bliskom i Srednjem istoku posebice na području Irana, zemlje sa veliki-

ma nalazištima nafte i prirodnog plina. Plina se trebao dopremati preko Turske, Bugarske, Rumunjske, Mađarske prema Austriji te da-lje u srednju i zapadnu Europu. Projekt koji uključuje spomenute zemlje zove se Nabucco i po završetku izgradnje trebao biti dug oko 3300 kilometara. Gradnja Nabucca trebala bi, po procjeni, započeti 2011., a kao godina završetka spominje se 2014. Godišnji kapacitet ovog plinovoda iznosio bi oko 14 miliardu kubičnih metara plina, a do 2020. godine taj bi se kapacitet trebao povećati na 31 miliardu kubičnih metara plina. Ovaj plinovod od strateške je važnosti za zemlje zapadne Europe jer u cijeloj svojoj dužini zaobilazi teritorij Rusije, čime ovaj projekt uživa simpatije SAD-a te EU. Osnovni problem ovog plinovoda leži u činjenici da glavni dobavljač plina za ovaj projekt (Iran) nije u najboljima diplomatskim odnosima

s pokroviteljima Nabucca. Sankcije koje su nedavno uvedene Iranu od strane UN zbog obogaćivanja urana, dodatno su uzdrmale vjerodostojnost cijelog projekta. Čak se spominjala mogućnost vojne intervencije SAD-a, no neugodno iskustvo s Irakom odgodilo je bilo kakve unilateralne poteze. Kao alternativa iranskim izvorim za potrebe Nabucca u obzir su uzeti izvori zemnog plina oko Kaspijskog jezera čime su u projekt uključene Gruzija i Azerbajdžan.

Shvativši da joj prijeti izolacija i odstranjivanje iz svih većih projekata, Rusija se odlučila na smion potez. Potući zapadnu energetsku koaliciju i reinkarnirati staru slavu koju je izgubila prije 20-ak godina. Nositelj projekta ruske energetske politike je Gazprom, gigant koji drži pod kontrolom veći dio ruskih plinskih rezervi. Odgovor ruskih plinskih straga na Nabuccu zove se Južni tok. Plinovod je to koji bi prolazio Crnim morem preko Turske do Bugarske odakle bi se se dijelio u dva ogranka - sjeverni i južni. Sjeverni ogranak bi išao dalje prema Srbiji i Mađarskoj ili Hrvatskoj prema Beču i sjevernoj Italiji. Južni ogranak ide iz Srbije kroz Grčku prema Italiji. Dužina plinovoda bila bi oko 3000 kilometara, a zanimljivo je da je dio kroz Crno more već izgrađen iako cijeli projekt još nije u potpunosti zaživio. Također, Južni tok u potpunosti zaobilazi Ukrajinu, čime se Rusija želi revansirati toj zemlji zbog približavanju zapadnim interesnim sferama. Ukoliko zaživi, projekt bi trebao biti okončan 2015. godine s godišnjim kapacitetom od 26 milijardi kubičnih metara plina, a trošak njegove izgradnje procjenjuje se na oko 8,6 milijardi eura. Kao glavni partner Gazpromu u realizaciji Južnog toka ističe se talijanski ENI, koji je domaćoj javnosti poznat po suradnji s

regionalnom naftnom kompanijom INA-om na istraživanju naftnih polja u sjevernom Jadranu. Južni tok zadovoljio bi 80% potreba za plinom Apeninskog poluotoka.

Nadalje, 2005. godine završena je gradnja dijela Plavog toka, plinovoda kojim se Gazprom u jeku zimske krize koristio kako bi nastavio preko Bjelorusije opskrbljivati plinom Tursku, i dalje Europu. Plavi tok većim svojim dijelom prolazi podmorjem Crnog mora, a godišnji kapacitet ovog plinovoda je 6 milijardi kubičnih metara plina. Izgradnja ovog plinovoda stajala je 3,2 milijarde dolara, a planirana daljnja izgradnja ovog plinovoda prema Bugarskoj i Srbiji spuštena je iz dalnjeg razmatranja.

Sjeverni tok još je jedan iz portfelja Gazpromovih plinovoda. Plinovod je to koji zaobilazi zemlje bivšeg istočnog bloka, prije svega Poljsku. Naime, cijelom svojom dužinom Sjeverni tok bi prolazio dnom Baltičkog mora te bi spajao Rusiju i Njemačku. Trošak izgradnje ovog plinovoda iznosio bi oko 7,4 milijarde eura, a njegova dužina bi po završetku gradnje iznosila 1.198 kilometara. To su samo neki od kapitalnih europskih plinovoda kojima se nastoji riješiti opskrba plinom starog kontinenta. Valja napomenuti da za Europu nije dobro zaobilaziti Rusiju kao zemlju koja proizvodi i distribuira plin iz jednostavnog razloga što europsko gospodarstvo sve više počiva na ruskom plinu kao relativno jeftinom energentu. S druge strane, rusko manipuliranje oko zatvaranja/otvaranja ventila zimi dugoročno šteti samo Rusiji. Stoga će biti zanimljivo gledati rasplet dogadaja oko razgraničenja na Sjevernom polu - plinom i naftom bogatom području, gdje Rusija ima ozbiljne namjere teritorijalnog proširenja.

Shvativši da joj prijeti izolacija i odstranjivanje iz svih većih projekata, Rusija se odlučila na smion potez. Potući zapadnu energetsku koaliciju i reinkarnirati staru slavu koju je izgubila prije 20-ak godina. Nositelj projekta ruske energetske politike je Gazprom, gigant koji drži pod kontrolom veći dio ruskih plinskih rezervi

Biomasa otpad koji nije smeće

Energetska sirovina budućnosti koja se koristi već 400 000 godina

Piše: Ante Todorić,

Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

e-mail: todoricant@yahoo.co.uk

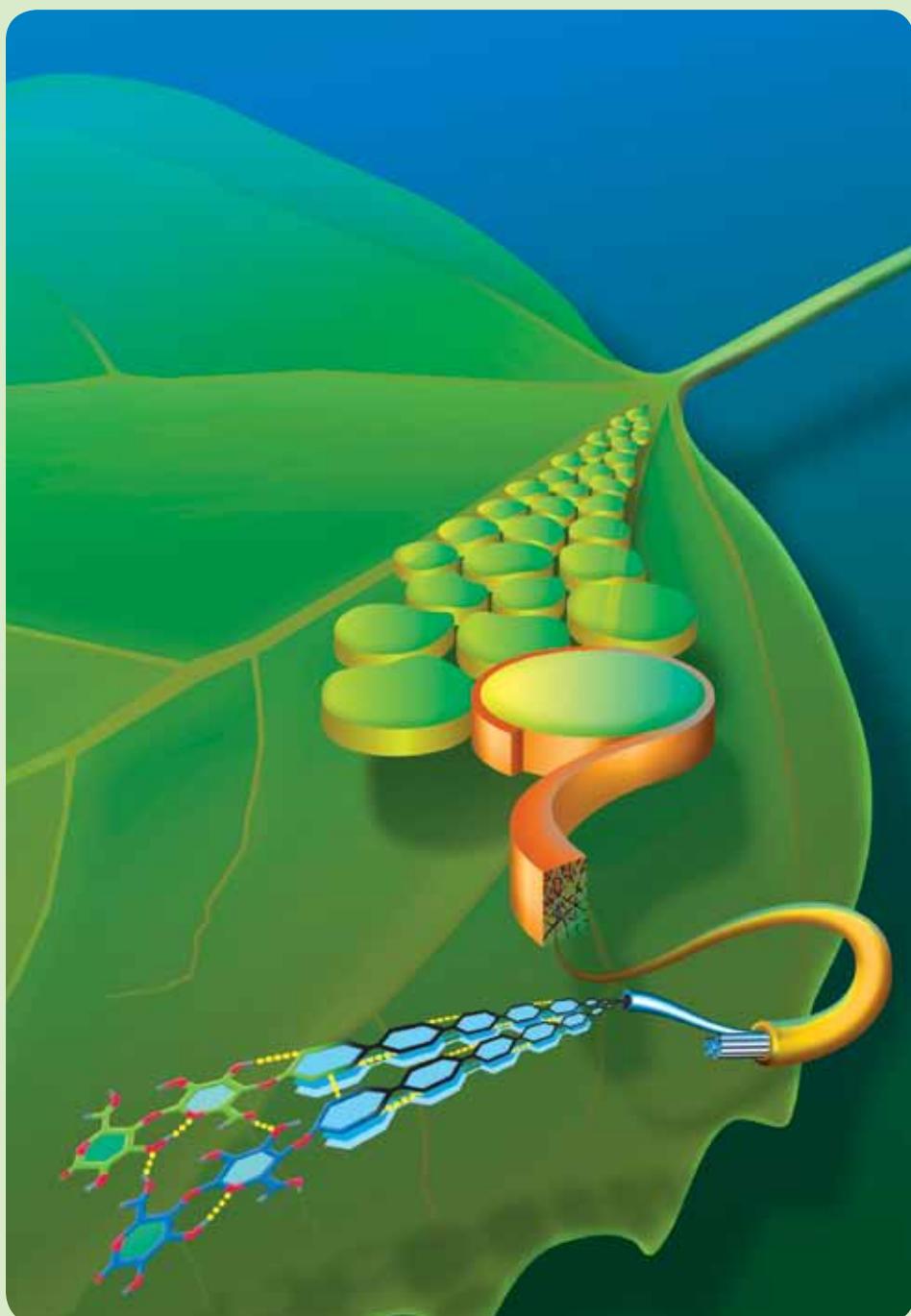
Udoba globalnog zatopljenja traže se ekološki prihvatljiviji načini dobivanja energije. U ukupnoj svjetskoj potrošnji energije za 2000. godinu udio obnovljivih izvora iznosi samo 13,8 %. Najveći udio (11%) od obnovljivih izvora ima biomasa i gradski otpad, vodne snage su na drugom mjestu sa 2,3%.¹ Iz ovoga je vidljivo da je biomasa bitan ekološki prihvatljiv izvor energije te je kao takav prepoznat od Europske unije koja je propisala odredbu da do 2020. članice EU trebaju 20 posto tradicionalnih goriva u prometu zamijeniti biogorivima (biodizel, bioetanol, biopljin) dobivenih iz biomase.

Što je zapravo bio masa? Po strogoj definiciji biomasa se odnosi na živuću ili donedavno živuću materiju, biljnog ili životinjskog porijekla, koja se može koristiti kao gorivo ili za industrijsku proizvodnju. Najčešće se koristi direktno u konačnoj potrošnji energije za grijanje, kuhanje ili zagrijavanje tople vode, ali se može koristiti i za proizvodnju električne energije i topline, te se odnedavno sve više koristi za proizvodnju biogoriva.² Na spomen biomase možda će vam zvučati kao neki novi, tehnološki vrlo napredan način dobivanja energije. Međutim, istina je zapravo da je biomasa (u obliku drva za ogrjev) prvi korišteni izvor energije, uopće. Najraniji dokazi paljenja vatre kao izvor energije sežu još u doba pojave Homo sapiensa, prije 400 000 godina! Međutim, biomasa podrazumijeva širok spektar tvari iz koje možemo dobiti energiju, tehnologija dobivanje te energije može biti jako tehnološki napredna, za razliku od običnog bacanja velike cjepanice u vatu.

Dva su glavna načina dobivanja energije

1. Energetski institut Hrvoje Požar, <http://www.eihp.hr/hrvatski/biomasa1.htm>

2. Definicija preuzeta sa Wikipedije, <http://hr.wikipedia.org/wiki/Biomasa>

Ostatci i otpaci iz poljoprivrede podrazumijevaju slamu, kukuruzovinu, oklasak, stabljike, koštice, ljske nastale preradom raznih poljoprivrednih proizvoda. Iako su manje energetski efikasne od recimo drvne biomase oстатци mogu se korisno iskoristiti

iz biomase, jednostavno njenim paljenjem gdje se dobiva toplinska energija koja može biti transferirana u električnu te kemijskom obradom (fermentacijom) gdje se dobivaju tzv. biogoriva poput biodizela, bioetanola ili bioplina.

Vrste biomase

Biomasa se najčešće dijeli na onu dobivenu iz drvne mase, ostataka i otpatka iz poljoprivrede, životinjski otpad i oстатci te biomasa iz otpada³.

Drvna biomasa podrazumijeva otpatke i ostake nastale pri obradi drva (npr. piljevinu). Često je to otpad koji opterećuje poslovanje drvno-prerađivačkog poduzeća te ga se najčešće rješavaju tako da ga koriste kao izvor energije za pokretanje prerađivačkog pogona. Reklo bi se dvije muhe jednim udarcem. Drvna biomasa se može čak koristit za pokretanje auta! Postoje automobili na drva gdje se iz drvne mase kemijskom reakcijom dobiva biopljin koji služi za pokretanje auta. Iako to nije najefikasniji način korištenja tog izvora energije vjerojatno je najzanimljiviji.

Ostatci i otpatci iz poljoprivrede podrazumijevaju slamu, kukuruzovinu, oklasak, stabljike, koštice, ljske nastale preradom raznih poljoprivrednih proizvoda. Iako su manje energetski efikasne od recimo drvne biomase oстатци mogu se korisno iskoristiti. Primjer toga je Danska koja je napravila elektranu koja koristi oстатke žitarica te je sposobna proizvesti 570 MW električne energije što je dovoljno za opskrbu 800 000 kućanstava⁴. Godišnje ta elektrana potroši 150 000 tona

Utjecaj biomase na okoliš je vrlo povoljan. Biomasa je dio tzv. zatvorenog ugljičnog kruga. Ugljik iz atmosfere se pohranjuje u biljke, prilikom spaljivanja ugljik se ponovno oslobađa u atmosferu kao ugljični dioksid (CO_2). Dok god se poštuje princip obnovljivog razvoja (zasadi se onoliko drveća koliko se posiječe) ovaj oblik dobivanja energije nema značajnog utjecaja na okoliš

slame.

Životinjski otpad kao izvor energije se najčešće koristi na farmama gdje se oстатci i otpadci životinjskog podrijetla skupljaju u veliku komoru gdje dolazi do anaerobne fermentacije te nastaje biopljin koji može služiti za pokretanje raznih agregata.

Biomasa iz otpada podrazumijeva biljni kućanski otpad, biomasu sa gradskih zelenih površina ili parkova te mulj iz kolektora otpadnih voda. Energija se može dobiti ili spaljivanjem ili kemijskom reakcijom. Biomasa

iz otpada je dosta energetski neefikasna međutim prednost je što korištenje biomase otpada dobar način zbrinjavanja otpada.

Biogoriva su goriva koja se dobivaju preradom biomase. U posljednjih nekoliko godina, proizvodnja i potrošnja biogoriva rastu. Eko-loški su daleko prihvatljivija od fosilnih, ali im je proizvodnja još uvijek skuplja. Najintenzivnija proizvodnja je u Brazilu, iz šećerne trske, te u SAD-u, iz kukuruza. Glavna biogoriva su bioetanol i biodizel. Bioetanol predstavlja alternativu benzingu te se dobiva iz šećerne trske, kukuruza, ječma. Biodizel predstavlja alternativu običnom dizelu proizvedenom iz fosilnih goriva. Proizvodi se najviše iz uljariča (uljane repice, soje, suncokreta, palminih ulja), biorazgradiv je i nije opasan za okoliš.

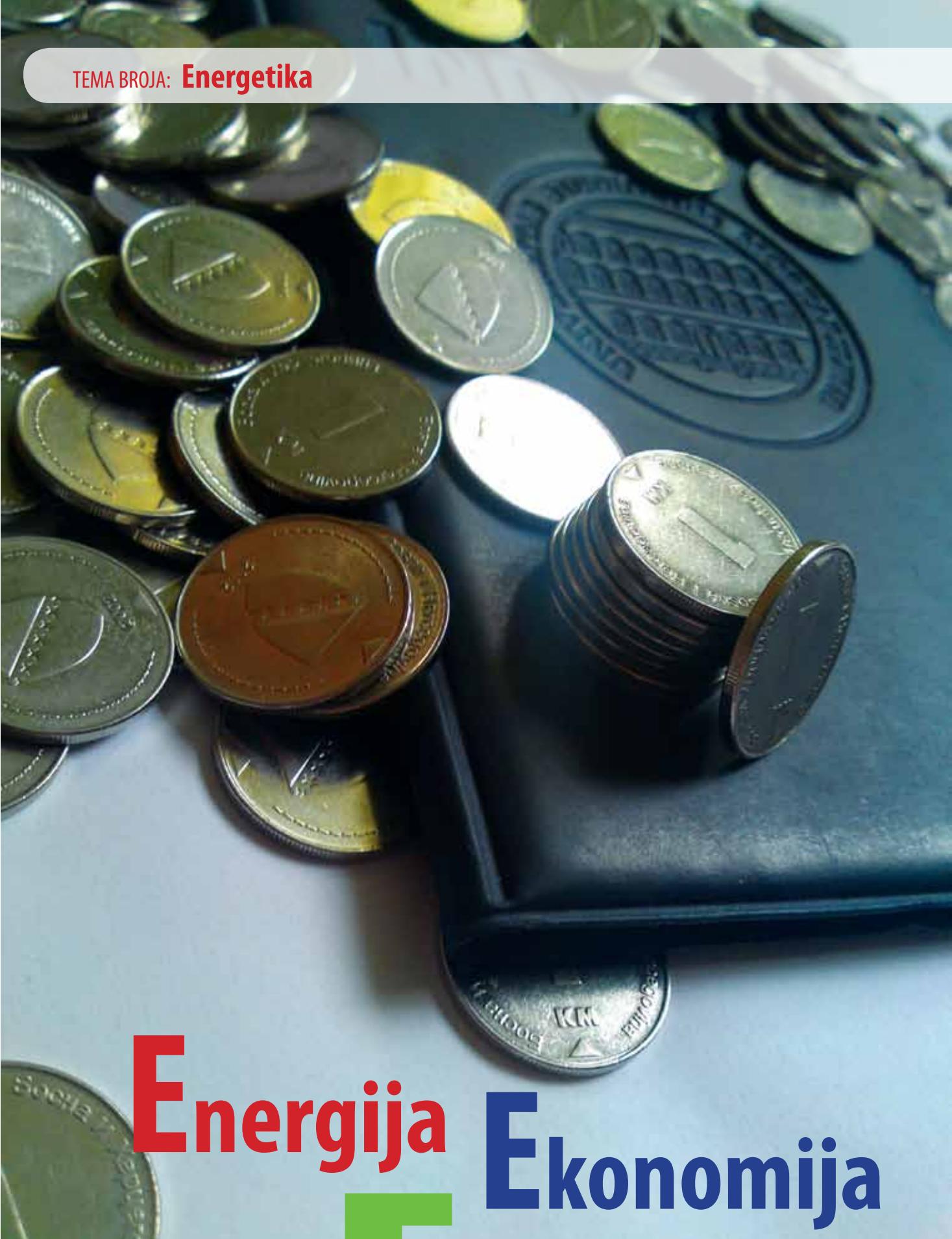
Utjecaj biomase na okoliš je vrlo povoljan. Biomasa je dio tzv. zatvorenog ugljičnog kruga. Ugljik iz atmosfere se pohranjuje u biljke, prilikom spaljivanja ugljik se ponovno oslobađa u atmosferu kao ugljični dioksid (CO_2). Dok god se poštuje princip obnovljivog razvoja (zasadi se onoliko drveća koliko se posiječe) ovaj oblik dobivanja energije nema značajnog utjecaja na okoliš. Biomasa se smatra obnovljivim izvorom.

Budućnost biomase kao izvora energije već se sada nazire u razvijenim zemljama poput Danske gdje energija dobivena iz biomase zauzima veliki dio ukupne energetske potrebe jedne zemlje. Energetska iskoristivost biomase će razvojem tehnologije samo rasti te će biomasa zbog svojih ekoloških svojstava sigurno postati jedna od najvažnijih energetskih sirovina budućnosti.

3. Podjela preuzeta sa Wikipedije, <http://hr.wikipedia.org/wiki/Biomasa>

4. <http://www.power-technology.com/projects/avedore/>

TEMA BROJA: **Energetika**

Energija Ekonomija Ekologija

Ulažite u svoje obrazovanje

Kako je BiH postala probušena KM

Piše: Domagoj Marić
e-mail: domaric@hotmail.com

Rast temperature Sunca ide takvim tempom da će za okoprilike milijardu godina Zemlja biti pretopla za postojanje ikakvih tekućina i samim time će definitivno završiti svaki oblik zemaljskog života.
– Nepoznati znanstvenik

Sunce nam je očito objavilo hladni rat (hm, nekako mi ovo nema smisla op.a.) i prijeti da će nas progutati a do nedavno smo ga cijenili kao najveći izvor života na Zemlji.

Otkad je čovječanstva, uvijek su se aktualne generacije smatrali najnaprednjim i najpametnjim, čudile se kako su generacije prije njih bile primitive. Ništa drukčije nije ni s ovom našom. Jako smo pametni sa našim štednim žaruljama, Internetom, troslojnim toalet papirom, solarnim kolektorima, koc-kastim lubenicama, Toyotom Prius, nuklearnim reaktorima, Tupperware posudama, silikonskim implantantima, žutim Post-it papiročima i Stephenom Kingom (ili je Stephen Hawking, nisam baš siguran op.a.). Naši će nam se potomci čuditi kako smo mi uopće opstali na ovoj planeti a da ni atom nismo znali otvoriti kako treba dok će ta radnja njima biti možda kao otvaranje Kinder jajeta.

Energija, njen stvaranje i čuvanje je bila glavna preokupacija ljudi od najranijih dana. Dobro je poznato da je u Krapini za vrijeme paleolitika glavna faca bio onaj bradati dečko čija baklja je gorjela najduže. Krapinskim curama je bila bitna ne samo veličina baklje i dužina gorenja nego i dizajn jer su baklje bile prvi modni asesoar. Od tih dana datira poznata izjava da se cure "lože" na nekoga. Naravno, upravljanje vatrom ili tzv. fire management je tada bila iznimna vještina. Hrastovina je gorjela samo u posebnim prilikama dok se svakodnevno koristila bukovina ili i danas popularna borovina ("Gori gora, gori borovina" op.a.).

A danas, zeko iz reklame za Duracell baterije predstavlja ono za čime su žudili ljudi otkad postoji čokolada, energija praktično upakirana za svaku prigodu. Od krapinskog čovjeka smo se odmaknuli samo po pitanju higijene dok smo svi sigurno danas bili u bliskom kontaktu s kontroliranom vatrom bilo da se radilo o upaljaču, okretanju janjaca ili nekom četverotaktnom motoru s unutarnjim sago-

rijevanjem. Koji su razlozi tome je tema za posebno razmatranje.

Energija je luksuz. Ne govorim sad o energiji koja pokreće ljudski organizam nakon što pojede dobre čevape i politra točenog, nego govorim o onome što trošimo svaki put kad upalimo svoj PC ili svoju frezu, nije sad bitno. Na taj luksuz smo navikli od malih nogu a učinili korak nazad i svega toga se odreći ne dolazi u obzir i stoga ljudi svim silama nastoje biti štedljivi i efikasni u njezinu korištenju. Također razvoj situacije otvara vrata za nastajanje novog trenda a to je biti zelen, biti green. Bilo bi divno kada to ne bi bio sam trend nego i način života ali da bismo dosegnuli tu razinu potrebne su nam promjene u mentalitetu i ponovni odgoj cijelog čovječanstva. Mislim da ne postoji toliko velik popravni dom. Vjerujem da je pomalo licemjerno uzeti u prodavaonici papirnatu vrećicu od recikliranog papira da bi u nju ubacili par limenki omiljenog nam pića koje ćemo nakon konzumacije

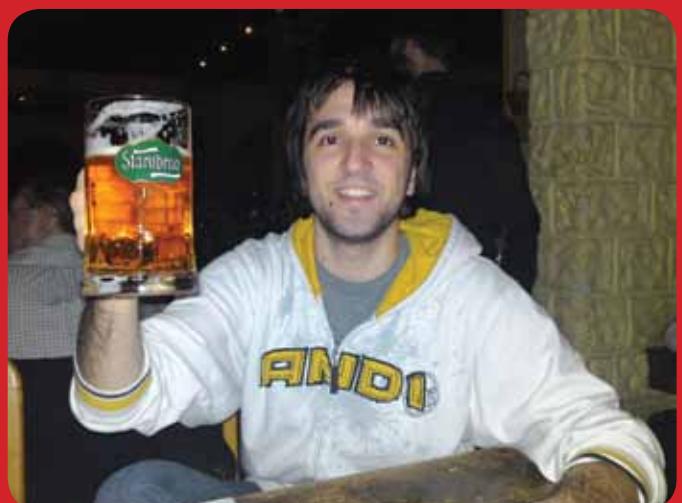
I bavite se sportom...

baciti u kontejner za šaroliki otpad, dakle nećemo ga reciklirati. U tome se krije sama srž problema, nema dovoljno dosljednosti.

Čemu sve ovo? Ekologija je novi val. I nije toliko novi globalno gledajući, ali u ovom našem malom balkanskom buretu baruta koji po procjenama relevantnih tijela zaoštaje za referentnim zapadnim svijetom koje desetljeće ili dva, ekologija bi za jedno 5-6 godina trebala biti pravi hit i kod nas. Ljudi sa nestripljenjem isčekuju kada će se i kod nas izglasati zakon o otkupu povratne ambalaže jer su ovo ljeto na moru primjetili da ono što navečer popiješ na plaži nekome posluži za doručak ujutro. Primjetili su da neke države daju subvencije za korištenje ekološki prihvatljivijih goriva a ne uvode nove trošarine za te iste. Ljudima je već postalo jasno da se litra vode opasno približila cijeni litre vina što je nekoć bilo nezamislivo. Sutra kad budemo u supermarketima uzimali par kubika kisika da nam se djeca nadaju svježeg zraka unutar naših domova možda bude već i prekasno. Zato, uzmete najveću vreću što imate, otidite na omiljenu planinu ili visoravan i napunite ju izvornim hercegovačkim zrakom. Ne zato što je svjež, ne zato što je čist nego zato što je još besplatan.

P.S.

Nepoznati znanstvenik s početka priče može bez ikakva straha blefirati da će nas Sunce pojesti za milijardu godina. Tko može dokazati da nije u pravu? Za takve izjave baš i nije potrebno imati velika m***.

A ne kao ja!

QUO VADIS(?)!

ili pogled jednog managera na to što je (možda) bitno za hod po putu do uspjeha

Piše: mr.sc. Boris Bekavac, UniCredit BiH
e-mail: boris.bekavac@unicreditgroup.ba

Quo vadis? Pošteno pitanje koje svatko od nas sebi može, a svakako i mora, postaviti s vremena na vrijeme. Povijesno, možda niti jedno pitanje ne sadrži u sebi više mistike, dubine, ali i brutalne jednostavnosti kao ovo pitanje. Kamo ideš...kamo ideš...? Upravo ta misterija, dubina i brutalna jednostavnost tjeraju nas da se zagledamo duboko u sebe i to na što nađemo pokušamo potpuno ogoliti naspram svega što nas okružuje, a sve ne bi li smo došli do odgovora. Ponekad je odgovor lijep i godi nam, no najčešće je takav da ostavlja gorak okus u ustima. No to i nije tako loše, osobito imamo li u sebi onaj iskonski poriv da to što smo našli prihvativimo kao priliku da iskoristimo svoje potencijale i prilike, te da damo sve od sebe kako bismo realizirali ono što nam je cilj.

Neki kažu da je sve u životu prilika, i da samo od nas ovisi hoćemo li ju iskoristiti. Mnogi svoj život žive na način da prilike prolaze pokraj njih, no oni ih ne primjećuju. S druge strane ima i onih koji iskorištavaju gotovo svaku onu priliku koja im se ukaže, ali isto tako sami kreiraju prilike i maksimiziraju

svoje pozicije na njima. Postavlja se pitanje, u koju skupinu svatko od nas sebe može svrstati? Pri tome je bitno imati na umu da dobra prilika svaka ona koja nas na određeni način ispunjava i zadovoljava one potrebe koje su svakom od nas bitne – samopoštovanje i samopouzdanje, novac, zabava... Dakle, gdje smo mi s tim prilikama, i da li smo pobednici ili... oni drugi?

Život pojedinca je danas nemilosrdan. Takav je i svijet u kojem se taj život odvija. Brojni izazovi diktiraju stravičan tempo kojem se nije lako oduprijeti. Opstaju najjači, zaista samo najjači. No postavlja se pitanje (ponovo) tko su ti najjači? Kako izgledaju ti nadljudi koji izazove i stres pretvaraju iz negativne sile u svog slugu i s lakoćom se probijaju kroz šumu prepreka? Detaljnije promišljanje i analiza dovodi nas do zaključka kako svatko onaj tko ima sposobnost definirati gdje se nalazi u odnosu na svijet koji ga okružuje, te zna, može i iskorištava ono što mu život pruža, s pravom i ponosom može glasno reći – ja sam pobednik!

Kažu da se pobednici rađaju, da je to ono nešto što je usađeno u njihov genetski i men-

talni kod, te da je vrlo teško bez prirodne intervencije razviti pobednika. No, osobno, moram priznati da ne poznajem niti jednog takvog, a svakodnevno se krećem u društvenim krugovima čiji se članovi s pravom mogu svrstati u kategoriju pobednika. Pa onda, u čemu leži ta tajna? Kako pobednici nastaju i uspijevaju se održati na burnoj sceni? Odgovor je samo jedan – RAD, RAD I SAMO RAD. No, da ne bude zabune, ne sifirovski rad, rad radi rada, već sistematičan, pravilno usmjerjen, kontroliran rad koncentriran na realizaciju ispravnih ciljeva koji maksimiziraju ono što želimo postići. Talent je prekrasna stvar, no bez kontinuiranog mukotrpnog rada na njemu, on postaje samo jedna od lijepih čovjekovih karakteristika, poput boje kose ili očiju.

No, osim navedenog, kako bi čovjek postao pravi pobednik i kako bi iskoristio maksimum svojih potencijala, potrebne su još neke, nikako male i nevažne stvari. Neka društva koncentrirana su na identifikaciju i razvoj onih koji pokazuju karakteristike pobednika. Nažalost, ta društva su manjina. Uglavnom, situacija je takva da smo najčešće prepušteni sami sebi u dokazivanju urbiti orbi kako smo kvalitetni i kako smo upravo mi ti koji smo u stanju promijeniti svijet. Veliko je pitanje kako se pri tome nosimo s brojnim autoritetima koji nas ispitivački promatraju i pokušavaju doći do zaključka koliko zaista istine ima u tome što od nas čuju. To nas vrlo često dovodi u poziciju da počnemo sumnjati u sebe, čak i u tolikoj mjeri da sve ono što već znamo postaje nejasno i maglovito.

Albert Einstein jedan je od onih ljudi koji su definitivno odredili, a time i zadužili našu civilizaciju. No, njegov životni put nije bio posut ružama. U prvim godinama svog života borio se s govornim problemima, te je progovorio tek s četiri godine. Isto tako, isprva se nije pokazao kao dobar učenik. Njegovi profesori zaključili su da su njegovi potencijali ispod razine prosječnog učenika, te su ga ocijenili kao mentalno usporenog, nedruštvenog i uvek utonulog u lukačaste snove. Na koncu je bio izbačen iz škole kao loš primjer drugima.

No, imajući u vidu što je to ljudski vijek i što su naši ukupni potencijali, Einstein je svakako dokazao da su sve te procjene o njemu bile apsolutno pogrešne. Naime, s navršenim 26 godina u Pruskoj akademiji znanosti pred-

SUCCESS

When you're standing and he's not.

stavio je svoju opću teoriju relativnosti, a auditorij se sastojao od vrlo ozbiljnih stručnjaka iz područja fizike, sve odreda iskusih ljudi i po godinama i po angažmanu. S 26 godina... teorijsku relativnost...

S pravom se možemo pitati kako je to moguće. Konkluzija bi bila ta da je od već svega ranije nabrojanog, Albert imao i još nešto – HRABROST.

Biti hrabar nije lako. Kad se spomene termin hrabrost, mnogima na um padaju razne ideje, primarno vezane uz nadljudske napore sukobljene sa nedokučivim i zastrašujućim silama. Hrabrost smatramo stanje suprotnim od prestrašenosti. No, nikako nemojmo podcijeniti strah! On je najveći motivator za opstanak i djelevanje, bez obzira u kakvoj situaciji se nalazili. Psihologija koristi termin High Achiever za čovjeka koji kontinuirano ostvaruje visoke dosege u realizaciji svojih poslovnih aktivnosti. Psihologija je otkrila i što je osnovna karakteristika High Achiever-a – to je strah, od neuspjeha, od nadređenog, od nepriznavanja itd. Zato, moglo bi se reći da hrabrost nije ništa drugo nego set akcija kojima kontroliramo strah i koristimo ga kao svoj alat u svrhu postizanja cilja. Pri tome smo motivirani koristiti sva svoja raspoloživa znanja i vještine kako bismo došli do cilja. Stoga, prigrijimo strah i

iskoristimo ga, odnosno budimo hrabri!

Kad smo dokučili kako strah i nije tako loš kako bi se na prvi mah moglo zaključiti, postavlja se pitanje kako ga kontrolirati i pretvoriti u usmjereni, koncentrirani, strukturirani napor čiji je cilj uspješna realizacija. Sve ove karakteristike mogu se objediniti pod jednim terminom, a to je PODUZETNOST. Djelujući na način da u prvom koraku razumijemo što želimo postići, u drugom koraku definiramo kako to postući, u trećem koraku angažiramo najsnažniju komponentu poduzetnosti, a to je akcija kojoj je cilj uspješna realizacija s ostvarenjem željenih efekata. Na taj način zaokružujemo naše ukupno nastojanje da želju pretvorimo u stvarnost koristeći naše ukupne potencijale.

Vrlo često sami sebi kažemo kako nismo dovoljno poduzetni, kako nemamo taj snažan poriv u sebi da setom određenih akcija realiziramo viziju koju smo definirali. Poduzetnost bi svakako trebalo demistificirati kao

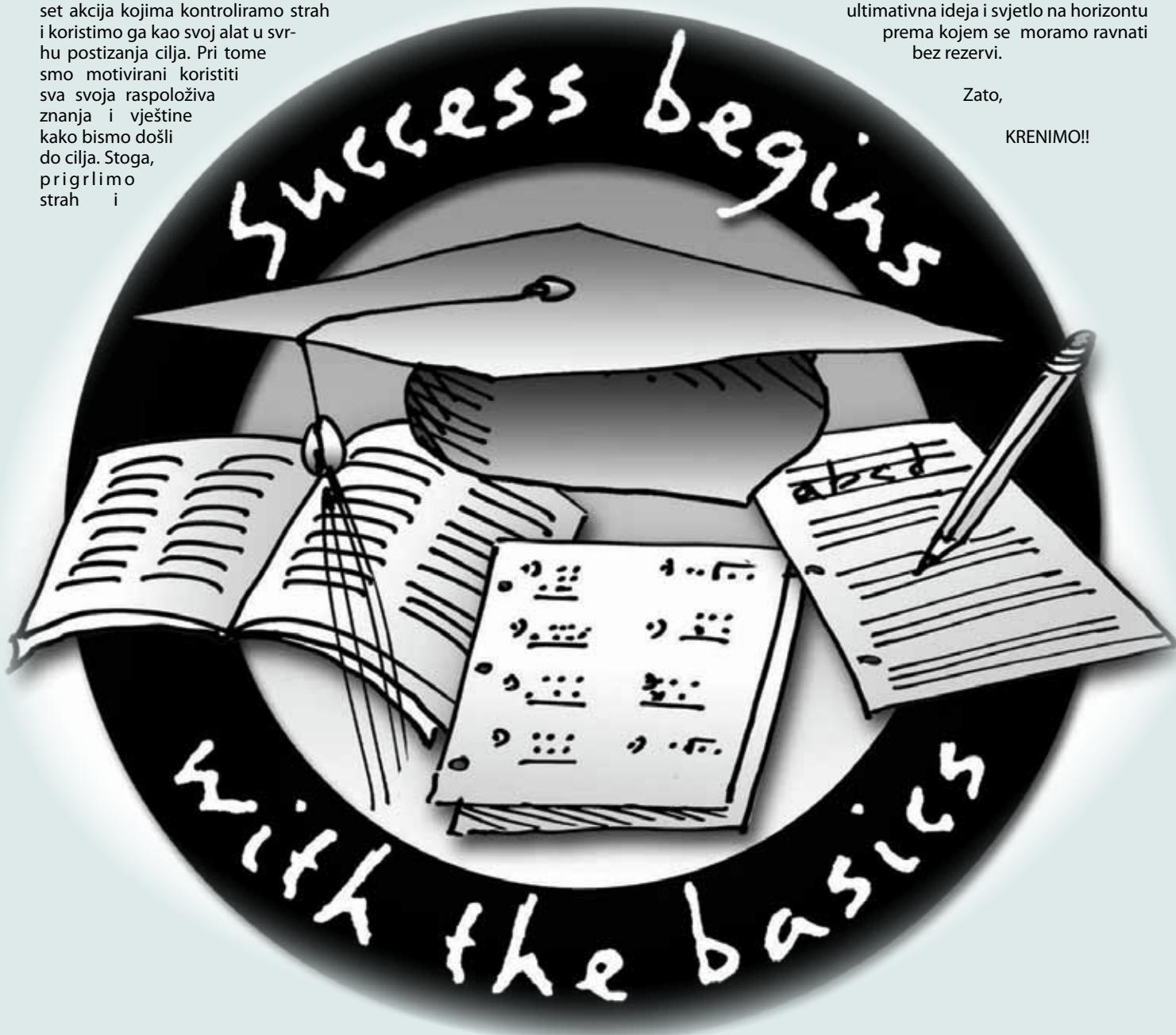
privilegiju odabranih jer ona to nije. Ona je dio prirode svih nas, i samo je pitanje koliko ju kvalitetno i ekstenzivno koristimo. I u ovom slučaju vježba i kontinuitet imaju presudnu ulogu, pa stavljujući želju da unaprijedimo ovu kvalitetnu karakteristiku u kontekst ugodnog i zabavnog, svakako da rezultat ne bi trebao izostati.

Quo vadis...? Pošteno pitanje. Na nama je da sami damo odgovor i definiramo način kako doći do željenog cilja. Bilo bi pogrešno misliti da je to lako, jer nije. „No pain, no fun“ kažu Amerikanci, a njima bismo ipak trebali vjerovati. Načini realizacije mogu biti različiti, no ipak su oni u svojoj osnovi univerzalni. Ono što čini razliku su detalji, a njih definiramo mi sami. Njihova važnost je velika jer oni nose prevagu. Ne kaže se bez razloga „u detaljima leži vrag...“

I zato, budimo hrabri, budimo vrijedni i budimo poduzetni u provođenu onoga što smo zamislili. Ipak, nikad ne zaboravimo da sve to ima smisla samo ako u sebi sadrži pozitivne ljudske vrijednosti, te ako direktno ili indirektno donosi boljšak svima nama. To je ultimativna ideja i svjetlo na horizontu prema kojem se moramo ravnati bez rezervi.

Zato,

KRENIMO!!

Do you speak english?

ENGLESKI kao jezik poslovanja

Jezik sadašnjosti i budućnosti u ekonomiji

Ekonomija je specifična po tome što tržište zahtijeva jedan jedinstveni jezik kako bi se olakšala komunikacija i ubrzalo sklapanje poslova, a kao taj jezik nametnuo se engleski iz razloga što je to jezik vodeće svjetske ekonomske sile

Piše: Mate Penava

Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru

e-mail: matepenava@yahoo.com

Udanašnje vrijeme engleski jezik je postao nešto bez čega je uobičajena komunikacija među ljudima skoro nemoguća. Riječi engleskoga jezika ušle su u svakodnevni govor u tolikoj mjeri da ih ljudi više i ne smatraju engleskim riječima, nego našim riječima koje se proizvoljno koriste iako u dosta slučajeva za te riječi postoje prikladne, ako ne i bolje hrvatske riječi; od kojih se bježi zbog želje da se bude u trenu ili zbog nametanja mišljenja o sebi kao o nekom kvazi intelektualcu, koji se nespretno koristi "velikim" riječima.

Ova se praksa ustalila u mnogim granama društvenog života, pa tako i u ekonomiji koja je specifična po tome što tržište zahtijeva jedan jedinstveni jezik kako bi se olakšala komunikacija i ubrzalo sklapanje poslova, a kao taj jezik nametnuo se engleski iz razloga što je to jezik vodeće svjetske ekonomske sile (ime iz principa neće biti spomenuto) koja je iskoristila svoju nadmoć kako bi ostalima nametnula svoju volju i svoj način življena; između ostalog i svoj dominantni jezik. Engleski jezik je tako duboko ušao u svjetsku ekonomiju da se stručnjaci iz raznih zemalja više i ne trude prevoditi neke pojmove na

svoje materinje jezike (možda eventualno u njima napravivši sitne prilagodbe kako bi se bolje uklopili u jezik).

Sada se možemo pitati u kojoj mjeri je ovo dobro!? Dobro je s jedne strane iz već prije spomenutih razloga, dakle radi lakšeg sporazumijevanja i mogućnosti bržeg sklapanja poslova, dok s druge nužno je se pitati: je li širenje riječi iz jednog jezika na sve ostale i njihova sveopća upotreba neprijeporno dobra stvar? Dakako to svaki čovjek (govornik) treba prosuditi za sebe, uzevši u obzir svoje životne ciljeve i stavove koje zastupa.

Engleski jezik je tako duboko ušao u svjetsku ekonomiju da se stručnjaci iz raznih zemalja više i ne trude prevoditi neke pojmove na svoj materinji jezik

Po mome mišljenju svakako nije na odmet znati engleski jezik, to u dosta prilika, jasno je, može biti itekako vrlo korisno, no, smatram da je potrebno u svakom trenutku imati na umu bitnu činjenicu: tko sam i odakle potječem, te tek onda sebi postaviti pitanje: „moram li ja koristiti tu ustaljenu terminologiju ili je samo koristim kako bi se nekome dodvorio?“. Ali nažalost, situacija u današnjem društvu je takva da je teško brenuti o očuvanju identiteta i sličnim stvarima kada se radi o egzistenciji čovjeka, jer ako neće biti u dobrom odnosu sa svojim poslovnim partnerima, ni zarada neće doći sama od sebe.

Zbog tih razloga teško je od ljudi kojima je cilj što veća zarada očekivati istjerivanje nekih nacionalnih interesa, pogotovo u današnjem kapitalističkom društvu tržišnog gospodarstva, gdje se nema vremena razmišljati iz čistog razloga pravovremenih odluka; naime ukoliko se odluka ne doneše odmah, gubici mogu biti veliki, možda čak i pogubni za osobu ili tvrku. U takvim trenutcima je teško od osobe očekivati da se brine za interes vlastitog naroda pogotovo kada su neke od tih osoba prisiljene na kontakt sa stranim poslovnim ljudima (namjerno izbjegavanje pojma biznismen) ili čak zbog nebrige nekih državnih institucija za njihove projekte ili oglašivanja države na njihovo traženje poticaja. Moraliziranje o potrebi korištenja vlastitog jezika i zaštite vlastitog nacionalnog identiteta tim ljudima bila bi isprazna demagogija, uvezvi prethodno u obzir da te iste države nije bilo tu onda kad je trebala da bude.

Upravo zbog ovakvih činjenica ovo pitanje postaje veoma šakljivo i o njemu bi se dalo mnogo raspravljati, mogla bi se iznositi stajališta koja sigurno ne bi bila jednoobrazna i tako bi bilo moguće ulaziti u nove rasprave, čija bi, naknadno, objektivna vrijednost bila upitna zbog toga što bi svaki od tih ljudi, sasvim logično, poimao iz svoje

(subjektivne) pozicije, te prema tomu, priroda rasprave sasvim bi bila nezdrava i neučinkovita.

U svakom slučaju, engleski jezik, primarno kao instrument, postao je nešto neizbjježno u današnjem svijetu posebice u poslovnom, pilagođuje se tržištu dok s druge strane "naš" jezik pada u drugi plan. Uzveši u obzir sve navedene okolnosti, ipak si ne mogu pomoći pa reći kako je korištenje engleskoga jezika u svakidašnjem govoru dobra stvar; trebalo bi težiti promicanju vlastitog jezika, koji u nekim slučajevima čak može bolje poslužiti od nekih umjetno stvorenih jezičnih jedinica, od kojih hrvatski čak i ima dužu tradiciju. Treba se težiti unapređenju i guranju vlastitog jezika umjesto njegovog ostavljanja po strani i davanja prvenstva nekim drugim jezicima. Ali to je težak posao, u koji se nema velikoga smisla upuštati jer rezultati ne bi bili razmjerni trudu.

Za kraj, vrijedi navesti nekoliko primjera engleskih riječi ustaljenih u našem jeziku:

Budžet – lijepa hrvatska riječ je proračun

Biznis – lijepa hrvatska riječ je posao

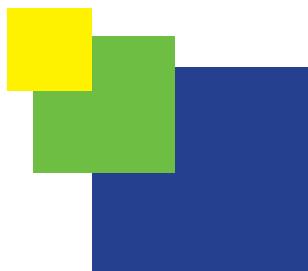
Consulting – lijepa hrvatska riječ je savjetovanje

Faktura - lijepa hrvatska riječ je račun

Čak i sama riječ ekonomija može se zamijeniti lijepom hrvatskom riječi gospodarstvo; čime smatram da je sve rečeno.

Razvojna banka FBiH

*Imamo ideju, napravimo projekt,
zatražimo od Razvojne banke
pomoć za realizaciju naše ideje!*

Piše: Mate Hrkać dipl.oec.
e-mail: matehrkac@gmail.com

Investicijska banka je osnovana 1997. godine i registrirana kod nadležnog suda kao društvo sa ograničenom odgovornošću. Osnivač i jedini vlasnik Investicijske banke Federacije Bosne i Hercegovine d.o.o. Sarajevo (Banika) je Vlada Federacije Bosne i Hercegovine. Dana 31. listopada 2006. godine Banka je Rješenjem Kantonalnog Suda u Sarajevu registrirana kao dioničko društvo. Sjedište Banke je u Sarajevu, (Igmanska 1) Banka ima organizacijski dio u Mostaru.

Osnovna djelatnost Banke je održavanje kredita i garancija korisnicima direktno ili putem banaka, a u svrhu razvoja domaćeg gospodarstva, regionalnog razvoja i povećanja zaposlenosti. Kreditne poslove banka obavlja u svoje ime i za svoj račun (iz kapitala, prikupljenih depozita i uzetih kredita), kao i u ime i za račun Vlade Federacije BiH i Federalnog zavoda za zapošljavanje. Razvojna banka FBiH nastat će transformacijom sadašnje Investicijske banke FBiH

Promjena pravnog statusa

Dana 11. lipnja 2008. godine donesen je Zakon o Razvojnoj banci Federacije Bosne i Hercegovine (skraćeni naziv: RB FBiH). Stupanjem na snagu ovog Zakona RB FBiH preuzima sva prava i obveze, uključujući sve zaposlenike i imovinu IB FBiH. Stupanjem na snagu ovog Zakona prestaje važiti Odluka o osnivanju i poslovanju Investicijske banke Federacije Bosne i Hercegovine. U skladu sa donesеним Zakonom, Vlada Federacije Bosne i Hercegovine je dana 25. lipnja 2008. godine donijela Odluku o početku rada Razvojne banke Federacije Bosne i Hercegovine kao pravnog sljedbenika Investicijske banke

FBiH d.d. Sarajevo, kojom je definirala da Investicijska banka FBiH d.d. Sarajevo prestaje sa radom na dan 30. lipnja 2008. godine, a da Razvojna banka FBiH počinje sa radom 01. srpnja 2008. godine.

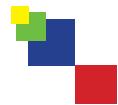
Kapital banke u stopostotnom je vlasništvu Federacije BiH. Postojeći kapital Investicijske banke FBiH danom stupanja na snagu ovog zakona postaje kapitalom RB FBiH, a uvećava se za 400.000.000 KM koji će se osigurati u jednakim obrocima u federalnom proračunu u razdoblju od 2007. do 2010. godine.

Čime se bavi razvojna banka FBiH?

Ciljevi ove finansijske institucije su financiranje privredne infrastrukture, unapređenje poljoprivredne proizvodnje i ruralnog razvoja, podrška razvoju turizma, malog i srednjeg poduzetništva, poticaj izvozu, a kao krajnji cilj povećanje zaposlenosti i životnog standarda. Ukratko, ciljevi poslovanja Banke potiču, u okviru njenih nadležnosti, sustavni, održiv i ravnomjeran ekonomski i društveni razvoj Federacije u skladu sa općim strateškim ciljevima Federacije, a odnose se prvenstveno na: finansijske ciljeve i općedruštvene ciljeve.

Sumnja se da postoji nekoordiniranost posljedica plasmana Razvojne banke jer, s jedne strane, ta institucija plasira novac u razvojne i investicijske projekte, dok, s druge, resorna ministarstva u Vladi FBiH imaju proračunska sredstva i ista raspoređuju sukladno odlukama Vlade

Nadzorni odbor Investicijske banke donosi i odluke o raspisivanju natječaja za dodjelu stipendija učenicima i studentima. U cilju bržeg i racionalnijeg ekonomskog oporavka i razvoja FBiH, pored već postojećeg mehanizma čisto komercijalnog bankarstva, formiranje Razvojne banke postavlja se kao imperativ. Razvojna banka predstavlja nezaobilazan mehanizam za ostvarenje ciljeva, posebno u oblastima gdje komercijalne banke nemaju interesa (projekti infrastrukture, vodoopskrbe, zaštite okoline...) i koji se mogu realizirati samo kroz srednjoročne i dugoročne kreditne aranžmane, i uz povoljnije kamate.

Vlada FBiH želi osnivanjem Razvojne banke FBiH ispuniti osnovni cilj obavljanja bankarskih poslova po osnovu investicija, razvojnih programa i projekata u FBiH i projekata investiranih od stranih kreditora i donatora. Time bi bila definirana uloga i pozicija Razvojne banke FBiH kao banke koja će imati osnovnu zadaću da pod najpovoljnijim kreditnim uvjetima financira obnovu i razvoj malog i srednjeg biznisa kroz specifične kreditne linije.

Ciljevi ove finansijske institucije su financiranje privredne infrastrukture, unapređenje poljoprivredne proizvodnje i ruralnog razvoja, podrška razvoju turizma, malog i srednjeg poduzetništva, poticaj izvozu, a kao krajnji cilj povećanje zaposlenosti i životnog standarda

Sumnja se da postoji nekoordiniranost posljedica plasmana Razvojne banke jer, s jedne strane, ta institucija plasira novac u razvojne i investicijske projekte, dok, s druge, resorna ministarstva u Vladi FBiH imaju proračunska sredstva i ista raspoređuju sukladno odlukama Vlade. Potrebno je

razmotriti mogućnost ujedinjenja ovih sredstava na jedno mjesto jer imaju isti cilj, a to je pomoći gospodarstvu i građanima. Vlada čini Skupštinu banke, a resorna ministarstva mogu utjecati na transfere iz njihovog djelokruga posredstvom članstva u Skupštini društva.

Prepostavlja se da će kriza trajati duže nego što se prvobitno očekivalo, prema procjenama analitičara, i do pet godina. Stoga, Vlada FBiH i vlade u BiH moraju planirati dugoročne mjere koje će stabilizirati finansijsko tržište te sprječiti sve negativne i indirektnе posljedice na realnu ekonomiju, a samim tim i na građane. Banka je osnovana sa jednim ciljem, da ravnomjerno unaprijeđuje ekonomski i društveni razvoj Federacije uz omogućavanje ne toliko bolnih "finansijskih injekcija". Sve se to odvija u pozitivnom smjeru na duže rokove, znači srednjoročne ili dugoročne planove za razvoj Federacije. Iz svega navedenog možemo zaključiti da Razvojna banka daje poticaje, pruža pomoći onima koji to zatraže a koji imaju osnove, prave ideje, kvalitetne projekte.

UEFA Champions League

Profitabilan sport

Piše: Dario Alilović,
Fakultet strojarstva i računarstva
Sveučilišta u Mostaru
e-mail: dario.alilovic@gmail.com

Da je nogomet isplativ sport pokazuju posljednji transferi velikih zvijezda. No, najveći novac vrti se oko prava za televizijske prijenose i oglašavanja. Liga prvaka jedno je od najgledanijih nogometnih natjecanja u Europi, a unatoč gospodarskoj krizi u svijetu ove će godine zaraditi 33 posto više nego prethodne. Izmjena sustava kvalifikacija u najprestižnijem nogometnom natjecanju na svijetu pokazala se uspješnom u vidu ciljeva kojima je tim izmjenama težio predsjednik UEFA-e Michel Platini. Lukuzni nogomet doveo je u male, nimalo luksuzne sredine, ali nažalost ne u BiH i Hrvatsku. Svi će oni ove godine osjetiti slast igranja u skupinama Lige prvaka. I prije negoli odigraju prvu utakmicu u skupini, inkasirat će 10.1 milijun dolara, koliko je naime vrijedna participacija u Ligi prvaka. Svaka pobjeda u skupini honorira se s 1.14 milijuna dolara. Uefa i klubovi sudionici Lige prvaka podijelit će ove sezone zaradu od marketinških i

Liga prvaka predstavlja jedno od najprofitabilnijih sportskih natjecanja, kako za klubove tako i gradove u kojima se utakmice igraju. Tko će ove sezone uzeti najslavniji trofej u europskom klupsom nogometu

prava za televizijske prijenose u iznosu od 1.55 milijardi američkih dolara. Pobjedniku u finalu na Santiago Bernabeu će pripasti dodatnih 12.8 milijuna dolara, a finalistu 7.4 milijuna dolara! U to nije uključena zarada od prodanih ulaznica i navijačkih rekvizita koji su povezani sa Ligom prvaka. Samo za usporedbu, u prošlogodišnjem natjecanju najviše su zaradili u Manchester Unitedu, mакar je engleska momčad izgubila trofej najbolje momčadi Europe porazom u rimskom finalu od Barcelone 2-0. Katalonska momčad čak nije niti druga na ljestvici zarada, već gleda u leđa i minhenskom Bayernu. Manchester United je zaradio 37.7 milijuna eura, Bayern 34.5, a Barcelona 30.9. Iznad trideset milijuna je još zaradio Chelsea, a nakon toga slijede Inter, Arsenal, Roma, PSV Eindhoven, Lyon i Liverpool. Prošlogodišnji grad domaćin finala, talijanski glavni grad Rim zahvaljujući svom centralanom položaju u Europi zaradio je 45 milijuna eura, nešto više od Moskve godinu prije. Za Atenu se procjenjuje da je zaradila 26 milijuna eura od finala 2007.

Kako vidimo liga prvaka predstavlja jedno od najprofitabilnijih sportskih natjecanja, kako za klubove tako i gradove u kojima se utakmice igraju. Tko će ove sezone uzeti najslavniji trofej u europskom klupsom nogometu? Tko će uzeti najviše novca? Elitne 32 momčadi bit će podjeljene u 8 skupina sa po 4 sastava. 16 najboljih klubova idu u osminu finala, koji se kroz nokaut-sustav bore za naslov pobjednika Lige prvaka. Favoriti su isti baš kao i svake godine: Barcelona, Manchester, Inter, Real... Ne ostaje nam ništa drugo već da se opustimo, divimo i uživamo u ovoj tvornici novca, Ligi prvaka.

Najveći novac vrti se oko prava za televizijske prijenose i oglašavanja. Liga prvaka jedno je od najgledanijih nogometnih natjecanja u Europi, a unatoč gospodarskoj krizi u svijetu ove će godine zaraditi 33 posto više nego prethodne

Potencijalni uzroci i obilježja bankarskih kriza

Piše: Ivica Skender dipl. oec.
ivica.skender@hotmail.com

Gotovo je nevjerojatna činjenica da ekonomска znanost postoji toliko godina, a mnoštvo pojava još nije istraženo, i na mnoge pojave zapravo ne postoji konkretni odgovor, a tko zna što nam još nosi budućnost. Sigurno je jedino da ovo područje znanosti nije ni približno istraženo koliko se smatra da jest, i svaka nova pojava zahtjeva posebnu analizu i novi način rješavanja nastalog problema na drugačiji način od postojećeg. Može se reći da svaka zemlja, samo do odgovarajuće razine može odgovoriti izazovima, jedino efikasnom primjenom provjerjenih instrumenata, a nakon toga preostaje istodobno učenje i praksa u novim uvjetima. Sličan primjer imamo i sa danas jednim od najčešće korištenih izraza „kriza“, u ovom slučaju bankarska kriza odnosno koji je glavni uzrok tih poremećaja.

Mnoštvo promjena i konstantni napredak koje se dešava u proteklom vremenu na području svjetskog gospodarstva potpomođnut tehnološkim inovacijama, finansijskom liberalizacijom i deregulacijom, nije uspio dati „lijek“ na trenutnu situaciju u svijetu, ali i objasniti sve učestaliju osjetljivost i poremećaje finansijskog sustava.

Bankarska kriza je pojam kojim se opisuje ili

bankrot pojedinačne banke ili kolaps cijelog bankovnog sustava. U ekonomskoj literaturi se pojmom bankarska kriza ipak češće koristi za opisivanje sustavnih kriznih epizoda koje dovode do kolapsa velikih banaka ili većeg broja banaka sa značajnim udjelom u ukupnoj bankarskoj aktivi.

Istraživanja pokazuju da sa svakom novom krizom u bankarstvu dolazi do proširenja potencijalnih uzročnika tih poremećaja. Usprkos mnogim provedenim istraživanjima (najčešće parcialnim analizama pojedinačnih kriznih epizoda, te testiranjem sasvim različitih lista varijabli), ne postoji konsenzus oko šire liste uzročnika i ne postoji zaokruženo teorijsko objašnjenje bankarskih kriza. Zbog toga je izostala jedinstvena klasifikacija krize po vrstama i vremenu njihova izbijanja (timing kriza).

Mikroekonomski i makroekonomski aspekti kriza

Na nesistematiziran način lista potencijalnih uzročnika je brojna, poradi toga u ekonomskoj literaturi poznata su dva smjera istraživanja bankarskih kriza: mikroekonomski aspekt kriza i makroekonomski aspekt kriza. Uzroci bankarskih kriza sve više se premještaju na mikroekonomsko područje

gdje su u prošlosti dominirale pogrešne kreditne politike i propusti kontrolnih procedura unutar banaka.

Potencijalni uzroci na mikroekonomskoj razini su:

Oblici operativnog rizika od kojih se najčešće ističu slaba interna kontrola, neadekvatni interni procesi, problemi sa informatičkim sustavom i sl.

Kvaliteta aktive najčešće se ogleda kroz kvalitetu kreditnog portfelja. Kvaliteta kreditnog portfelja je povezana s kreditnim rizikom i različitim eksternim šokovima. Kvaliteta aktive je još uvek najvažniji uzrok problema u posovanju banaka.

Nekompetentan menadžment prema analizama, gotovo 60% svih propalih banaka imalo je slabo informiran i loše educiran menadžment. Mnogobrojni rastući rizici te neusklađenost aktive i pasive može banku izložiti brojnim rizicima. Ovi rizici se najčešće nazivaju tržišnim rizicima. Tržišni rizici sadrže tečajni rizik, rizik promjene cijene vrijednosnica, kamatni rizik i rizik likvidnosti. Svaki od navedenih rizika ima specifičan ponder u kontekstu generatora potencijalne bankovne krize. Prevare mogu nastati u

banci ili iz bančine okoline. Dio su operativnog rizika banaka.

Najvažniji makroekonomski uzroci bankarskih kriza su:

Niska stopa rasta BDP-a, ovakav proces će negativno utjecati na kvalitativnu razinu kreditnog portfelja i zapravo povećati mogućnost javljanja sporih potraživanja.

Visoke kamatne stope zbog uobičajene bančine pozicioniranosti na pad kamatnih stopa, imaju negativan utjecaj na profitabilnost banaka.

Visoka stopa inflacije smanjuje profitabilnost već plasiranih sredstava.

Prebrza liberalizacija finansijskog tržišta može biti povezana sa špekulativnim napadima iz inozemstva.

Osjetljivost finansijskih sustava na nagli odljev sredstava može dovesti do naglog porasta kamatnih stopa i smanjenja povjerenja. Eventualna situacija znak je nestabilnosti analiziranog tržišta.

Sustav osiguranja depozita može unijeti veću razinu moralnog hazarda u sustav, tj. kada banke preuzimaju rizike iz plasiranja sredstava.

Neefikasnost pravnog sustava je dodatna prepreka za razvoj učinkovitog bankovnog sustava.

Problem „prenošenja“ nastaje kada se loše poslovanje jedne banke, prenosi i utječe na poslovanje drugih banaka.

Nedostatak regulacije i supervizije može imati veliki utjecaj na stabilnost bankarskog sustava.

Razne informacije o poslovnoj klimi, o izvorima sredstava, o tržišnoj strukturi i o makroekonomskom okruženju banaka mogu biti korisni signali koji ukazuju na mogućnost pojavе krize. Negativne promjene u makroekonomskom okruženju i u ekonomskoj politici i negativne promjene makroekonomskih varijabli (BDP i kamatnih stopa) za banku mogu biti veoma neugodno iznenadenje. Ovdje još možemo spomenuti: tečajni sustav, brz rast kreditnog portfelja, nerazvijenost finansijske infrastrukture, domaći i vanjski šokovi. Potencijalni generator krize može biti i marginaliziranje rizika likvidnosti i zaduživanje banaka u inozemstvu.

Obilježja bankovnih kriza

Obilježja krize su osnovne značajke prema kojoj razlikujemo jednu krizu od druge. Jedno od bitnih obilježja je to da u slučaju krize realni sektor gura banke u stanje negativnog kapitala, u kojem tekući profiti nisu dovoljni za pokriće gubitka.

Bankovnu krizu izuzetno složenom čini tzv. domino efekt; to je stanje finansijske panike koje rezultira velikim gubicima u gospodarstvu.

Poremećaj u poslovanju banke može biti povezan s problemima drugih banaka ako sve ili većinu banaka u sustavu istovremeno

pogodi neki nepredviđeni događaj ili ako su banke finansijski izložene jedne prema drugima. U toj situaciji postoji mogućnost i realna podloga za pojavu efekta bankske zaraze. Poremećaji najčešće nastaju ukoliko banke imaju slična fundamentalna obilježja. Zbog toga glavni uzrok pojave sustavnog bankarskog rizika i pojave sustavne krize, jest upravo djelovanje efekta zaraze, zbog kojeg dolazi do ozbiljnih poremećaja. Najčešće se spominju tri vrste bankske zaraze:

„čista“ bankska zaraza može doći neovisno o promjeni ekonomskih preduvjeta i takvi poremećaji na bankskom tržištu nisu potaknuti informacijama. Tu je riječ o iznenadnoj panici među depozitarima, jer propast jedne banke dovodi do trke na šaltere ostalih banaka (bank run) neovisno o sličnostima ili razlikama među bankama u sustavu. Zaraza inicirana informacijama Calomiris i Gorton (1991.) smatraju da je veoma teško razlikovati efekt čiste zaraze od zaraze inicirane informacijama. Njihov je stav da banksku krizu može potaknuti objava informacija o lošem poslovanju nekih ili svih banaka, no isto tako krizu mogu potaknuti nepotpune informacije među depozitarima.

Institucionalna zaraza nastaje zbog direktnе međusobne izloženosti banaka na međubankarskom tržištu. Osim efekta zaraze, u literaturi se često spominju i dva načina transmisije poremećaja, kod kojih oba predstavljaju tzv. efekt prelijevanja ili „spillover“ efekt.

Kod prvog načina, zbog uključenosti banaka u sustav platnog prometa, i zbog izloženosti banaka na međubankarskom tržištu, može doći i do porasta rizika nesolventnosti, dakle i do stvarnih bankarskih gubitaka, bez obzira na uzrok njihova nastanka. Ponašanje prema

„zakonima stada“ na tržištima kapitala uzrok je druge vrste „spillover“ učinka, zbog kojeg iznenadni šok na tržištu kapitala može ugroziti ukupnu likvidnost finansijskih tržišta, čak i bankarskih sustava, bez obzira koji je segment finansijskog tržišta bio inicijalno pogoden (tržište vrijednosnih papira, tržište izvedenica ili derivativa, tržište nekretnina).

Navala štediša na banku

„Bank run“ slučaj navale štediša na banku izložili su i objasnili Diamond i Dybvig (1983.) u svom poznatom modelu koji se zasniva na postojanju dviju ravnoteža: prva je situacija navale depozitara na banku, a druga je situacija u kojoj depozitari vjeruju u banku i u njoj zadržavaju svoje depozite.

Prva (loša) ravnotežna situacija nastaje kada pojedini depozitari povlače depozite zbog straha da će to učiniti i svi ostali štedište zbog bilo kojeg razloga, dovodeći banku ubrzo u stanje nelikvidnosti. To se još naziva i efektom koordinacijske greške depozitara. Djelotvoran institucionalni i regulatorni okvir, osobito kroz sustav osiguranja štednih uloga može oslabiti djelovanje efekta koordinacijske greške depozitara.

U drugoj situaciji u kojoj depozitari vježaju u banku i u njoj zadržavaju svoje depozite, takav sustav osiguranja depozita može banku dodatno potaknuti na preuzimanje prevelikih rizika, pa banka može postati sklonija lošim plasmanima i još osjetljivija na iznenadne promjene makroekonomskih uvjeta. Na ovaj način sustav koji je imao za cilj smanjiti rizik likvidnosti, na kraju može povećati rizik insolventnosti.

NAKLADA MATE

Naklada MATE d.o.o. već dugi niz godina postavlja svjetske standarde na domaćem tržištu literature iz područja ekonomije, marketinga, menadžmenta, financija i srodnih područja. Slijedom novih poslovnih kretanja naša izdanja sve više obuhvaćaju i područja prava, psihologije, poslovne etike, kao i sociologije. Nastavak je to tradicije koju je naša nakladnička kuća u godinama svoga postojanja uvijek isticala kao jedno od svojih glavnih poslovnih načela, a to je omogućiti svim zainteresitranim čitateljima vrhunска izdanja knjiga eminentnih svjetskih autora i najpoznatijih svjetskih izdavača. Na taj način vodimo vas u svijet novih poslovno-edukacijskih mogućnosti. Neke od najpoznatijih i najkvalitetnijih svjetskih izdavačkih kuća naši su vjerni partneri, a međusobno povjerenje bazira se na kvaliteti, profesionalnosti i vrhunskoj opremljenosti Matinih prijevoda svjetskih bestsellaera.

Vrijedi, dakle, istaći da surađujemo sa izdavačima kao što su Pearson Education, McGraw-Hill, Harvard University i Harvard Business Press, Cambridge University Press, Princeton University Press, da spomenemo samo neke.

Od naših najvažnijih izdanja izdvajili bismo svjetski bestseller, 18. izdanje knjige Ekonomija autora Paul A. Samuelsona i William D. Nordhause. Ovom knjigom Naklada Mate je postavila kamen temeljac za razvoj moderne domaće ekonomije i, što je još važnije, za edukaciju generacija mladih ekonomskih stručnjaka koji će jednoga dana biti okosnica domaćeg gospodarstva.

Tijekom godina uslijedila su brojna uspješna izdanja vrhunskih udžbenika i bestsellaera, a broj naslova iz godine u godinu se povećava, kako obujmom tako i kvalitetom te napose tržišnom konkurentnošću.

Opravdat ćemo vaše povjerenje i omogućiti vam postizanje poslovne izvrsnosti prema visokim svjetskim standardima.

Naklada MATE d.o.o.

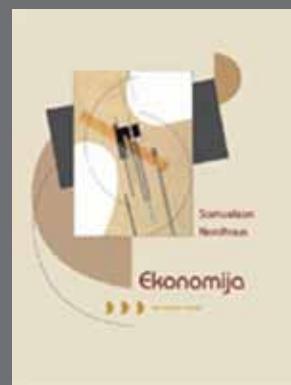
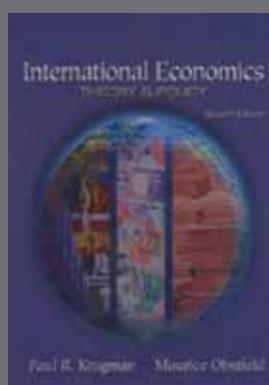
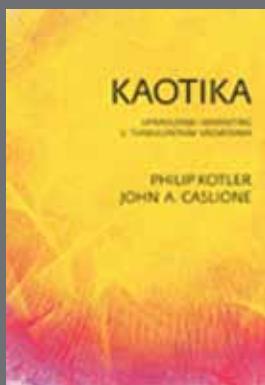
p.p. 10, 88390 Neum

Tel/fax 036/885-057

Mob/ 063 47 28 47

naklada.mate@infoneum.com

www.naklada-mate.ba

Marketing

R:DV®

Žulj trade

Na KONTU Ekonomije drugi naslov zaredom

Ekonomija ponovno najbolja

Iove godine u organizaciji Studentskog zbora Sveučilišta u Mostaru održana je malonogometna liga fakulteta. Na turniru je sudjelovalo 10 fakulteta i Studentski dom. Podjeljeni u dvije skupine za titulu najboljeg fakulteta na sveučilištu borba je počela na malonogometnom terenu sveučilišta. I ove godine kao i prošle naslov pobjednika obranio je Ekonomski fakultet. Svi oni koji se bave bilo kakvim sportom potvrdit će kako je naslov pobjednika lakše osvojiti nego obraniti. Iako pod pritiskom favorita, Ekonomija je pokazala i ovaj put da se ne namjerava odreći tako lako prvog mjeseca. Iako nije počelo sjajno ekonomisti su i ovog puta pokazali da su spremni i za najviše domete i tako poručili da su ozbiljni kandidati i za sljedeću godinu. U jakoj skupini u kojoj su osim Ekonomije bili FPMOZ, Likovna akademija, Medicina, SCM, Fakultet zdravstvenih studija teško je bilo opravdati ulogu favorita. U prvoj utakmicu protiv FPMOZ Ekonomija je doživjela težak poraz od 4:1, što ih nije omelo u dalnjem pobjedničkom slalomu do samoga kraja. Padali su svi redom, od Fakulteta zdravstvenih studija (6:1), Likovne akademije (7:1), Medicine (10:2) (nadam se da nam doktori neće ovo uzeti za zlo kad nam bude trebala njihova pomoć) SCM (14:6) Građevine (3:1) i na kraju kao šlag na tortu pao je i FPMOZ rezultatom (2:1). Valja napomenuti kako je treće mjesto zauzela ekipa Pravnog fakulteta sa dosta mladom momčadi koja će u budućnosti zasigurno svojim kolegama donositi mnogo radosti. Nagrade za najbolje ekipe i pojedince podjeljene od strane predsjednice studentskog zbora Tonke Krešić. Uz novčanu nagradu i progodni pehar igrač Ekonomskog fakulteta Zoran Rogić proglašen je najboljim strijelcem i igračom i tako stavio „točku na i“ ovom velikom uspjehu Ekonomskog fakulteta. Studenti koji su nastupili za Ekonomski fakultet su: Zoran Rogić, Krešimir Šimić, Križan Landeka, Pero Ljubić, Jakov Marijanović, Josip Brkić, Ante Čolak, Tomislav Erkapić, Ivan Zucić, Ante Šimić i voditelj ekipе: Silvia Mihaela Pažin. Svima njima velike čestitke i puno sreće naredne godine želi Uredništvo SEF-a.

Vjerne navijačice s najboljim igračem

Najbolji strijelac i igrač turnira Zoran Rogić

Ekipa Fakulteta
prirodoslovno-matematičkih
i odgojnih znanosti

Pobjednička ekipa
Ekonomskog fakulteta

JOSIPA VS. JELENA

Poštovani čitatelji i u ovome broju donosimo vam rubriku „dvoboj asistenata“. U ovom broju čast da nešto kažu o sebi pripala je asistenticama Josipi Grbavac i Jeleni Brkić. O sebi, svom zanimanju i privatnom životu pročitajte u kratkom dvoboru.

1. Ukratko se predstavite, gdje ste diplomirali, magistrirali?

JOSIPA: Zovem se Josipa Grbavac (rođ. Spajić). Rođena sam 1977. godine u Mostaru, živim u Širokom Brijegu gdje sam završila Osnovnu školu i Gimnaziju 1995. godine. Paralelno s Gimnazijom završila sam i Glazbenu školu u Mostaru – smjer violinist. Diplomirala sam na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu 2000. godine, na smjeru računovodstvo, a magistrirala na Ekonomskim fakultet u Mostaru 2006. godine završivši tako poslijediplomski studij smjera računovodstvo i financije. Na Ekonomskom fakultetu u Mostaru radim od 2001. godine, prvo u zvanju mlađeg asistenta, a od 2006. godine u zvanju asistenta.

JELENA: Ja sam Jelena Brkić. Rođena sam u Mostaru gdje sam završila osnovnu i srednju školu. Ovdje sam također diplomirala na Ekonomskom fakultetu. Nisam još magistrirala i vjerojatno neću jer sam nastavila školovanje po novom sustavu te sam nakon položenih ispitna na poslijediplomskom studiju preusmjerena na doktorske studije.

2. Imate li hobi?

JOSIPA: Ne mogu se pohvaliti da imam slobodnog vremena koliko bih željela da se posvetim hobijima koji me ispunjavaju. Tako nekadašnji svakidašnji hobi – sviranje violine – danas zamjenjuje čitanje i televizija uz neizostavno druženje s obitelji i prijateljima.

JELENA: Hobi kao redovita aktivnost je nešto što ja ne poznam. Uz sve obveze na poslu i u doktorskim studijima, hobi mi je postao jednostavno imati slobodno vrijeme! Ono što volim raditi je voziti se biciklom (od kako znam za sebe), čitati knjige (kad stignem) te slušati glazbu uz sve što radim.

3. Koje kolegije preferirate i zašto, odnosno koje je područje vaše uže specijalizacije?

JOSIPA: Računovodstveno-financijske, kao bazu, iz koje se profilira područje specijalizacije u polju Finansijskog izvještavanja, Analize finansijskih izvještaja, Računovodstva troškova i s njima srodnih predmeta. A koje kolegije preferiram – sve s brojkama - draži su mi od teoretskih.

JELENA: Predmeti na smjeru informatike su

stvarno zahvalni jer studenti promptno napreduju, vidljivo je povećavanje njihovog znanja iz tjedna u tjedan jer rade na konkretnim primjerima. Samim tim, preferiram kolegije sa ovog smjera, nisam se još odlučila za područje uže specijalizacije, ali me zanima područje poslovne inteligencije, spoj informatike i menadžmenta.

4. Vaš najdraži film i knjiga?

JOSIPA: Uh, teško pitanje. Volim različite vrste filmova, ovisno o raspoloženju. Izdvojila bih "Probudenu savjest" s Russel Crowe i Al Pacinom, te "Mostove okruga Madison" s Clint Eastwoodom i Meryl Streep kao filmove koji su me ostavili bez dah. A od knjiga... izdvojila bih od klasiča Crveno i Crno (Stendhal), Djevojka s bisernom naušnicom (Tracy Chevalier) te Pričaj mi o njoj (Renata Baretića).

JELENA: Nemam jedan najdraži film i knjigu u pravom smislu riječi. Najviše volim pogledati dobar triler, a kad se želim odmoriti onda (romantičnu) komediju. Odusevljavaju me nepredvidivi filmovi ili oni koji imaju kompliriranu radnju. Mogla bih navesti Klub boraca kao onaj koji me je svojedobno zaokupio (dovoljno je mračan), a od komedija definitivno Austin Powers. Kad čitam knjigu volim da imam puno pročitati, da knjiga ima puno stranica (osim kad čitam na plazi pa je chick lit u akciji) pa bih izdvojila 100 godina samice - G.G. Markez i Until I find you - John Irving.

5. Jeste li zadovoljni poslom asistenta i ima li nešto što bi ste htjeli promijeniti na tom poslu?

JOSIPA: Kao i svaki posao i posao asistenta ima svoje dobre i loše strane. Ipak, promatrajući u cjelini više je dobrih nego loših. A što bih mijenjalane sviđa mi se "svaštarenje" asistenata koji asistirajući na nesrodnim kolegijima teško mogu odrediti polje specijalizacije. Uz to Bolonjski proces, koji zahtjeva rad u malim grupama te dosta nastave u učionicama, također otežava asistentima proces osobnog usavršavanja.

JELENA: Prije nego što sam se zaposlila kao asistentica, to nije bio posao koji sam priježljivala iz čistog razloga što uopće nisam razmišljala o njemu. Međutim, potpuno sam se našla u njemu i stvarno mi je dobar osjećaj kad držim nastavu, tada ne postoji ništa vanjsko, nego samo studenti, gradivo i ja. Ono što bih navela kao negativnu stranu i što bih

Jelena

htjela promijeniti su sve one "nuspojave": dodatno opterećenje koje nije direktno vezano za nastavni proces, borba s ljenijim studentima, prepisivanja na ispitu i sl.

6. Da li se namjeravate zadržati na fakultetu i postati profesor ili želite raditi u praksi u gospodarstvu?

JOSIPA: Želim ostati na fakultetu i nastaviti raditi u nastavnim zvanjima koji me u budućnosti nadam se očekuju. No, mislim da teorija i praksa idu jedno uz drugo (nadopunjuju se), te je neki vid prakse u gospodarstvu poželjan.

JELENA: U svakom slučaju namjeravam ostati na fakultetu i postati profesor. To je ipak cilj svakog asistenta jer inače ne bismo ni radili ovaj posao. Nadalje, da bih bila dobar profesor, neophodno je znanje iz prakse te u budućnosti planiram kombinirati i jedno i drugo radi što boljeg usavršavanja i što boljeg prenošenja znanja studentima.

Vaše mišljenje o kvaliteti studija na Ekonomskom fakultetu u Mostaru? Što mislite o reformi visokog školstva, odnosno o Bolonjskom procesu?

JOSIPA: Pošto sam studirala na Ekonomskim fakultet u Zagrebu, mogu reći da kvaliteta studija na Ekonomskom fakultetu u Mostaru ne odstupa od kvalitete studiranja u Zagrebu, dapače mislim da ima i nekih prednosti (manji broj studenata, veća interakcija studenata s nastavnim osobljem...). A Bolonjski proces ...kao zamisao je dobro postavljena samo što je malo teže provediva u praksi (nedostatak prostora, ljudi u nastavnom procesu ali i aktivnih studenata koji su shvatili odgovornost koju Bolonjski proces pred njih postavlja).

JELENA: Nadam se da neću zvučati previše optimistično, ali kvaliteta studija na našem fakultetu je na visokoj razini. Kad to pogledate uzimajući u obzir sredinu u kojoj se nalazimo, onda se može ta razina još naviše

Josipa

postaviti. Učionice su opremljene, sve informacije su dostupne na Internetu, asistenti su u fiksno radno vrijeme dostupni na fakultetu, dostupni su razni smjerovi i raznolik je nastavni kadar. Bolonjski proces je šakljiva tema, kako će djelovati kod nas če se utvrditi nakon što prođe određeno vrijeme i nakon što ovi studenti stupe na tržište rada. Sama ideja je u teoriji dobra, ali su možda odmah trebale biti uzete u obzir nacionalne i ekonomske razlike u Evropi te Bolonjski proces malo opuštenije shvatiti.

Jeste li zadovoljni našim studentima? Nedostaje li studentske aktivnosti?

JOSIPA: U globalu DA, ali kao što rekoh željela bih malo više aktivnih studenata koje zanima nešto izvan "okvira ispita dovoljnog za prolaz" (čast izuzecima).

JELENA: Nepravedno bi bilo generalizirati sve studente. Naravno da uvijek ima onih studenata koji su aktivni i u učenju, polaganju ispita, studentskom zboru i sl. S druge strane, postoje oni koji se samo pojavljuju na ispitima. Sumarno gledano, smatram da je studentski život uključujući studentske aktivnosti nedovoljno razvijen, studentski su definitivno previše pasivni, ali nipošto ne bih za to okrivila samo njih nego i okolinu koja još uvijek dovoljno ne priznaje studentska prava i potrebe te im ne pruža dovoljan poticaj.

7. Da li ste kao student preferirali veću ocjenu ili vam je cilj bio samo položiti ispit

JOSIPA: Osnovni cilj – slobodno ljeto, ali sam čistila godinu uz "razuman projek"

JELENA: Kao većina studenata, na prvu godinu sam došla isprepadana raznim pričama o težini studiranja te sam čak mislila da je nemoguće imati dobre ocjene na fakultetu. Brzo sam se snašla, vidjela da se učenjem sve može postići te odlučila dobivati bolje ocjene. To se pokazala kao dobra odluka jer su me te moje ocjene i znanje dovele do zanimanja asistent.

8. Koju biste ocjenu dali upravi našeg fakulteta? Ide li fakultet u dobrom smjeru?

JOSIPA: Ajoj....nezgodno pitanje. Prije svega upravljuj fakultetom u nezgodnim vremenima, što nije jednostavno, a kako asistenti ne daju konačne ocjene - ja bih ih pustila na usmeni. A ide li fakultet u dobrom smjeru ... vidjet ćemo.

JELENA: Teško je reći je li neka uprava dobra ili loša jer prvo se treba staviti u poziciju upravljanja te shvatiti kompleksnost tog zadatka. Smatram da trenutna uprava zadovoljava neke opće kriterije i svojim radom pozitivno utječe na samu instituciju. Rekla bih da fakultet ide u pravom smjeru, interes studenata je i dalje velik, razvija se nastavni kadar te fakultet ima i dobar imidž u svojoj okolini.

9. Kakav je bio vaš studentski život?

JOSIPA: Najbezbržnije razdoblje života.

JELENA: Veoma sam zadovoljna svojim studentskim životom, a pogotovo sam ponosna na svoju raspodjelu slobodnog vremena i vremena za učenje te sam se uz dobre ocjene uspjela i provoditi. Obično se kaže da je srednjoškolsko doba najbolje u životu, ali smatram da je ta izreka skovana u doba kada ljudi nisu išli toliko na fakultete te bih ju ja definitivno izmjenila da glasi Fakultetsko doba je najbolje u životu. Stekla sam neke nove cijeloživotne prijatelje i učvrstila postojeća prijateljstva. Sve u svemu super.

10. Jeste li udani? Ako niste, imate li ikakvih planova u vezi toga?

JOSIPA: Da, udana sam... i ne planiram više.

JELENA: Nisam udana i nemam nikakvih konkretnih planova u vezi toga, planiram nekad biti udana u budućnosti, samo što još nije stiglo to vrijeme.

11. Kakvu glazbu volite?

JOSIPA: Najviše slušam radio – red glazbe, red

informacija. A preferiram ovisno o raspoloženju od urbanog popa do klasične (u posljednje vrijeme često mi se nađe na repertoaru fado u izvedbi Jelene Radan).

JELENA: Više slušam stranu glazbu. Od domaće volim rock i razne inačice istog. Što se tiče strane, najdraži žanrovi su mi Britpop, Indie rock te komercijalni r'n'b hitovi. Glazba mi stvarno uvijek može popraviti raspoloženje.

12. Izlazite li? U koje disco klubove?

JOSIPA: Izlazim, a disco su zamjenili restorani.....

JELENA: Više ne izlazim kao što sam prije. Obvezne na poslu tijekom tjedna onemogućavaju mojim prijateljima i meni da se kvalitetno družimo te se moji izlasci većinom svode na neka prijateljska okupljanja, nadoknađivanje propuštenog. Ovoj činjenici pridonosi i nedovoljna ponuda mesta za izlaženje u našem gradu. Kad se nešto slavi ili sl. onda se izlazi, ali onda mjesto nije ni bitno, samo ekipa.

13. Nogometari ili manekeni?

JOSIPA: Generalno ni jedno ni drugo.... bitan je stil, stav i karakter.

A ne postoji ništa treće? :D Ipak bih rekla komičari! Odnosno ljudi sa smislim za humor, a je li pri tom nogometar ili maneken nije bitno!

14. Vaša poruka studentima?

JOSIPA: Iskoristite maksimalno svoje studentske dane na sve oblike obrazovanja i razvoja, jer je u konačnici to ono što će polučiti uspjeh u budućoj "poslovnoj" etapi života.

JELENA: Budite samouvjereni, uporni, trudite se i taj trud će se isplatiti. Nemojte se obeshrabriti nepravednostima koje vas okružuju, "What goes around, comes around", sve možete postići svojim zaslugama!

Hercegovačka tradicija

Folklorom protiv celulita

Piše: Marija Krešić
e-mail: marijakresic@hotmail.com

Nedavno uđoh na Facebook, „samo kratko da vidim što ima“. Osim što sam pregledala slike vjenčanja nekih kolega s fakulteta (ovim putem im šaljem iskrene čestitke), odazvala sam se pozivu u grupu „Bećarac“. Rekoh: „Hajde de! Bećar jesam i bećarit ću se, ima kad i udat ću se!“ Tamo odmah dobih i svoj bećarac koji glasi: „Rastopilo se čaćino imanje, ubilo ga moje školovanje“. A ja, Mostarka, promislih u sebi: „ O, Bože, gdje me nađe!“ Pročitala sam i ostale šaljive, satirične i lascivne stihove, jedan za drugim, bez stanke. Svaki bećarac je zanimljiv na svoj način. To ne navelo me na razmišljanje kako su naši preci bili duhoviti. Danas se bećarci zapjevaju samo na dobroj momačkoj večeri ili na party-u „Sef“-a. I tada se uglavnom pojavljuju neki stari, smišljeni prije sto godina.

Naši djedovi i bake imali su zanimljivu mladost. Nisu se uz pršut i vino zabavljaju-

li samo srijedom u večer u „Divine bar“-u. Kaže moj djed da je svaku večer išao na „silo“, druženje uz bukaru crnog vina, komad kruha ispod sača, zalogaj domaćeg sira i pršuta. Momci su curama pjevali, a one su po melodiji znale iz kojeg sela „momčine“ stižu. Nekako mi se čini da je u to vrijeme bilo „legalno“ da cure imaju više momaka i obratno. Kaže bećarac: „Kad zapjevam tri me sela čuju, tri se moje djevojke raduju“: Ljudi su prije više pjevali i plesali. Među njima je bila bolja komunikacija. Kod nas je danas drugačije. Mi u Mostaru živimo na „Drugi način“ Kad izidemo vani momci i cure cijelu večer stoje „kod Ante“. Gledaju se godinu dana i onda prekinu. (Sad će se ovdje javiti narod što izlazi u „Golden“, ali sve je to manje-više isto). Ma dobro! Svako vrijeme ima svoje prednosti i mane. Ko zna kojom je mukom dedo dogovarao izlazak bez mobitela i face-a.

Iskreno govoreći i meni je pomalo čudno što pišem članak na ovu temu. Kako god, činjenica je da nam hercegovačka tradicija i narodni običaji može biti zanimljiva ako to sami sebi dopustimo. Ja sam članica KUD-a već 15 godina. Najljepše uspomene vezane su upravo za folklor, putovanja, druženje, glazbu i smijeh.

Folklor je spoj ugodnog s korisnim. Pored toga što je odlična aerobna aktivnost, plesanje lindje, truse, tarabana ili drmeša vrlo efikasno troši kalorije, oslobađa od stresa, a pri tom poboljšava zdravlje i kondiciju. Oblikuju se mišići cijelog tijela. Ples posporješuje koncentraciju i pamćenje. Ama čudo! Plešimo folklor, čuvajmo tradiciju naših pradjedova, dobro se zabavimo i na kraju (ali ne manje važno) spriječimo nastajanje celulita!

Druženje Ekonomista

Ekonomijada

Rovinj 2009.

Piše: Ante Penava
e-mail: antepenava@hotmail.com

Iove godine kao i do sada studenti ekonomskog fakulteta sudjelovali su na ekonomijadi koja se održavala od 20. do 24. svibnja u Rovinju. Za sve one koji ne znaju ekonomijada se organizira za studente ekonomskih fakulteta prvenstveno zbog natjecanja studenata u sportskim i akademskim aktivnostima, zabave, te zbog upoznavanja studenata sa drugih fakulteta. Iako smo u Rovinju bili najmanja grupa, dvadeset studenata, naša želja za uspjehom na ekonomijadi je bila veća nego kod drugih.

Dok su drugi fakulteti imali za svaki sport po ekipu, kod nas smo svi igrali sve, što je izazivalo podsmijeh kod drugih fakulteta, ali to nas nije ni malo obeshrabriло što se vidi po rezultatima. I sad naravno nešto po što smo putovali do Rovinja jesu naši uspjesi. Slobodno mogu reći da smo najuspješnija grupa koja je stigla u Rovinj, jer smo osvojili dva prva mesta, a to su: prvo mjesto u tenisu i prvo mjesto u najprestižnijoj nagradi na ekonomijadi a to je akademski dio natjecanja gdje su Monika Anić, Katica Deljak, Željka Jeleč i Ivo Kraljević, naravno u suradnji s fakultetom iz Rijeke, tri dana neprestano radili na svom projektu i sigurno zaslужeno došli do prvog mesta, a s malo sreće smo mogli imati i još poneku nagradu. Prvo mjesto u tenisu pripala je našem Josipu Brkiću, izborniku mlade teniske reprezentacije BiH, koji je nakon prošlogodišnjeg nastupa u Rovinju i osvojenog drugog mesta obećao povratak na vrh i to i ostvario.

I naravno nisam naveo da nam je cijeli ovaj događaj financijski popratio naš dekan koji je još jednom pokazao dobru suradnju sa studenskim zborom EF, a ja sam duboko uvjeren da smo fakultet prikazali u najboljem svjetlu. Zahvaljujem svima koji su organizirali ovo lijepo druženje, natjecanje i naravno dobru zabavu, te iskreno se nadam da ovo nije zadnje naše ovakvo druženje naših studenata na ovakvim događanjima.

Najbolji tenisač i najbolji student u akademskom natjecanju
Josip Brkić i Ivo Kraljević

Pobjednik teniskog turnira ekonomista
Josip Brkić

Predstavnici našeg fakulteta na Ekonomijadi u Rovinju

Dodjela nagrada za najbolje pojedince u akademskom natjecanju

Student našeg fakulteta s kolegicom iz Pule

Pobjednički pehar u rukama najboljeg tenisača

Još jedan Career Days je iza nas

Aiesec Career Days Mostar 2009.

Plše: Zorana Knežić,
e-mail: zokki_2205@hotmail.com

Najveća međunarodna studentska organizacija AIESEC organizirala je ove godine četvrti po redu "Career Days" te tako ponovno spojila studente završnih godina studija sa uspješnim tvtkama s područja Bosne i Hercegovine. Studenti su tako sa sasvim malo inicijative mogli ostvariti kontakt s potencijalnim poslodavcem te kroz interakciju s njima dokazati im da su kvalificirana radna snaga za njihovo poduzeće. Tako su ove godine oni imali priliku stupiti u kontakt s predstavnicima sljedećih tvrtki: Hypo Alpe Adria Bank, Meggle, Centar za obrazovanje, HT Mostar, HT Eronet, Grafotisak, Alfa Therm, Antonio Trade, Interactive, Podravka, Violeta, Vidić&Co, Savez računovođa, revizora i finansijskih djelatnika F BiH, Unicredit Bank, G-tour i Intersoldex.

Career Days se ove godine održavao od 20. - 22. svibnja te je tako kroz tri dana nudio studentima zanimljive sadržaje. Prva dva dana održavale su se radionice tvrtki partnera gdje su studenti iz prve ruke mogli saznati nešto o samom procesu zapošljavanja, menadžmentu ljudskih resursa u doba krize, izgradnji imidža i postajanju lidera u branši. Također je u sklopu ovogodišnjeg Career Days-a studentima četvrte godine predstavljena stipendija UniCredit grupe za magisterij u Italiji.

Posljednji dan Career Days-a upriličen je sajam poslova u novoj zgradi Građevinskog fakulteta, te je tako mladim ljudima pružena prilika da pronađu posao ili stvore veze za budućnost.

Kao i svake godine, načinjena je baza studenata Sveučilišta u Mostaru, i studenata Fakulteta informacijskih tehnologija Univerziteta Džemal Bijedić u Mostaru koja je podjeljena svim tvrtkama sudionicama. Baza podataka sadržava sve potrebne podatke o studentima kao što su osobni podaci, podaci o pohađanim seminarima, tečajevima, radnom iskustvu i sl. Tu bazu podataka tvrtke će koristiti prilikom pronašlaska novih kadrova. Također, po samom završetku sajma, studenti su nagrađeni bogatom tombolom.

Tako su članovi AIESEC-a LC Mostara i ove godine dokazali da je sve moguće pa čak i pronaći posao u vrijeme recesije!

Career days '09

Amfiteatar Sveučilišta u Mostaru, 20. - 22. 05.

*Choose
Chase a Job*

Putujemo u Europu 2009

Piše: Ante Džidić, dipl. oec.
e-mail: dzidicante@yahoo.com

Projekt pod nazivom "Putujemo u Europu" u organizaciji Omladinske informativne agencije (OIA-e) uz podršku Robert Bosch Fondacije, Balkan Trust for Democracy i partnera već drugu godinu zaredom omogućuje studentima završnih godina i postidiplomcima mlađim od 26 godina posjet razvijenim evropskim zemljama u druženju sa svojim mlađim kolegama iz cijele regije. Dakle, na kraju svake akademске godine OIA raspisuje natječaj za dodjelu stipendija studentima sa BiH fakulteta za jednomjesečno putovanje širom cijele Europe. Stipendija podrazumijeva mjesecnu InterRail kartu, multi-šengen vizu za mjesec dana, putno osiguranje, džeparac 200 eura, studentsku karticu ISIC (koja omogućuje popuste za različite kulturne i druge sadržaje) M-tel karticu i bon od 50 KM, te pregršt korisnih informacija. Također, kao dobitnik ove stipendije, u suradnji s OIA-om nudeći marketinšku suradnju možete tražiti dodatnu finansijsku potporu iz drugih izvora, samo morate biti uporni i dosadni. Naravno, kao i svaki drugi natječaj on sadrži određene kriterije koje je potrebno zadovoljiti za uspješnu prijavu za dodjelu stipendije, gdje je jedan od bitnijih uvjeta dobar prosjek ocjena, članstvo u studentskim organizacijama, znanje stranog jezika i sl. Nadam se da vas ovo neće demotivirati, čitatje dalje. Ove godine smo ja i kolegica sa računrastva imali čast da budemo dio ekipice koja je uspjela dobiti "kartu" za ovu avanturu. Krenuli smo vlakom iz Mostara, pokupili kolege u Sarajevu, Banja Luci i Prijedoru i ispred nas je bio zaista dugačak put do Berlina gdje se program trebao službeno otvoriti. Cijeli projekt bio je poprilično medijski popraćen, a snimljen je čak i dokumentarac o pripremi i zanimljivostima putovanja. Po dolasku u Berlin program je sužbeno otvoren. Formalni dio programa u Berlinu trajao je dva dana ispunjena turističkim aktivnostima upoznavanja grada, kao i međusobnog druženja sa studentima iz regije. Najprivlačniji dio programa bio je city rally gdje smo podjeljeni u ekipe imali različite zadatke vezane za znamenitosti Berlina u kojima smo se natjecali i kroz koje smo upoznali grad. Ekipa koja je uspjela najbolje predstaviti svoj dojam i sliku grada dobila je vrijedne nagrade. Lijepo je bilo i

iskustvo grupnog razgovora s bivšim predsjednikom Federalne Republike Njemačke (Richard von Weizsäcker) koji je prepričavao svoja opsežna životna iskustva stečena tijekom svoje bogate političke karijere. Nakon napornog puta program je bio vrlo bogat i zanimljiv i zaista smo uživali. Nakon završetka programa u Berlinu tek je slijedila uistinu prava avantura. Slijedio je test snalažljivosti, odlučnosti i odgovornosti u situaciji potpune slobode i novootvorenih mogućnosti. Planiranje destinacija putovanja, skakanje iz vlaka u vlak i potraga za prenoćištem (preporučujem niskobudžetne hotele koji su vrlo udobni, 20 eura) unose novu dozu adrenalina, a što je najzanimljivije susrećete i družite se s mnogo različitih mlađih ljudi koji poput vas lutaju po cijeloj Europi. Vlakovi doslovno lete i za relativno kratko vrijeme možete stići u sve velike europske metropole, a ako poželite možete i letjeti vrlo povoljno (relacija Barcelona – Milano 15 eura). Danas se vozite double-deckerom ulicama Londona, sutra navečer guštate u vinu ispod Eifelovog tornja, odete na kavu u Brussel (ako vam pobjegne vlak "odspavate na željezničkoj stanicici"), "zavalite" se u casinu u Monte Carlu, ako ostane love može i mali shopping u Milanu, i naravno party Amsterdam, Berlin, Barcelona. Jednostavno cijela Europa vam je na dlanu. Na kraju ako vam ostane vremena, uvijek su tu neke povijesne znamenitosti, građevine,

muzeji i sl. Većina ovih destinacija bile su dio našeg puta, a u pojedinim gradovima zadržavali smo se ovisno o preferencijama u kulturi, znanosti, zabavi i sl. Sva mesta u kojima smo bili, sve ono što smo vidjeli, svi oni koje smo upoznali obogatili su naša životna iskustva, zamijenili mostarsku svakodnevnicu ispijanja kave svakodnevnim novim avanturama ali opet i ispijanjem kave na špici europskih metropola. Putovanje je naravno i velika prilika za studente završnih godina Ekonomskog fakulteta da posjete atraktivna Europska Sveučilišta s ciljem uvida u širok spektar mogućnosti koje se nude u smislu dalnjeg obrazovanja i usavršavanja, da osjete bilo europskih finansijskih središta poput Londona, Frankfurta i Pariza kao i da upoznaju mnogo kolega iz vlastitog područja zanimanja odnosno budućih potencijalnih poslovnih partnera. I na kraju kratka poruka svim studentima u Bosni i Hercegovini da se trude, uče i rade, kako bi se otrgnuli iz kolotećine prosječnosti mlade populacije, a uspjesi, putovanja i mnoga lijepa iskustva koja ona nose doći će sama. Zahvalio bih se svima koji su na bilo koji način doprinjeli uspjehu ovog značajnog projekta, a posebno našem Ekonomskom fakultetu koji je imao sluha za ovaj projekt. Na raspolaganju sam svim budućim sudionicima ovog projekta u smislu bilo kakve potpore, kako bi ih iz godine u godinu bilo sve više.

Prosvjedi za besplatno obrazovanje za sve!

Piše: Želimir Bakula,
Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
e-mail: bakula.zeli@gmail.com

Obrazovanje i društvo znanja su riječi koje se u medijima uglavnom rabe kad i svi nagovještaji dobrog, koje će nas eto zadesiti, ako damo glas na izborima čovjeku, koji se često pojavljuje na televiziji i velikim plakatima. No, ovoga puta se dogodilo to da se ONI kojima su puna usta toga, nisu smjeli pojavit, a niti pohvaliti pred onima koji ih kritiziraju i traže da se uđe malo dublje u problematiku. O važnosti znanja i obrazovanja najbolje svjedoče tvrdnje teoretičara pa tako Peter Drucker 1969. govori o znanju kao ključnom resursu, a Paul Romer, uz rad i kapital, spominje znanje kao najvažniji faktor ekonomskih procesa. Dakle, znanje bi mogli okarakterizirati kao jedan od najvažnijih društvenih potencijala pa tako i borba za njega nije puki partikularni interes već borba za društvo i budućnost.

Moramo napomenuti za one koji su slabije upućeni da je atmosfera iz koje se izrodila ova pobuna, potaknuta još mjeseci prije kada je grupa studenata od rektora Sveučilišta i ministra zatražila besplatno obrazovanje za sve. Ovaj pokušaj studenata licem u lice sa rektorem i ministrom svima se činio hrabar, ali i slabo organiziran. Ipak tu se nazrelo da postoji jedna klica ideja, koja bi se mogla razviti u prave pobune i promjene

dosadašnjeg socijalno neosjetljivog sustava obrazovanja.

To se i dogodilo te je 20. Travnja, 2009. Nezavisna studentska inicijativa objavila proglašenje kojim blokira Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Blokada se ubrzo proširila na ostatak Hrvatske te je bilo blokirano više od 20 fakulteta. U svjetlu činjenice da je pravo na obrazovanje, pravo koje pripada svima bez obzira na imovinsko stanje pojedinca, njihova je akcija znak protiv bezobzirnog i socijalno neosjetljivog oduzimanja tog prava. Zahtjev se temelji na Deklaraciji o ljudskim pravima UN-a, koja kaže: "Svatko ima pravo na odgoj i obrazovanje... više i visoko obrazovanje mora biti dostupno svima prema sposobnostima" te u Ustavu RH, čl. 65: "Svakomu je dostupno, pod jednakim uvjetima, srednjoškolsko i visokoškolsko obrazovanje u skladu s njegovim sposobnostima". Besplatno obrazovanje danas imaju: Cipar, Danska, Estonija, Finska, Grčka, Malta, Norveška, Poljska, Švedska, Slovenija, Škotska, Irska, Island, Njemačka, Luksemburg, Mađarska, Rumunjska, Slovačka itd.

Za mjesto pobune studenata logično je uzet fakultet, jer je to javna ustanova pa se u njemu legitimno mogu artikulirati javni interesi. Društveno destruktivan proces

po kojem bi se moralo imati u džepu da bi čovjeku država dala formalno list papira koji se naziva diploma, stavljen je tako prvi put pod povećalo. Tako o komercijalizaciji obrazovanja i pridavanju mu minimalne pažnje svjedoče podaci:

- Proračun RH iznosi više od 120 milijardi KN, a na obrazovanje odlazi 2%
- 900 milijuna KN oduzeto je prvim rebalansom proračuna MZOŠ
- 2,5 milijardi KN platit će se sam Pelješki most koji se ekonomski ne može isplati
- Više od 2 milijarde KN za izgradnju rukometnih dvorana
- Naoružanje vojske, mirovne misije itd.

Da bi se pokrili troškovi obrazovanja, koji su zahtijevali studenti, država je trebala izdvojiti oko 350 milijuna KN, no kako ona kaže to je previše za obrazovanje. Onima kojima se činilo da je blokada bila pregrub način zahtijevanja, suprotstavljen je argument da se samim prosvjedom bez blokade ništa ne bi postiglo zbog zasićenja javnosti prosvjedom te bi to bio jednokratni spektakl bez konzervativci. Osim toga, ova ak-

cijski studenata je usmjeren protiv nasilnog oduzimanja prava na obrazovanje, uvjetujući ga plaćanjem visokih školarina. Odlučivalo se na plenumu tj. neposrednoj demokraciji gdje svatko ima pravo izraziti svoj stav i ideju. Do ovakvog oblika odlučivanja i u drugim sferama društva kroz povijest je dolazilo kada zakažu formalni organi, koji su zakonom predviđeni da se bore za interesu onih koji su ih odabrali. Svesni lošeg studentskog standarda, visokih cijena, manjka smještaja u studentskim domovima, malog broja stipendija, su svi pa tako i izabrani predstavnici studenata u Studentski zbor koji je zakonski predviđen za zastupanje studenata pri donošenju odluka. Međutim tradicionalno je to tijelo popunjeno vječitim studentima, koji trče po gradu u odijelima i sunčanim naočalama, trudeći se dodvoravati političarima na sjednicama ne bi li eto kroz par godina zauzeli njihovo mjesto. Tako da se sustavnim zanemarivanjem odgovornih došlo u mat poziciju zbog prenapučenosti gradova studentima, za koje se nema uvjeta zbog ulaganja države novca u velike infrastrukturne projekte, koje po никакvim ekonomskim predviđanjima ne donose dobit. Razlog je u financiranju političkih stranaka i po onome po čemu je država planetarno poznata - korupciji.

Studentskim buntom htjelo se vratiti dostojanstvo samoj ideji kolektivnih interesa i socijalne solidarnosti. Komercijalizacija obrazovanja je mijenjanje same svrhe obrazovnih institucija, jer ga se nastoji podčiniti kriteriju profit, tako što bi novac bio kriterij selekcije. Porez izdvajaju svi građani te bi bilo logično rasporediti ga na sve građane i jednake potrebe, a obrazovanje je, kako se svi slažu, polazni faktor i mogućnost za dostojan život. Ako bi se nastavio ovakav trend plaćanja i poskupljivanja studiranja to bi dovelo do njegove dostupnosti samo naj imućnijima, što se ne smije dozvoliti ako znamo da je to pravo svakog građanina. To je jedan od faktora i sve većeg raslojavanja društva na mali broj bogatih i sve veći broj siromašnih koji padaju praktički u dužničko rastorstvo, jer sebi ne mogu priuštiti obrazovanje. Umjetni kriteriji uspješnosti studenata i pravljenje crte, nisu se pokazali dobrim, jer prema svim studijama se pokazalo da oni koji ne plaćaju studij - jer su uspješni, nisu ništa bolji od onih koji plaćaju.

Obrazovanje je doista nekad bilo i besplatno, porezi su zatim povećani nekoliko puta, a obrazovanje se počelo naplaćivati. Jasan je dakle da se sredstva preusmjeruju nekamo drugamo, vidimo i gdje. Osnovni problem društva je loša raspodjela proračuna i bogatstva. Državi se u ovome slučaju činilo mnogo omogućiti svima studiranje. Kome je malo, tome je uvijek malo.

*Etno selo Herceg u Međugorju
mjesto u kojem se odmara duh i krijeći tijelo*

Višemilijunski projekt *atrakcija za sve posjetitelje*

Pisač: Sanja Karlović
e-mail: sanjakarlovic1@gmail.com

Početkom 2009. godine nedaleko od poznatog i nadaleko čuvnog mjesta molitve, mira i brojnih hodočasnika- Međugorja nastalo je sada već dobro poznato i popularno Herceg Etno selo- mjesto u kojem ćete zaboraviti užurbanost svakodnevice, mjesto koje će vas vratiti korijenima, mjesto u kojem se odmara duh i krijeći tijelo. Tu se nalaze sve odlike naše stare tradicionalne Hercegovine: kamene kućice, restoran, muzej, mlinica, potok i jezera, kapelica, suvenirnice, masline, smokve i vinova loza, štale sa domaćim životinjama i sl., a sve to u duhu 21.

stoljeća moderno i suvremeno urađeno. Ovaj višemilijunski projekt gradio se oko dvadeset mjeseci a zauzima prostor od oko 40 000 metara četvornih.

Kako je nastalo Etno selo?

Glavni krivci za nastanak našeg sela, inicijatori i investitori, zapravo su braća Dobroslav i Vlatko Barbarić, koji su ujedno i vlasnici vinarije Hercegovina-prodikt. U sklopu vinarije, oko desetak metara od današnjeg Etno sela, uspješno je radila lijepo uređena starinska konoba, te je tako jedne večeri uz vino i roštilj nastala ideja o malom hercegovačkom selu koja je odmah prenesena na papir te je tako izgrađeno cijelo selo sa tradicionalnim odlikama na kamenaru Hercegovine.

Središte zauzima nezaobilazni restoran koji je nastavio život stare konobe, uključujući bogatu etnogastronomsku ponudu, te vinski podrum u kojem se nalaze samo vrhunska hercegovačka vina, a svi hercegovački vinari su zastupljeni. Cijeli restoran je u kamenu, a na zidovima se nalaze velike fotografije listova duhana, šipaka, grožđa, smokava, vinograda, folklornih društava i drugih prepoznatljivih motiva lijepe naše Hercegovine.

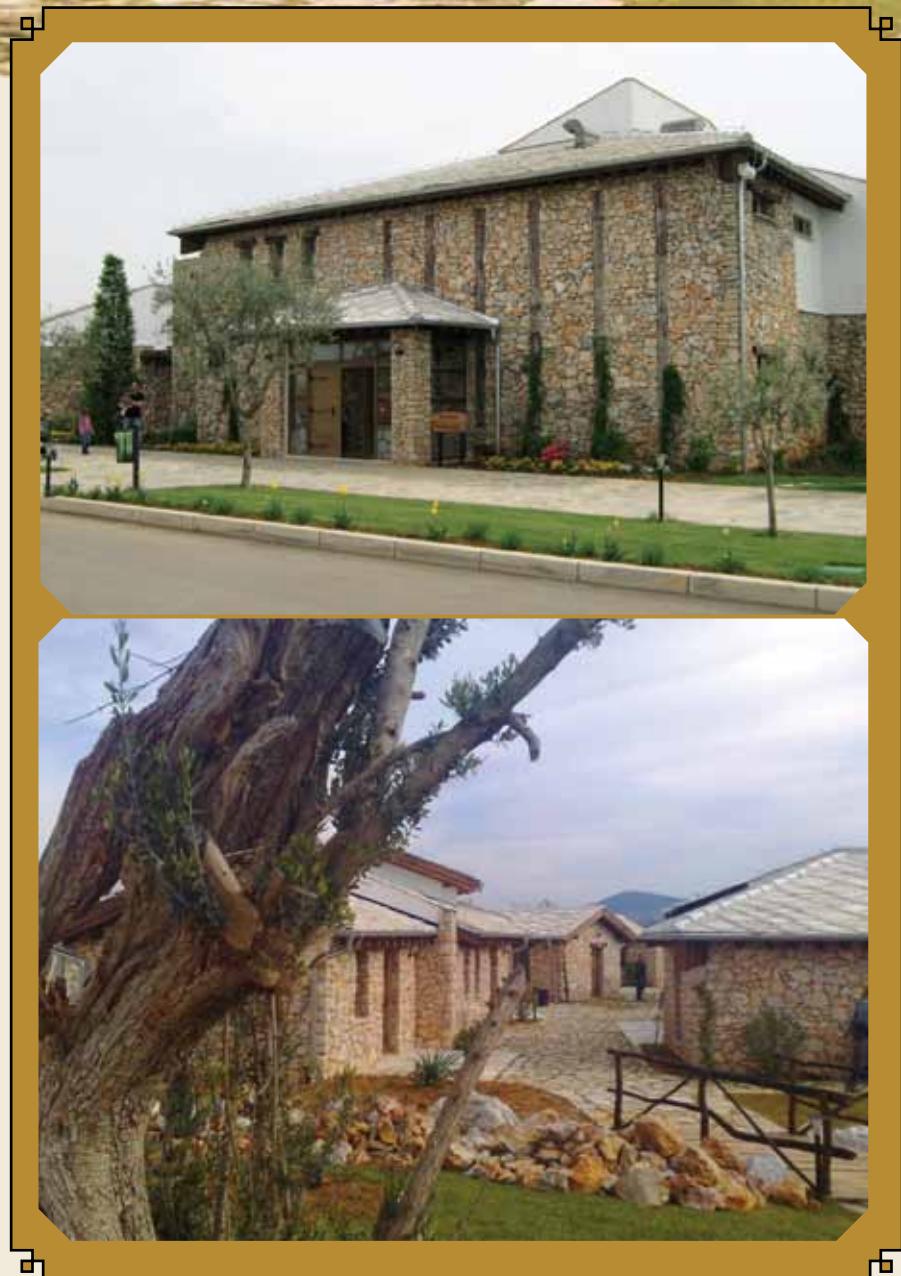
Kroz restoran protječe i mali potočić koji stvara dodatni ugodaj. Bušili su oko 200 metara u dubinu zemlje i tako pronašli potrebnu vodu za potočić ali i za 3 umjetna jezera koja su također napravili, a svako od njih zauzima po 1000 kvadrata.

A za sve one goste koji žele malo više vremena provesti u ovom hercegovačkom selu te odmoriti i tijelo i duh izgrađeno je 10 kamenih kuća gdje u sobama i apartmanima ima ukupno 60 kreveta. Gospodin Branimir Penava, direktor ekskluzivnog kompleksa u kojem je izgrađeno oko 50 objekata, rekao je da nije bio cilj napraviti puno soba nego nešto što će goste očarati, cilj je dakle bila kvaliteta, ugodaj i ambijent. Svaka soba je lijepo urađena, klimatizirana, sa plazma televizorima, diskretnom rasvjetom, a na zidovima se nalaze slike duhana, grožđa, smokava, vinograda koje predočavaju ugodaj i ljepotu hercegovačkog kraja i običaja.

Šetajući dalje kroz selo mogu se zapaziti male kućice, to su ustvari suvenirnice, njih 15-ak, u kojima se mogu pronaći i kupiti pravi, domaći hercegovački proizvodi. Među njima svakako je najzanimljiviji vodenim mlin, napravljen na potočiću gdje gosti mogu kupiti svježe samljeveno brašno i puru, a pored toga i domaći ljekoviti med te razne vrste čajeve. Prava atrakcija u ovom malom selu svakako je i moderna polivalentna dvorana sa 250 mesta, namijenjena za razne događaje, klimatizirana i iznutra suvremena, sa odličnim razglasom, rasvjetom te popratnim prostorima za predavače, izvođače... Iz te dvorane može se doći u pravi amfiteatar, koji je također velik i akustičan te sadrži oko 1000 mesta. Tu se održavaju razne priredbe, predstave i koncerti, između ostalog tu su gostovale razne hercegovačke i dalmatinske klape, poznata hrvatska violončelistica Ana Rucner, HKUD "Lado" i dr.

Kao i u svakom selu tako i u našem Herceg Etno selu posebno mjesto na vrhu malog brežuljka zauzima velika kamera kapela. Oko nje se zeleni trava, čempresi, ali i masline donesene sa Pelješca. Svim posjetiteljima je prirasla k srcu a posebno nekim mladim zaljubljenim parovima koji su već tražili odobrenje da se u njoj vjenčaju i tu prisegnu na vječnu ljubav. Blizu kapelice nalazi se i dječje igralište, uvijek puno razigranih i sretnih mališana. A pored njih svoje mjesto u selu pronaći će i sportaši i svi ljubitelji bočanja jer je napravljeno veliko bočarsko igra-

lište sa 4 staze za međunarodne turnire. Odmah do bočarskog igrališta veliki je vinograd gdje je posađeno oko 800 loza autohtonih hercegovačkih sorti žilavke i blatine.

Ovaj projekt svjetskog trenda pruža još mnogo zanimljivih i lijepih stvari i doista mogla bih vam još puno toga napisati,

no istinska ljepota može se samo doživjeti, stoga pozivamo sve vjerne čitatelje lista SEF koji još uvijek nisu osjetili čari i ljepote hercegovačkog Etno sela da pronađu vremena za sebe i svoj rodni kraj te posjete ovo malo selo, kao što već rekoh, mjesto u kojem se odmara duh i krijeći tijelo - Herceg Etno selo.

Uspješan kolovoz spasio sezonu

Turistička sezona

u Hrvatskoj

Piše: Marko Krajnović,
Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu,
Studentski poslovni list MANAGER
e-mail: marko.krajnovich@gmail.com

Najcrnje prognoze po hrvatski turizam nisu se obistinile zahvaljujući uspješnom kolovizu, koji je spasio ljetnu sezonu u Hrvatskoj. Zaključak je to koji se može izvesti nakon najnovijih podataka o turističkoj sezoni 2009. U odnosu na isti mjesec prošle godine, zabilježen je porast broja gostiju od tri posto, kao i pet posto više noćenja, što je bilo dovoljno da se nadoknade minusi iz prethodnih mjeseci. Tako se na nedavnoj sjednici Povjerenstva za koordinaciju i praćenje aktivnosti za turističku godinu 2009. u Opatiji predsjednica Vlade RH Jadranka Kosor pohvalila ukupnim rezultatima za Jadran u prvih osam mjeseci, kada je zabilježeno 8.1 milijun turističkih dolazaka, što predstavlja minus od dva posto (manji no što se predviđao), a ostvareno je 49 milijuna noćenja, zabilježivši rast od 0.2 posto.

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku, u srpnju je zabilježeno 2.6 milijuna dolazaka, odnosno dva posto manje nego u istom razdoblju prošle godine, a pad se u većoj mjeri odnosio na domaće turiste. Broj noćenja bio je u padu od četiri posto, a u srpnju ih je ostvareno oko 17 milijuna. U razdoblju od siječnja do srpnja, od ukupnog broja dolazaka 83.9 posto odnosilo se na strane turiste, koji su pritom ostvarili čak 88.7 posto ukupnih noćenja. Izraženo apsolutnim vrijednostima, u Hrvatsku je u prvih sedam mjeseci 2009. ušlo blizu pet milijuna stranih turista, što je 3.4 posto manje nego lani u navedenom razdoblju. Ostvareno je 26.17 milijuna noćenja, što predstavlja minus od 3.5 posto. S druge strane, domaći turisti bilježe znatnije, dvoznamenkaste minuse, pa je tako ostvareno 12 posto manje dolazaka (959 tisuća) i 11.5 posto manje noćenja (3.3

milijuna).

Mjere za spas turističke sezone

Kako bi se umanjili negativni učinci svjetske krize na hrvatski turizam, još od 2008. počele su se poduzimati određene mjere, a osobita pažnja posvećena je i promociji. Za oglašavanje turooperatora i turističkih agencija izdvojeno je 20.6 milijuna kuna, dok je približno jednak iznos izdvojen za oglašavanje hotelijera i kampova. U finansiranju su sudjelovali i Hrvatska turistička zajednica, Ministarstvo turizma, te turističke zajednice županija, gradova i općina. Provedene su i mjere jačanja avio-destinacija te pred i postsezone. Ministar turizma Damir Bajs istaknuo je kako se mora poraditi na konkurenčnosti turizma zbog velikog broja stranih gostiju koji mogu birati između Hrvatske i

bilo koje druge konkurentne destinacije, te je stoga u pripremu turističke sezone 2009. utrošeno oko 105 milijuna kuna, odnosno 30 milijuna više nego u 2008., a u sveukupni turizam planirano je ulaganje od čak 7.5 miliardi kuna. Ukupan proračun za promociju na inozemnim tržištima iznosio je oko 70 milijuna kuna.

Analizirajući efekte Vladinih mjera za spas sezone te komparirajući srpanjske i kolovoške rezultate, ministar Bajs je zaključio kako su ostvareni rekordi u dolascima i noćnjima, a minusi su se istopili, za razliku od pojedinih konkurentskih zemalja. Istaknuo je kako je prema ostvarenim rezultatima jedino Tunis ispred Hrvatske, dok su sve ostale zemlje u daleko dubljim minusima. Svjetska turistička zajednica i ranije je predviđala kako će Hrvatska proći bolje od ostalih zemalja, zadržavajući broj turista na prošlogodišnjoj razini, no uz manju turističku potrošnju. To se pokazalo točnim, prvenstveno se očitujući kroz manji broj posjeta ugostiteljskim objektima poput restorana, manji broj izleta i ostalih zabavnih sadržaja.

Podvlačenje crte

Hrvatski se turizam dakle, prema navedenim pokazateljima uspio relativno uspješno oduprijeti krizi, čemu se ponajviše obradovalo čak 100 tisuća ljudi zaposlenih u sektoru ugostiteljstva i turizma. No pri tome se ne smije zanemariti ključna stavka – zarada. Kako je turistička potrošnja ove godine manja, prihodu od turizma, koji je lani iznosi 7.4 milijardi eura, predviđa se pad i to prema procjenama analitičara u iznosu od 12 do 15 posto, što će konačno umanjiti zarade države i svih koji se bave ugostiteljsko-turističkom djelatnošću.

SVEMIRSKI TURIZAM

Piše: Slaven Majić
Fakultet strojarstva i računarstva
Sveučilišta u Mostaru
e-mail: slmajic@gmail.com

Nastanak ideje

Dana 29. travnja 2001. godine na Međunarodnu svemirsku postaju je došao prvi svemirski turist. Premda je i danas većini nezamislivo da svemir bude turističko odredište, kalifornijski milijunaš Denis Tito uspio je ostvariti svoj dječački san. Iako ga je koštalo 20 milijuna dolara i 6 mjeseci teških priprema, kad si to čovjek može priuštiti svaki se ovako potrošeni dolar isplati. Godinu dana nakon njega isto je za rođendan učinio bogataš iz Južne Afrike, Mark Shuttleworth. "Nešto ovako nisam mogao zamisliti ni u najluđim snovima. Živjeti u svemiru je kao živjeti drugačiji život u nekom drugom svijetu. Biti u bestežinskom stanju i gledati Zemlju tako je spektakularno i inspirirajuće. Uvjeren sam da sam izuzetno privilegiran što mi se pružila ova prilika.", rekao je Tito za vrijeme boravka u svemiru, gdje je bio gost ruskih astronauta na stanicu.

Svemirski hoteli

Većina stručnjaka i korporacija navljuju svemirske hotele do 2020. Međutim, teško je očekivati da će oni izgledati kao hoteli na zemlji. Prvi svemirski hotel najverovatnije će biti dodatni modul na svemirskoj stanci sa sobom ili dvije, koji će moći primiti šest osoba. Prognoze govore da će to biti već 2015-e godine, a koristiti će se prvenstveno za istraživanje potreba turista u svemiru. Prvi turisti u tom "hotelu" bit će milijunaš koji će si to moći priuštiti. Neki čak predviđaju i veliku lutriju, na kojoj će odmor na međunarodnoj svemirskoj postaji biti glavni dobitak. Zanimljivo, jedan od glavnih zagovornika ove lutrije je astronaut Buzz Aldrin. Jednom kada se vidi kako točno reagiraju turisti u svemiru, onda će biti lakše planirati i daljnju gradnju svemirskih hotela. Kako sada stvari stoje, možemo ih očekivati sredinom dvadesetih godina ovog stoljeća. Koliko god svemirski hotel izgleda daleko u budućnosti, rad na njegovim konceptima i prototipovima je već uvelike napredovao. Naravno, prototipovi su u testiranju na Zemlji, ali se simuliraju uvjeti svemira ili mjeseceve površine. Japanski građevinski gigant Shimizu je javno objavio da 2020. godine planira otvoriti orbitalni hotel na visini 450 kilometara iznad zemlje, sa

60 soba, uz spektakularan pogled na Zemlju. Također planiraju kasnije izgraditi i hotel na Mjesecu, i to od posebnog materijala, vrsta betona od materijala nađenog na Mjesecu. Osim toga, upotrijebit će i posebne nastambe na napuhavanje, kakve već koriste astronauti. Unutar tih nastambi uzbijat će hranu, voće i povrće, ali i koristiti ga u rekreacijske svrhe, pa se čak spominje i golf teren u budućnosti. Unatoč tome što je svemirski turizam relativno mlada grana, planovi za habitat u zemljinoj orbiti rađeni su odavno, još u šezdesetim godinama prošlog stoljeća.

Dizalom do zvijezda?

Najbrže poznato dizalo na svijetu, koje će biti postavljeno u neboderu u Dubaju, visinu od 700 metara može savladati u samo jednoj minuti. Stručnjaci već godinama, daleko od očiju javnosti, razvijaju model svemirskog dizala koje bi trebalo prijeći 35.800 kilometara od zemljine površine do svemirske postaje među zvijezdama. S planiranim brzinom od 150 km/h, putovanje u svemir trajalo bi 10 dana.

Izgradnja svemirskog dizala temelji se na ideji postavljanja dugačke veze putem koje bi posebno izrađena kapsula prevozila ljudi i stvari s jednog kraja na drugi. Prednost

dizala u odnosu na letjelice prije svega predstavlja veća sigurnost, ali i dugoročna finansijska isplativost. Svetarska postaja imala bi ulogu protuteže Zemlji i morala bi osigurati potpunu okomitost užeta. Nalazila bi se na točno 35.800 kilometara iznad Zemlje, u geostacionarnoj orbiti u kojoj se svi objekti kreću paralelno sa Zemljinom površinom. Pošto je vrijeme rotacije objekata u toj orbiti jednako Zemljinoj, taj prostor se već koristi za brojne satelite.

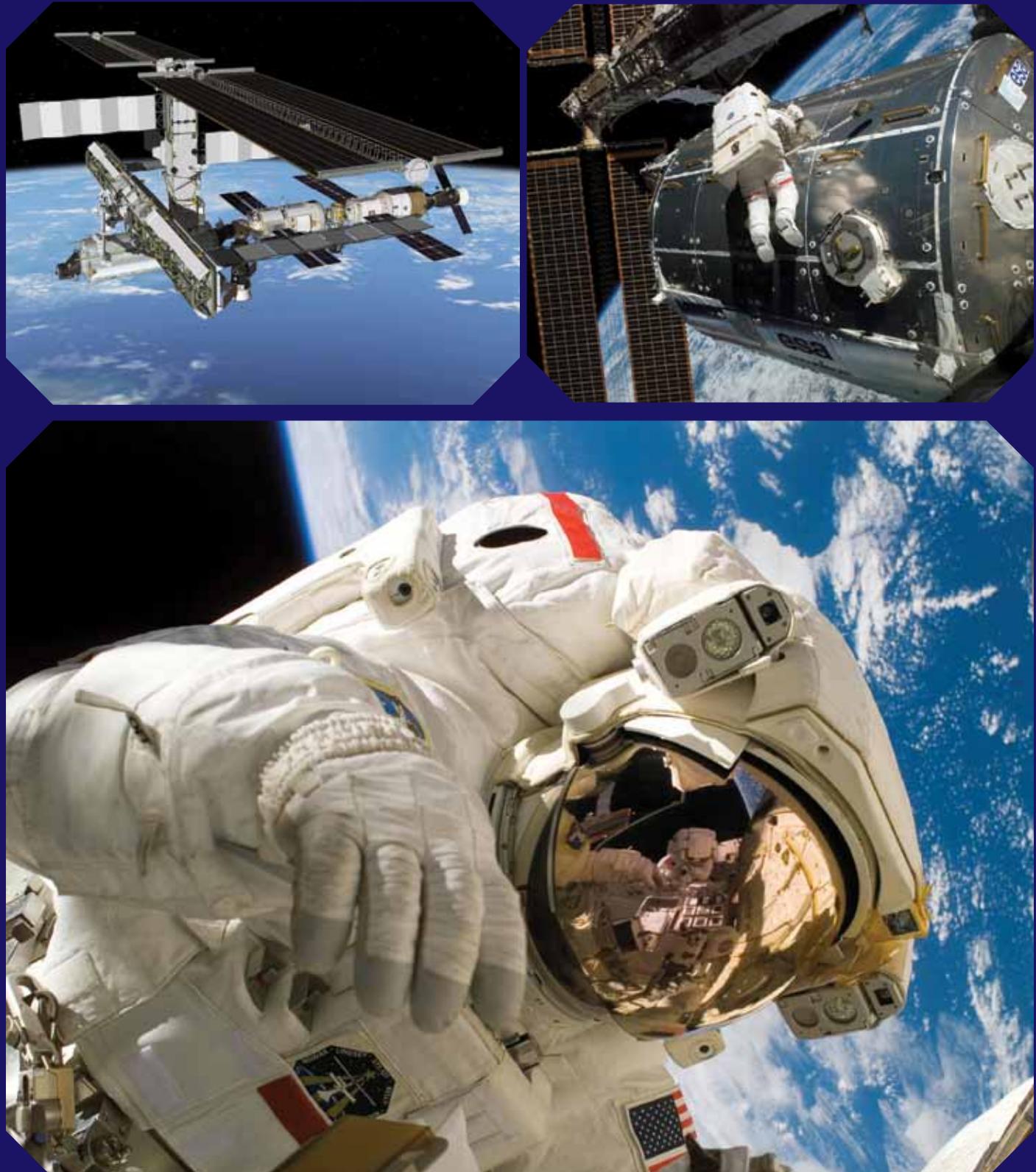
Stručnjaci zemaljsku stranu postaje namjeravaju postaviti na mobilnu površinu poput broda ili morske platforme, što bi omogućilo upravljanje položajem užeta i iz-

bjegavanje udara asteroida. Najveći problem s kojim se znanstvenici suočavaju predstavlja odabir materijala za izradu same kapsule i veze s postajom, jer za sada ne postoji materijal dovoljno otporan za povlačenje i spuštanje iz svemira. Čelik bi se, primjerice, raspao pod vlastitom težinom, a materijali užeta kakve danas poznajemo nemaju nosivost za takve udaljenosti. Puno nade se stoga polaze u nanotehnologiju te su intenzivirana istraživanja upravo u tom smjeru.

Drugi problem predstavlja i pitanje pogona svemirskog dizala. Za udaljenost od 35.800 kilometara u obzir ne dolaze ni električni kablovi ni baterije. Dizalo bi se

trebalo pokretati bežično pa stručnjaci trenutno razmatraju različite kombinacije lasera i solarnih stanic. Dok bi se u svemiru energija crpila iz solarnih kolektora, po ulasku u atmosferu bi se mogla koristiti energija iz zemaljske stanice.

Unatoč tome što se investicije povećavaju a tehnologija napreduje, za očekivati je da će proći još puno vremena prije nego što će se prvi čovjek dizalom dignuti u svemir. Čak i da se danas otkrije materijal za izradu potrebnih elemenata, prošlo bi još 20 godina do početka gradnje i ostvarenja vizije svemirskog dizala.

iPhone 3G S

Testiramo poboljšani iPhone

Piše: Ivan Kordić,
Fakultet strojarstva i računarstva
Sveučilišta u Mostaru
e-mail: ivan.kordic@hotmail.com

Prije točno dvije godine Apple je sa iPhone-om prve generacije napravio malu revoluciju u segmentu smartphone-a. Prva generacija one button mobilnog uređaja zasjala je do tada neviđenom user friendly uporabom i dizajnom, no u nekim tehničkim dodacima

ipak je iPhone zaostajao. Mnogi nedostaci su uklonjeni predstavljanjem druge generacije iPhone-a 3G prije godinu dana. Tako su napoljan dodani UMTS podrška, baterija većeg kapaciteta, te je razvijen iTunes Appstore. Sa iPhone-om 3GS Apple je nedavno predstavio i treću generaciju. Nakon Feature Update

generacije 3G; 3GS bi trebao donijeti veće performanse te omogućiti još lakšu i bržu uporabu.

Sa mjerama od 115,5×62,1×12,3 (D x Š x V u mm) te težinom od 135 grama, iPhone 3GS se ne razlikuje puno od prethodnika 3G te se samim time i dalje kreće u granicama koje su uobičajene za Smartphone mobilne uređaje. Što se samog materijala tiče nisam uspio vidjeti razliku između 3GS i 3G, no postoje razne spekulacije da se za izradu displaya koristio specijalan sloj koji bi trebao učiniti uklanjanje otiska prstiju lakšim, takvo nešto se nije dalo primijetiti.

Najvažnija točka kod testiranja iPhone-a 3GS svakako je njegova brzina, slovo "S" kod naziva naime stoji za "Speed". I već samim pogledom na specifikacije 3GS-a i prethodnika mogu se pronaći indikatori da je to stvarno tako, te se sada koristi Cortex-A8-ARM Samsung procesor, izrađen u 65nm i frekvencije od 600MHz (prethodnik 3G imao je 412 MHz p ARM11 procesor, 90nm). Također je i radna memorija nadograđena te se iPhone 3GS može pohvaliti sa duplo više te sada ima 256MB -a (iPhone 3G imao je 128MB -a).

Steve Jobs CEO Apple-a proglašen je Direktorom desetljeća od strane časopisa Fortune Magazine

Kod iPhone-a 3GS dodane su mnoge multimedijalne funkcije, dodana je napokon i bolja kamera sa 3 megapixela te za razliku od prijašnjih modela napokon oslikava solidne slike te se može reći da je u koraku s vremenom. Također kamera u iPhone 3GS-u napokon može snimati i video

Navedene nadogradnje se brzo mogu vidjeti te se samo paljenje uređaja skratilo sa 18 sekundi na 10 sekundi. Velika većina programa koje sam imao prilike testirati se pali i gasi nekoliko sekundi brže za razliku od prethodnika, to pogotovo vrijedi za igrice. iPhone 3GS je zasigurno puno brži od iPhone-a 3G, što znači da Apple nije htio svojim fanovima samo zamazati oči. No za vlasnike starije generacije kao što sam i ja (iPhone 3G), to ne zvuči baš dobro, jer možete polaziti od toga da će se u dogledno vrijeme velika većina programa u AppStore-u početi razvijati za jači i brži 3GS.

Kod iPhone-a 3GS dodane su mnoge multimedijalne funkcije, dodana je napokon i bolja kamera sa 3 megapixela te za razliku od prijašnjih modela napokon oslikava solidne slike te se može reći da je u koraku

Najvažnija točka kod testiranja iPhone-a 3GS svakako je njegova brzina, slovo "S" kod naziva naime stoji za "Speed". I već samim pogledom na specifikacije 3GS-a i prethodnika mogu se pronaći indikatori da je to stvarno tako

s vremenom. Također kamera u iPhone 3GS-u napokon može snimati i video što se odvija sa stabilnih 30 FPS-a i VGA rezoluciji. Zamjetno korisna stvar je mogućnost da se odmah nakon snimanja video može i editirati sa ugrađenom funkcijom.

iPhone 3GS zasigurno ne predstavlja veliku revoluciju, super izrada i user friendly uporaba su mu veliki aduti. No ovaj uređaj nije napravio veliki iskorak kao prva generacija. Ukoliko ste sebi zacrtili kupiti Smartphone te imate dovoljno ušteđevine onda je ova verzija sigurno prava za vas, no ukoliko već imate prvu generaciju iPhone -a ili pak iPhone 3G onda ostanite kod njih i pričekajte godinu do dvije, kada bi Apple zasigurno trebao predstaviti novu revoluciju.

Zabranjeno kopiranje ili
umnožavanje cd-a ili bilo kojih
njegovih dijelova... ***ma daaaj...***

Piratstvo

Svakodnevni piratluk - Mi pržimo, Vi pržite, Oni prže

BSA u suradnji s IDC-om je objavila kako gubici za jednu godinu nastali zbog piratstva iznose milijarde i milijarde dolara. Po kakvoj metodologiji oni računaju te gubitke? Zar oni tvrde da je svaki pirat zapravo mogućnost prodaje jednog originala? Kome oni pričaju?

Piše: Slaven Budimir
e-mail: slaven.budimir@gmail.com

Pokrećem Firefox, logiram se na facebook, čekajući dok se u drugom tabu otvori djevojka dana i sve to da ubijem dosadu dok mi se novi film downloada putem torrenta. (Sve to je previše za moj stari Vaio da se ne zamrzne i onda slijedi manualni reset). Neki od Vas su se prepoznali u uvodnoj rečenici, zar ne? Jesmo li mi zločinci? Zakon izričito kaže – JESMO!

Slavene ti trebaš u zatvor, ili ne trebaš; ma tko uopće poznaje zakon o autorskim pravima u Bosni i Hercegovini. Onaj tko ukrade milijune od države kod nas je heroj, a onaj tko ukrade kruh je u Zenici. Mnogi od nas se služe zabranjenim radnjama na internetu. Nema tog korisnika interneta da nije bar jednom downloadao pjesmu ili neku igru, film i sl. Većina nas na disku posjeduje nekoliko gigabajta empetrica od house muzike, rocka do turbofolka. Premda većina ljudi zna da je kopiranje CD-a ilegalno, ne vide razlog zašto to ne bi učinili pošto to svi rade. Tu je i poneki DivX, i ostali forbidden

materijali. Prijatelju snimiti na CD neku novu kompilaciju neke nove house mjuze je svakodnevica. Svi kršimo zakon! (hehe zakon u BiH). Možda nam jednog dana SIPA upadne u kuću i odnese računalo. Primjetio sam da policija odnese čak i monitor i printer neće li na njemu možda pronaći ilegalni softver na skrivenom hard disku. Koliko nas ima originalni Windows? Zašto ne kupujemo originale? Pa zato što su skupi. Ista cijena originalnih igara kod nas i u zapadnoj Europi je nerealna. Dati 50 € za svakaku igru je budalaština. Istina, i ja sam spremjan izdvajati pozamašnu svotu novca za glazbeni cd, film, igru, novi računalni program, ako me zaista oduševio svojom kvalitetom dok sam ga probao u piratskom obliku. Takve originale volim imati u svojoj kolekciji.

Kad bih kupovao samo originale, davno bih bankrotirao jer su jednostavno preskupi. Zar nije pretjerano za jedan originalan Windows CD izdvojiti 300 KM? Ja sam taj CD kupio i nikakve razlike od Windowsa Pirate Edition nema. Instalacija piratskog

XP-a je mnogo jednostavnija. Svaki put kada instaliram originalni XP, moram zvati Microsoft Sarajevo da bih ga aktivirao, jer im sustav aktivacije preko interneta više ne radi. Javi mi se službenica na telefon i onda joj moram izdiktirati broj od 30-40 znamenki koji se pojavi na ekranu mog monitora nakon što kliknem gumb za aktivaciju. Nakon toga, ona meni diktira isto toliko veliki broj i onda je aktivacija gotova. Piratska izdanja softvera sve to lako zaobilaze. Nema nikakvih komplikacija (uglavnom) i sve to dobiješ za nominalnu cijenu CD-a + par maraka marže prodavača.

BSA u suradnji s IDC-om je objavila kako gubici za jednu godinu nastali zbog piratstva iznose milijarde i milijarde dolara. Po kakvoj metodologiji oni računaju te gubitke? Zar oni tvrde da je svaki pirat zapravo mogućnost prodaje jednog originala? Kome oni pričaju? Gospodo multinaacionalci, spustite cijene softvera. Ja ћu vrlo rado imati sve originale. Ja obožavam originale. Kad je riječ o piratstvu, teško se može govoriti o piratima – pojedincima. Gotovo

je nemoguće da pojedinac sam može proizvesti kvalitetne nosače piratskog materijala. Proizvodnja kvalitetnih piratskih izdanja, pogotovo u velikom broju te njihova distribucija ipak podrazumijeva suradnju više osoba ili interesnih skupina, koje se na neki način i organiziraju. Svakako ih ne možemo nazvati neorganiziranom ruljom. "Piratski posao" podrazumijeva financijska ulaganja, no znatno manja nego kod proizvođača originala, a ukupni troškovi ograničeni su samo na troškove izrade kopija i distribucije. Dok proizvođači izmišljaju svakakve zaštite kopiranja, pirati ju probiju za dan – dva. Do sada nema prave zaštite.

Europska Unija mijenja zakonodavstvo vezano za internetsko piratstvo. Cilj novih propisa je pomirenje interesa vlasnika intelektualnog vlasništva i korisnika interneta (detaljnije pogledati web). Švedski sud je proglašio krivima administratore internet-ske stranice Pirate Bay preko koje su milijuni ljudi širom svijeta dolazili do drugih stranica s kojih su nelegalno skidali filmove i glazbu. Pirate Bay nije izravno omogućavao skidanje sa svojih stranica nego samo nudio linkove do ilegale.

Pirate Bay je jedna od najpoznatijih svjetskih internetskih stranica za razmjenu materijala i osnovala ju je 2003. organizacija Piratbyran koja se bori protiv zaštite autorskih prava, a četvorica osuđenih su je vodila. Preko te stranice svaki dan su razmjenjivani milijuni materijala. Global Gaming Factory koji je najavio kupnju The Pirate Baya za 8 milijuna dolara i potpunu legalizaciju poslovanja je navodno odustao. GGF je trebao od Pirate Baya napraviti posve legalni servis kojim bi se većina korisnika koristila kao i do sada. Navodno su i razgovori o kompenza-

ciji i plaćanju tantijema legalnim vlasnicima autorskih prava dobro napredovali. Još nije sve gotovo. Možda do prodaje i dođe. Inače, švedski je sud naredio Internet provideru The Pirate Bayu da obustavi bilo kakav promet na stranicama, no one su i dalje online.

Microsoft klasificira softversko piratstvo u pet kategorija: kopiranje od strane krajnjeg korisnika, instaliranje na tvrdi disk, krivotvorene, zloupotreba licence i Internet piratstvo. 1. Kopiranje od strane krajnjeg korisnika. Ovaj oblik piratstva je jednostavno, neovlašteno kopiranje softvera od strane pojedinaca ili tvrtki, uključujući instaliranje softvera na više računala nego što dopušta ugovor. 2. Instaliranje na tvrdi disk. Ovo je praksa nelegalne instalacije kopije softvera na računalo prije prodaje. Obično System Builder kupi jednu legalnu kopiju i onda nelegalno instalira program na više strojeva. 3. Krivotvorene. Krivotvorene je nelegalno umnožavanje i distribucija softverskih proizvoda tako da izgledaju originalno.

4. Zloupotreba licence. U ovom slučaju proizvodi dolaze legalnim kanalima, ali se onda nelegalno redistribuiraju drugima koji nemaju pravo na te licence. Proizvodi obično "cure" iz njihovih izvornih kanala - trgovina, proizvođača računala ili akademskih institucija. 5. Internet piratstvo. Internet piratstvo se događa kad se zaštićeni materijali, procedure ili alati nelegalno distribuiraju upotrebnom online usluga.

Nemojte me pogrešno shvatiti. Naravno da je original bolji od pirata i trebamo poštovati autorska prava, ali svijest građana još nije dovoljno razvijena da bi se samo tako kupovao legalni softver, a i cijene su paprene. Bez obzira što se u zapadnom svijetu ljudi kažnjavaju novčano i zatvorom, piratstvu se ne nazire kraj. Obavezno zaoglogajte pojam "piratske stranke"; jedna je već ušla u europski parlament..... I dok sam ja ovo pisao, torrent je završio posao. Paramount pictures presents...

Piše: Drago Raše
Fakultet strojarstva i računarstva
Sveučilišta u Mostaru
e-mail: neox3m@hotmail.com

Brzi i žestoki

402 STREETRACE

Streetrace se kao poštast pojavio u našim krajevima, brzo kao i u ostalim dijelovima svijeta. Kao zemlja začetka uzima se SAD. Pedesetih i šezdesetih godina tokom izlazaka mladi su održavali ulične utrke između dvaju semafora, a udaljenost je iznosila približno četvrtinu milje (odatle naziv 402). Tek krajem prošlog i početkom ovog stoljeća utrke se počinju izvoditi u većem razmjeru, pretežno ilegalno a zadnjih godina se legaliziraju i lagano postaju sve posjećenije, kako gledateljima tako i natjecateljima. Postoji više kategorija u 402 street raceu, a podijeljene su prema snazi automobila ili prema vremenu koje ostvaruju. Zadnje dvije tri godine legaliziraju se i u Hrvatskoj i u BiH. U Hrvatskoj glavnu ulogu vodi 402 Streetrace

koji održava pet do šest utrka godišnje, a uz njih se organiziraju i manji eventi koji također imaju zavidnu posjećenost. U BiH glavnu ulogu vodi Pirelli 402 kup koji također organizira pet do šest utrka godišnje. Osim tih dvaju natjecanja održavaju se i brojna manja natjecanja koja također imaju odličnu posjećenost i ne bi trebala biti preskočena od strane natjecatelja. Hrvatski tuneri su dokazali kako imaju jednu od vodećih uloga u svijetu tuninga u ovom dijelu Europe i kako sklapaju vrlo kvalitetne i brze automobile. Posebno su atraktivni oni koji su sklapani u kućnim garažama, i koji dobivaju i do deset puta skuplje automobile. Nema boljeg osjećaja od pobjede nad deset puta skupljim automobilem! Automobili se preko zime dorađuju u garažama a njihovi vlasnici jedva čekaju da ih ponosno predstave na narednim natjecanjima.

STREETSTYLE

Sigurno jedna od najatraktivnijih i najcenjenijih disciplina u svijetu tuninga. Vlasnici dotjerivaju svoje automobile, kako interijer tako i eksterijer. Posebno se cijene unikatni dijelovi na automobilu koji se ne mogu naći ni u jednog proizvođača tuning i styling opreme.

U zadnje vrijeme su popularni i tzv. wide body kitovi koji dodatno proširuju automobil i time mu daju agresivniji i sportskiji izgled. Ova disciplina je popularnost najprije stekla u Japanu da bi se kasnije proširila na SAD, a kasnije i u Europu. Među popularnijim automobilima za carstyling su japanski automobile koji su jako cijenjeni u SAD-u, ponajprije zbog kvalitete ali i zbog dostupnosti i broja

dijelova za preradu automobila. Iza njih je jako popularna klasa terenaca poznatija pod nazivom SUV. I europski proizvođači posljednjih godina dolaze na svoje, ponajprije radi kvalitete proizvoda i njihove homologacije. Upravo zbog homologacije ovaj dio Europe je raj za sve tunere. Još ne postoji zakon o homologaciji ugrađenih dijelova i još nema nekih zakonskih odrebi koje zabranjuju ugradnju nekih komponenti kao što je to slučaj, recimo u Njemačkoj.

DRIFT

Ova disciplina je svoju pravu popularnost stekla u Japanu, gdje je i danas najpopularnija disciplina. Upravo zbog toga se u Japanu i održavaju najveća natjecanja u ovoj disciplini. Ubrzo je zarazila i ostatak svijeta, a smatra se jednom od najatraktivnijih disciplina. Cilove discipline je voziti auto tako da zadnji kaj auta proklizava i prolazi bočno kroz zavoje. U disciplini se ocjenjuje stil i kontrola vozača nad svojim vozilom, a također postoji poddisciplina gdje jedan vozač ide naprijed i drifa, dok drugi pokušava napraviti točno ono što radi prvi vozač. Zatim se zamjenju i pobjednik je onaj koji je najbolje kopirao drugog vozača. Ova disciplina se polako uvela i u ostatak svijeta, pa tako i kod nas.

DB-DRAG

Disciplina u kojoj je cilj napraviti automobil koji će razviti što više decibela unutar automobila. Nije samo važna snaga zvuka nego i njegova kvaliteta i čistoća. Ta disciplina, polako ali sigurno, stječe sve više poklonika u svijetu. Jako je važna jer glazba upotpunjuje vizualni, ali i zvučni stil svakog prerađenog automobila. Ovo je disciplina koja zasigurno najviše ovisi o kvaliteti proizvođača zvučnih komponenti koje igraju veliku ulogu u ovom vidu natjecanja. Dok druge discipline teže nabrijavanju automobila, ova disciplina teži tome da automobilu dodjeli specifičnu audio notu, koja automobilu daje dašak originalnosti i ekskluzivnosti.

VIRTUAL TUNING

Jedan od meni najdražih, ponajprije jer je finansijski najprihvatljiviji. Nije toliko atraktivan, ali je jako važan ukoliko vlasnik želi napraviti viziju automobila kako bi ga želio preraditi. Kao glavni alat koristi se Adobe Photoshop koji je stvarno idealan za ovakav hobi. Ovaj vid tuninga postaje popularan i zbog toga jer za njega ne trebaju novci, nego samo malo mašte i slobodnog vremena, ali i jako puno strpljivosti i truda. Inspiraciju možete potražiti na stranici www.digimods.uk koja je jedna od najboljih stranica u svijetu virtual tuninga. Na njoj možete i potražiti neke trikove u Photoshopu koji mogu biti od velike pomoći.

Teme koje obilježavaju razgovor naš svagdanji

Piše: Ivo Kraljević
e-mail: kraljevic.ivo@gmail.com

Komuniciranje u kriznim situacijama

Promatrajući povijesnu liniju možemo lako vidjeti da se teme za razgovor rapidno mijenjaju. Zapravo, kada sjednemo u caffe bar s nekom zanimljivom osobom, izgleda kao da možemo vječno razgovarati. Zbog informacijskih tehnologija, ali i zbog ukupnosti svjetskog znanja i kretanja, imamo na raspolaganju beskonačan broj tema. Ali, i te teme su kao i ljudi, živa stvar. Imamo osjećaj da su i one same žive, mijenjaju se i bivaju mijenjane. I one, kao i ljudi, proživljavaju evoluciju i grananje. Pa tako imamo set tema jednog ekonomista, jednog medicinara, jednog kuhara, jednog pilota pa tako do tema jedne pijandure i beskorisne bitange.

Teme možemo pričati, prepričavati, zapisivati, opisivati, dopuniti, zloupotrijebiti itd. Ali, najvažnije je da prilikom komunikacije imamo barem dva sugovornika. Ako pričamo sami sebi, onda nam fali daska... Također, teme možemo generirati, a možemo ih i prešutjeti. Neke teme su ugodne, neke su beskorisne, neke su neugodne (o njima ne bi valjalo pričati). Neke teme se označavaju kao tabu – tema (o njima ne pričati, nikako!). Ve-

ćina tema služi za manifestiranje društvenih tehnika, a pomoću tema možemo i prezentirati koliko smo pametni i načitani. Neke teme su nametnute, neke su pak spontane. Neke od njih se tiču privatnih stvari, a neke od njih su društveno važnog karaktera. Ako je neka tema dosadna, onda kažemo: „Promjenimo temu!“. A ako na nekoj sjednici pričamo marginalije, onda nam voditelj sjednice treba reći: „To se ne tiče naše teme“.

Teme zaista lete oko nas, a najbolje se hvataju u letu nakon par čašica kvalitetnog (kažem kvalitetnog) alkoholnog pića. U slučaju da se teme lijepo slažu u jednu ukomponiranu cjelinu koja ima praktičnu primjenu, može se reći da se radi o konstruktivnoj raspravi. Danas jako rijetko prisutna! Zamislimo da smo na svetoj misi. Svećenik karizmatično i strastveno drži propovijed i onda se „zalaufa“. Tada možemo čuti kako se izvlači pa kaže: „Ali, to nije tema oko koje smo se ovdje danas okupili!“. Neke teme iz prošlosti se njeguju i danas. To je lijepo. Neke teme su među mladim ljudima potpuno nepravedno odbačene. To nije lijepo. Bilo bi zgodno da i danas čujemo u prolazu kako netko od mla-

dih osoba priča kako je lijepa klasična glazba, kako pripremiti neko svečano jelo, kako urediti vrt, kako poštено zaraditi novac, kako je lijepo čitati knjige itd. Ponekad zalutamo u neki otmjeni bar (sasvim slučajno) i tamo natelite na starog prijatelja koji se upravo vratio sa studija iz inozemstva u rodni kraj. On vas pozove na piće. Pored vas dvojice, tu su i njegovi zanimljivi obrazovani prijatelji. Nakon dva sata razgovora izlaziš iz caffe bara sav zapanjeno kako ovi dečki sjajno i kvalitetno razgovaraju. To je rezultat odgoja i obrazovanja. Onda možemo reći: „Dečki znaju birati teme“.

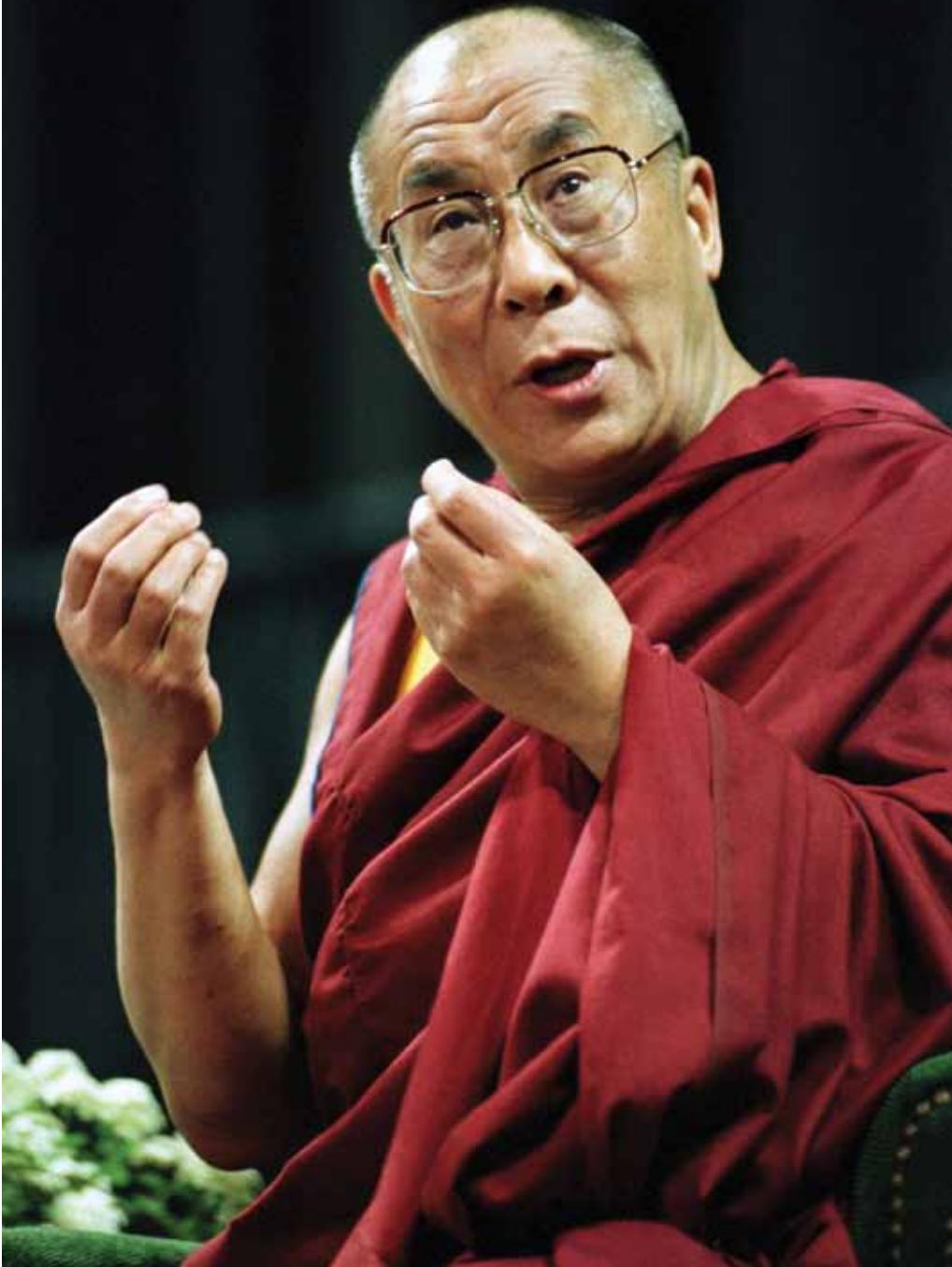
Najljepše je kada određene teme imaju konkretnu primjenu. Svejedno je da li se radi o političkim, poslovnim ili obiteljskim stvarima. Teme pak mogu biti veoma uzemiravajuće, a ponekad mogu biti kobne po život. Zato, pripazite što pričate i gdje to pričate! To je tako. Nažalost! To je bila horizontalna analiza tema za razgovor. Kronološki gledano teme su se mijenjale kroz povijest. Nekada se bilo važno sporazumjeti na koji način je najbolje oslikati pečinu. Pa zatim kako podignuti ogromni kamen na vrh piramide. Također se razgovaralo kako napraviti

Najljepše je kada određene teme imaju konkretnu primjenu. Svejedno je da li se radi o političkim, poslovnim ili obiteljskim stvarima. Teme pak mogu biti veoma uz nemiravajuće, a ponekad mogu biti kobne po život. Zato, pripazite što pričate i gdje to pričate! To je tako

bolji i oštiri mač ili strijelu, pa sve do priča i rasprava dali je zemlja okrugla ili ravna površina (nije ni jedno niti drugo). Koja će tema biti aktualna ovisi o raznim stvarima kao što je geografska pozicija, klima, pozicija u društvu, stoljeću u kojem se nalazimo pa sve do nadmorske visine na kojoj se nalazimo (pitajte planinare o čemu oni pričaju dok se penju). Nekada su velika glazbena tema bili Beatlesi, a danas je to neka pjevačica iz jugoistočnih dijelova države Srbije koja nastupa u subotu na našem starom rock - klubu.

Ušli smo konačno u 21. stoljeće. Novi milenij znači i nove teme za razgovor (na piću, na ručku, kod rodbine, pri poslovanju ili politici) i pisanje. Ako želimo da naši novi SEF – ovi budu trendy onda ćemo i mi morati birati aktualnije i sadržajnije teme. U nastavku možemo vidjeti jedan kvalitetan set tema koji će nam poslužiti u sljedećih sto godina postojanja SEF -a. Uživajte!

Obama, Medvedev (Putin), zaštita života, Milenijski ciljevi, zemlje trećeg svijeta, građanska incijativa, zelene stranke, nacionalni parkovi, očuvanje prirode, oprost dugova, alternativni izvori energije, ušteda energije, humani gradovi, moderna sela, prava žena, zbrinjavanje otpada, sindikalni pokreti, zeleno gospodarstvo, lijek za rak, nuklearni otpad, spasimo kitove, promet, moderni dom, potrošačko društvo, atomska energija, zrakoplovne nesreće, reguliranje pandemija, Kina i Indija, očuvanje izvora vode, vjetro i solarni potencijal, svjetski jezik, svjetska valuta, Američka unija, GMO hrana, gospodarenje otpadom i reciklažom, očuvanje privatnosti, izumiranje gange u hercegovačkim krajevima, nuklearna obitelj, muzika, demografski pritisci, starenje stanovništa, efikasan mirovinški i zdravstveni sustav, kamo putovati?, zdrava prehrana, betonizacija kraljika, zelene oaze u megradrovima, efikasno radno vrijeme, urbanistička politika, grijanje, vjera, briga za sljedeće generacije, učenje jezika, očuvanje različitosti kultura, stvaranje neprolaznih vrijednosti, vizni režim, povećanje produktivnosti rada, kontinuirana edukacija, razbijanje predrasuda, natalitet Europe, aplikativna istraživanja, informacijska tehnologija, novi glazbeni instrumenti, UV – zračenje, ozonska rupa, suzbijanje terorizma, HIV, eksternalije, jezik suradnje, novinarstvo novog kova, solidarnost, parking u gradovima, slobodno vrijeme, novi svjetski poredak!

Zivot iz Zagreba

Hercegovci na prigorskim bregima

Piše: Mate Kovac,
Ekonomski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu, ZKHS
e-mail: mate.kovac88@gmail.com

Dragi prijatelji,

Pozdrav iz glavnog grada svih Hrvata, Zagreba. Kao što ćete dalje u tekstu vidjeti, nas Hercegovaca u Zagrebu ima stvarno puno, možda čak i previše! Ne postoji dan, mjesto i vrijeme u kojem nećete ugledati visokog kršnog momka kako više: „Pa di si rođo, šta ima kod tebe?“ Susrećemo se u tramvaju, restoranima, na faksu i naravno u crkvi, ima nas doslovno na svakom koraku.

Nastojat ću vam malo približiti neke od uspješnijih i prominentnijih ljudi u Zagrebu. A s kim drugim početi, nego sa vjerojatno najpoznatijim "hercegovačkim purgerom", jednim jedinim i neponovljivim - gradonačelnikom grada Zagreba, Milanom Bandićem. Na lokalnim izborima, kao nositelj liste SDP-a za grad Zagreb, tri puta je izabran za gradonačelnika Zagreba, što nije bilo nimalo lako s obzirom na razna nega-

tivna mišljena o Hercegovcima u Zagrebu. No usprkos tome, uspio je u onome čemu se mogu pohvaliti rijetki političari na našim područjima. Vole ga i "Crveni" i "Plavi" i "Ljubičasti"... J. Za popularnog, "Mikija", "Mileta", "Banderasa", "Banditića" ... sami Zagrepčani znaju isticati kako je jedan od njihovih vrijednijih gradonačelnika u povijesti. Neki od njegovih projekata su novi mostovi koji spajaju Stari i Novi Zagreb, nova stanica hitne pomoći u Heinkelovoj ulici ukupne površine 5445 m², Arena Zagreb kapaciteta 16 000 sjedećih mjeseta, Muzej suvremene umjetnosti, koji je prvi takav objekt izgrađen u zadnjih šezdesetak godina, škole, vrtići, prometnice, besplatni pokazi za studente i još puno toga. Najbolji pokazatelj njegovog vrijednog rada i uspješnog vođenja metropole i ujedno najveću nagradu za uloženi trud iskazali su mu upravo građani ponovno ga izabравši na nedavnim izborima. U cijeloj zbrici i obavezama koje za sobom nosi ovakva jedna funkcija, Milan Bandić nije zaboravio odakle dolazi i gdje su mu korjeni, pa tako redovito obilazi i finansijski pomaže Hrvate po cijeloj Bosni i Hercegovini. Naravno, ne zaboravlja niti Hercegovce na "privremenom radu" u Zagrebu

te redovito obilazi i uvijek se rado odaziva manifestacijama u organizaciji Zavičajnog kluba hercegovačkih studenata u Zagrebu.

Idemo dalje! Sada ću vam malo približiti dvojicu uglednih novinara iz Hercegovine koji žive i rade u Zagrebu. To su Božo Skoko, ujedno i jedan od najvećih PR stručnjaka u Republici Hrvatskoj i Nino Raspudić, kolumnist Večernjeg lista.

Božo Skoko je viši asistent na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu. Za vrijeme studiranja dva puta je bio nagrađivan rektorovom nagradom za rad na području istraživanja povijesti novinarstva. Često ga se može vidjeti na malim ekranima zbog njegovog rada na stvaranju i promicanju imidža i identiteta Hrvatske u svijetu. Autor je i nekoliko knjiga na tu temu.

Također je jedan od autora knjige "Hercegovina – zemlja svjetlosti", prve opsežne fotomonografije Hercegovine koja sadrži oko 400 slika visoke kvalitete u kojima je Hercegovina prikazana za vrijeme različitih godišnjih doba, predstavljajući sve kulturne i

prirodne ljepote našeg kraja.

Profesora na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, Ninu Raspudiću mnogi će automatski povezati sa njegovim legendarnim nastupom u emisiji HRT-a "Latinica", gdje je na jedan elegantan način i u vrlo kratkom vremenu ukazivao na opetovano i ujedno neopravdano svaljivanje krivice pojedinaca na Hercegovce za sve loše što se događa u Hrvatskoj. Profesor Raspudić se redovito u svojim kolumnama dotiče tema vezanih za Hercegovinu, a u svojim javnim nastupima i dalje nastavlja s objašnjavanjem stvarnih prilika u našem kraju.

Kako se u dijelu medija u Hrvatskoj i danas redovito omalovažava Hercegovina kao zemlja ljudi koji imaju kockaste glave, voze skupe Mercedese i raskalašeno troše novce svojih očeva, odlučio sam Vam malo skrenuti pažnju na uspješan primjer hercegovačkog studenta (s boravištem u Zagrebu) koji je postao dobitnik ugledne nagrade lista Nacionalna "Top stipendija".

Ljubušak Stipe Odak, student četvrte godi-

Milan Bandić, gradonačelnik Zagreba

ne Filozofskog fakulteta (smjer: sociologija i komparativna književnost) i četvrte godine Katoličkog bogoslovnog fakulteta (filozofsko-teološki smjer), dobitnik je prestižne nagrade Top stipendija za top studente. Treba napomenuti da je ova stipendija najveća u Hrvatskoj, svaki dobitnik dobiva 10 mjeseci po 4.000 kuna, odnosno ukupno 40.000 kuna. Uz ovu nagradu, Stipe je ranije dobio nekoliko priznanja od kojih izdvajamo rektorovu nagradu, nagradu dekana Katoličkog bogoslovnog fakulteta za najboljeg studenta svoje godine 2007., 2008. i 2009. te nagradu za izvrsnost u studiju za najboljeg studenta preddiplomskog studija sociologije, a bio je stipendist zaklade "Zlata Bartl" i fonda "Fra Slavko Barbarić". Nadamo se da će i ostalim studentima iz Hercegovine ovo biti veliki poticaj za svoje usavršavanje u područjima za koja su se odlučili školovati.

Također istaknuo bih i uspjeh još jednog NAŠEG ČOVJeka na području znanosti, kao i u politici. Dragan Primorac hrvatski je liječnik, genetičar i političar. Iako je rođen Banjalukačanin neosporni su njegovi hercegovački korijeni. Od 2003. do 2009. godine bio je član Vlade Republike Hrvatske i obnašao dužnost ministra znanosti, obrazovanja i športa. Bio je prvi nestranački ministar u Vladi RH. Na toj dužnosti pokrenuo je neke korjenite promjene u hrvatskom sustavu obrazovanja. Pa tako je počeo s uvođenjem Bolonjskog procesa na visoka učilišta u Republici Hrvatskoj, započeo je i uvođenje Državne mature u srednjim školama. Na parlamentarnim izborima 2007. godine bio je kandidat HDZ-a na listi za 11. izbornu jedinicu (lista za dijasporu), te je izborio zastupnički mandat s rezultatom od gotovo 82%. Jedan je od utemeljitelja analize DNK u sudskoj medicini u Republici Hrvatskoj. Diplomirao na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, Studij u Splitu 1991. godine. Stručno se usavršavao pri Connecticut State Police Forensic

Science Laboratory, Armed Forces Institute of Pathology, Analytical Genetic Testing Center, Denver, SAD. Uz sve svoje obaveze stigne se baviti i humanitarnim radom te je počasni predsjednik Humanitarne udruge Cor Unum. Za vrijeme svog mandata odigrao je i veliku ulogu u nabavci digitalnog mobilnog mamografa, akcije pokrenute od strane Zavičajnog kluba hercegovačkih studenata koji se danas koristi na području cijele Hercegovine.

Istaknuo sam samo nekolicinu NAŠIH uspješnih ljudi te se ujedno ovim putem ispričavam svima onima koje sam izostavio! Ali, na sreću, broj uspješnih ljudi u Zagrebu porijeklom iz Hercegovine je toliki da mi ne bi dosta ni tisuću stranica da ih sve spomenem! Do našeg sljedećeg susreta, srdačno vas pozdravljam.

dr. sc. Božo Skoko

Probijanje

Piše: Marin Kraljević, Ekonomski fakultet
Sveučilišta u Mostaru
e-mail: mkraljevic89@gmail.com

Zvučni zid, probijanje zvučnog zida. Ta dva pojma u zadnje vrijeme sve češće čujemo najviše u različitim medijima koji prenose začuđenost i strah građana nakon što dođe do zastrašujuće eksplozije koja je rezultat probijanja zvučnog zida.

Što je ustvari probijanje zvučnog zida?

Pojam zvučni zid nastao je tokom drugog svjetskog rata u Britaniji. Zbog greške u prijevodu jednog tajnog njemačkog dokumenta godine 1942. Britanci su pomisili da Njemci prave avion koji će imati maksimalnu brzinu od 1000 milja na sat. Ustvari, Njemci su radili na avionu cija je brzina 1000 km/h, to je bio coveni Me-262. Britanci su odmah poceli praviti prototipove aviona sposobnih za te brzine. Naravno, u pitanju su bile samo makete. Posto je trebalo ispitati ponasanje aviona pri toj brzini koristili su najbrze lovce koje su posjedovali, testirajući ih pri naglom poniranju. Mnogi piloti su poginuli, a često je bilo bizarnih slučajeva da avionu naprsto otpadnu krila. Piloti koji nisu poginuli opisivali su sudan osjećaj pri trans-sonicnim brzinama (blizu 1Maha npr. 0,9M) avion bi

počeo da se trese kao da je udario u ZID OD CIGLE. Piloti su nazvali tu pojavu "Zvučni zid". I tako je nastala jedna od najvećih zabluda u avijaciji. Probijanje zvučnog zida je trenutak kada zrakoplov dostiže i prelazi brzinu zvuka. Brzina zvuka u zraku mijenja se sa visinom i temperaturom.

Na morskoj povrsini kroz zvučni zid se prolazi kada brzina predje 1200 km/h, ali na 15.000 metara zvuk se prestiže vec pri brzini od 1000 km/h. Zrakoplov tijekom kretanja kroz zrak izaziva poremećaje kontinuiteta zraka to jest formira zračne valove slične onima što ih brod stvara kada plovi. Dolazi do promjene tlaka zraka to jest do titranja čestica zraka u pravcu širenja vala, a brzina poremećaja jednak je brzini zvuka. Sa povećanjem brzine leta zrakoplova povećava se amplituda zvučnih valova to jest dolazi do povećanja tlaka zraka na isturenim dijelovima zrakoplova. Što je zrakoplov bliži brzini zvuka to se poremećaj tlaka zraka približava zrakoplovu tako da se ne stigne proširiti ispred i "obavijestiti" čestice zraka o nailasku poremećaja. Molekule "neobaviještenog" zraka nalijeću na aeroprofil zrakoplova slijedeći njegov oblik što ima za posljedicu po-

većanje tlaka, gustoće i temperature zraka u vrlo kratkom vremenskom intervalu. Prilikom prelaska na nadzvučnu brzinu leta zrak na pojedinim dijelovima zrakoplova, obično kabina pilota i spoj krila i trupa, formira zračne valove koji putuju ispred zrakoplova to jest "točke probijanja brzine zvuka". Ispred zrakoplova se formira "prepreka" sastavljena od valova malog poremećaja koju nazivamo zvučnim zidom. U momentu prelaska brzine zvuka događa se skokovita i vremenski kratka promjena parametara zraka te poremećaj zraka prelazi iza zrakoplova. Tijekom leta nadzvučnim brzinama zrakoplov konstantno formira zvučne valove koji se šire duž njegove putanje (pogledati sliku). Gledano iz pilotske kabine "zvučni zid" se kreće iza zrakoplova i simetrično se širi u zračnom prostoru (Mahov konus).

Međutim, kada pilot izvodi zrakoplovom manevar, oštri zaokret ili naglo penjanje, zvučni zid će putovati ka tlu ispred zrakoplova. Zvuk koji možemo čuti na tlu je "probijanje zvučnog zida" to jest iznenadni prasak (pučanj) zračnih valova koji su nastali na dijelovima zrakoplova prilikom prelaska na nadzvučne brzine. U stvari možemo čuti

Pojam zvučni zid nastao je tokom drugog svjetskog rata u Britaniji.

Zbog greške u prijevodu jednog tajnog njemačkog dokumenta godine 1942. Britanci su pomislili da Njemci prave avion koji će imati maksimalnu brzinu od 1000 milja na sat. Ustvari, Njemci su radili na avionu cija je brzina 1000 km/h, to je bio cuveni Me-262

zvučnog zida

dva praska: prvi je u trenutku prelaska sa podzvučne na nadzvučnu brzinu, a drugi prilikom povratka sa nadzvučne na podzvučnu brzinu.

Povijest probijanja zvučnog zida

Prvi pilot koji je probio zvučni zid bio je George Wells, pilot američkog ratnog zrakoplovstva. To je učinio 1948. god. u zrakoplovu XP-86, a na našim područjima prvi je to uradio pukovnik jugoslavenskog ratnog zrakoplovstva Nikola Lekić 1956. god. u identičnom zrakoplovu kao njegov kolega 8 godina ranije. Moramo spomenuti da i jedan zrakoplov koji je sastavljan u našem gradu Mostaru također probio zvučni zid. To je Soko J-22 Orao kojem je to uspilo 1984. god. a njime je upravljao pilot Marijan Jelen. Da izvede tako nešto zrakoplov je trebao uvesti u poniranje od 30 stupnjeva što znači da zrakoplov to nije mogao ostvariti svojom vlastitim motorom. Jedini putnički zrakoplov koji je letio brzinom većom od brzine zvuka je Concorde. Ali, nakon velikih problema u njegovom razvoju i velike nesreće u kojoj je poginulo preko 100 ljudi povučen je iz prometa 2003. god.

A sada spektakl...

Koncerti Lepe Brene i Zdravka Čolića u Mostaru

Piše: Irena Miličević
e-mail: irena3101@hotmail.com

Popularni je Čola u Mostaru održao koncert 5 godina ranije ali je s obzirom na dobru posjećenost tog koncerta i popularnost koju u Mostaru uživa, odlučio i svoj posljednji album prezentirati i mostarskoj publici. Pred više od 10 000 posjetitelja promovirao je nove pjesme, ali publiku je oduševljavao i svojim starim nezaboravnim hitovima, kojih zaista ima mnogo

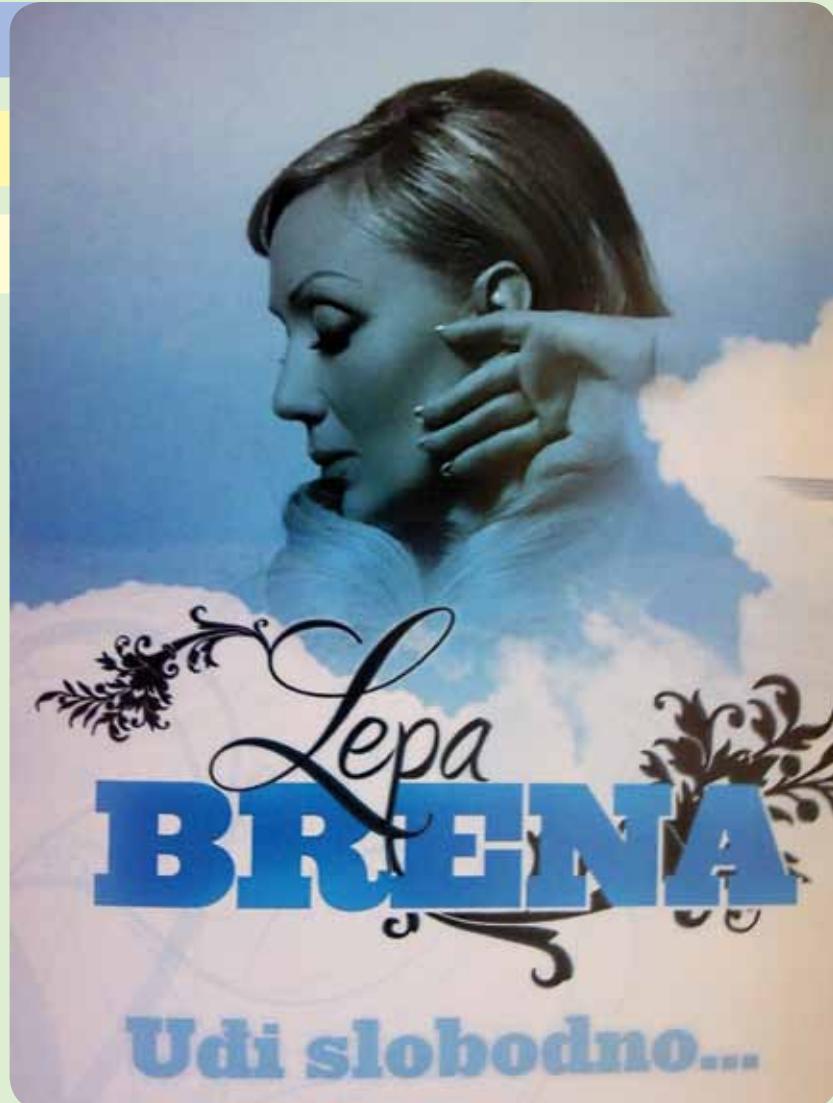
Među svim zbivanjima ovoga ljeta u Mostaru zasigurno se posebno ističu 2 koncerta koja su, sudeći po broju posjetitelja, Mostarci s radošću dočekali. Pogađate o kojim se koncertima radi...

11. lipnja Mostar je svojim dolaskom počastila nesumnjivo jedna od najvećih ex-yu zvijezda Lepa Brena. Nastupila je pred oko 13 000 posjetitelja, koji su zajedno s njom pjevali uglas kako nove tako i stare pjesme. Nakon punih 25 godina, koliko je prošlo otkada je pjevačica posljednji put nastupala u Mostaru, dočekana je ovacijama i burnim pljeskom te ponovno digla Mostar na noge. Takav je ritam održala tijekom čitavog dvoipolsatnog koncerta, pjevajući naizmjence laganje ili brže, odnosno novije ili starije stvari. Jednostavno rečeno, prava zvijezda koja zna prirediti pravi glazbeni spektakl, prenijeti pozitivnu energiju koju ima na svoju publiku.

Jedna i jedinstvena Lepa Brena tog je dana bila raspoložena za slikanje s obožavateljima, davanje autograma kao i za razgovore s medijima, davanje intervjuja. U jednom od njih rekla je i kako je za Mostar vežu lijepe uspomene te da je poseban osjećaj biti ponovno tu.

Inače, koncert je održan u sklopu Brenine povratničke turneje „Uđi slobodno“, kao i promocije novog albuma.

Iskrena, ljubazna, pristupačna, Lepa Brena poručila je kako ovim koncertom i balkanskom turnejom želi širiti pozitivnu energiju i ljubav koja je uvijek vladala među nama. Kao dokaz tomu iz publike se jasno vikalo: "Brena mi te volimo, Brena

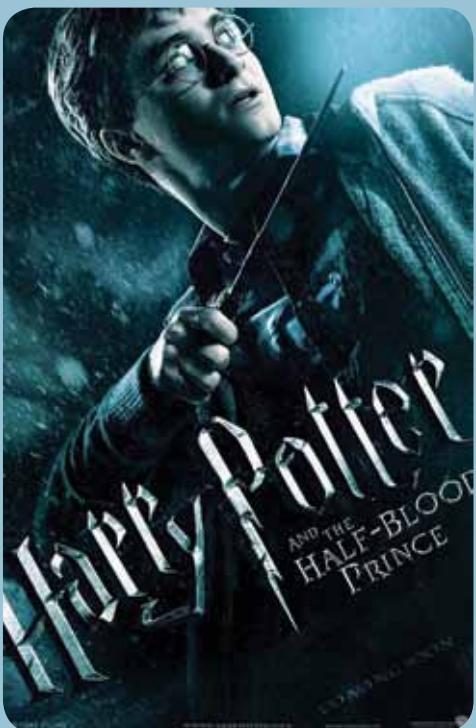
**Jedna i jedinstvena
Lepa Brena tog je
dana bila raspoložena
za slikanja s
obožavateljima,
davanje autograma
kao i za razgovore s
medijima, davanje
intervjuja. U jednom
od njih rekla je i kako
je za Mostar vežu
lijepe uspomene te
da je poseban osjećaj
biti ponovno tu**

mi te volimo"...

Nakon Breninog spektakla na stadion pod Bijelim brijegom 24.srpnja došla je još jedna od najvećih, po nekim i najveća, zvijezda na području bivše Jugoslavije, Zdravko Čolić.

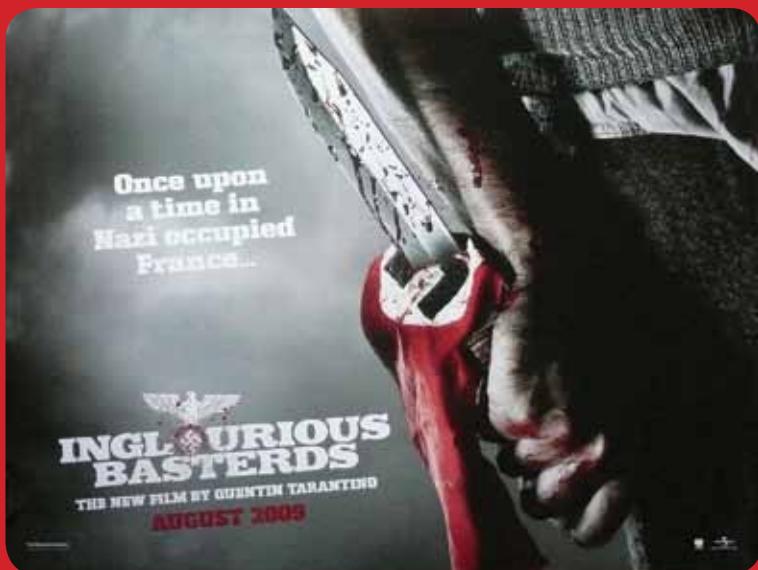
Popularni je Čola u Mostaru održao koncert 5 godina ranije ali je s obzirom na dobru posjećenost tog koncerta i popularnost koju u Mostaru uživa, odlučio i svoj posljednji album prezentirati i mostarskoj publici. Pred više od 10 000 posjetitelja promovirao je nove pjesme, ali publiku je oduševljavao i svojim starim nezaboravnim hitovima, kojih zaista ima mnogo.

Odavno je poznato kako ovaj pjevač sve svoje koncerne odradi na visokom nivou, ni ovaj put nije zakazao. Čola je još jednom pokazao zašto ga drže za jednog od najvećih i najcjenjenijih muzičkih umjetnika na ovim prostorima.

Harry Potter And The Half Blood Prince

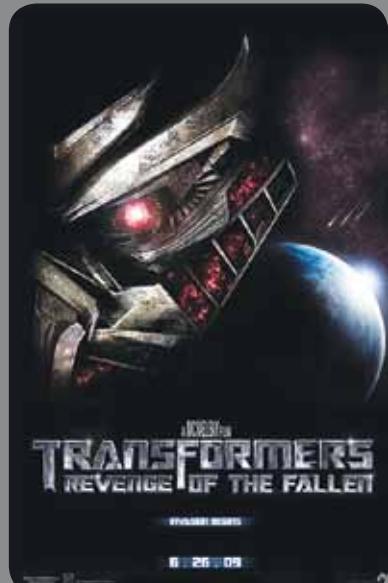
Film je, kao što većina nas zna, snimljen prema knjizi J.K. Rowling. Još jedna u nizu avantura čarobnjaka nam Harryja te njegovih prijatelja Rona, Hermione te profesora Dumbledorea. Tema ovog filma, kao i prvih pet filmova je borba dobra i zla. U ovom nastavku jedan od glavnih likova, Dumbledore, biva ubijen od strane Severusa Snapea. No, kako će se Harry nositi s Voldemortom, ostaje nam samo da čekamo ekrанизaciju posljednje knjige. Glavne uloge tumače Daniel Radcliffe, Rupert Grint i Emma Watson, dok je u filmu još nekolicina iskazanih glumaca kao Robbie Coltrane, Helena Bonham Carter te Alan Rickman. Film je dobio odlične ocjene i kritike, te je dosad zaradio 922 milijuna dolara, što ga čini najuspješnijim filmom u 2009. godini.

Inglourious Basterds

Tarantino nigdje ne grijesi, a sve i da hoće, ne može. Mnogi kritičari smatraju da je Inglourious Basterds najbolji Tarantinov film otkad je snimio Pulp Fiction. Glavna uloga u filmu pripala je Bradu Pittu, koji je na čelu "Basterda", nekolicine ljudi koja hvata naciste i ubija ih, ali uvijek ostavi nekog živog da prenese poruku Hitleru. S druge strane, tu je i vlasnica kina, Francuskinja židovske vjere. Njihov zajednički cilj je smaknuti Hitlera. Film je na Canneskom festivalu osvojio nagradu u kategoriji najboljeg glumca, koju je osvojio Christoph Waltz. Zanimljivo je da je Tarantino ovaj scenarij pisao skoro desetjeće. Film je dobio odlične ocjene, a i loše kritike su ga zaobišle. Film je dosad zaradio oko 200 milijuna dolara.

Piše: Ante Ćurlin,
Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru
e-mail: antoine@net.hr

Transformers 2: The Revenge Of The Fallen

Iako su nastavci rijetko dobri, to se ne može reći za ovaj film. Film koji obiluje akcijskim scenama te ponegdje i humorom je sa pravom iščekivan kao ogroman hit, no to nije potvrdio svojim ocjenama i kritikama. Na čelu sa Michaleom Bayom i Spielbergom te mladim snagama Shiom LaBeouf i Megan Fox nije se moglo, a ni smjelo pogriješiti. Tema filma je ponovno spašavanje svijeta od Decepticona, koji su u ovom filmu puno moćniji nego u prvom dijelu. No, tu su Autoboti na čelu sa Optimusom koji se brinu da bi Zemlja ostala u jednom komadu. Film će ostati zapamćen po tome što je postao drugi film sa najvećom zaradom na dan izlaska svih vremena. Ispred njega je samo Batman: The Dark Knight. Film je dosad zaradio oko 800 milijuna dolara. Po zaradi u 2009. ispred Transformera su Harry Potter te Ice Age 3.

Ice Age 3

The Dawn Of Dinosaurs naziv je trećeg dijela zasad trilogije Ice Age. Urnebesna animirana komedija kreirana je u 3-D tehnologiji. Nakon što Ijenjivac Sid ukrade jaja ženki T-Rex-a, ostala ekipa kreće u akciju spašavanja te ulaze u svijet dinosaura ispod leda. Ice Age 3 je treći najuspješniji animirani film sa sveukupnom zaradom oko 861 milijuna dolara. Glasove za ovaj film su posudili holivudske zvijezde kao Ray Romano, Seann William Scott, Queen Latifah i John Leguizamo. Film je u prvom tjednu prikazivanja zaradio 220 milijuna dolara, što ga čini najuspješnjim filmom 20th Century Foxa u 2009. godini.

G.I. Joe

G.I. Joe je solidan film u režiji Stephena Sommersa, iako će se vjerojatno više svidjeti mlađoj populaciji nego odraslima. Tema filma je spašavanje svijeta od Cobre, organizacije koja želi pokoriti svijet. Suprotstavlja im se G.I. Joe tim na čelu sa Hawkom, kojeg u filmu tumači poznati hollywoodski glumac Dennis Quaid. Od poznate glumačke ekipe tu su još Channing Tatum, kojeg znamo iz filma Step Up, Sienna Miller te Marlon Wayans. Film se snimao u holivudskom studiju te u Pragu. Film je dobio ocjenu 5/10. Iako je dobio nisku ocjenu, smatraju ga boljim od Transformersa 2. G.I. Joe je u kinima diljem svijeta dosad zaradio 290 milijuna dolara.

Priče iz proizvodnje

Na knap!

*Piše: Ivo Kraljević
e-mail: kraljevic.ivo@gmail.com*

*JIT u hercegovačkim krajevima?
Malo sutra!*

Mala Tvornica Užasa

Današnji dan je bio pravo ludilo! Kada je svanulo sunce u našoj poslovnoj zoni u predgrađu rastućeg Livna, nisam mogao ni zamisliti da će se naše malo poduzeće upasti u takvu proizvodnu gabulu. Naime, što se dogodilo? Jedan od vozača naše transportne kompanije koji je vozio priključne i odvodne "inox cijevi" za visokonaponke bojlere dobavljača Akkzien AG iz Bischofshofena nam je jutros u 06:23 h dojavio kako je zapao u na graničnom prijelazu Zavrč (Slovenija - Hrvatska) zato što slovenske carinske kolege ne priznaju našu uvoznu dokumentaciju u cijelosti te je potrebna nova. Vozač našoj operativnoj tajnici Sanja nije mogao točno navesti razloge zbog čega je to ispalio tako jer on nije siguran što su Slovenci rekli iako je on inzistirao da se razgovara na engleskom ili njemačkom jeziku. Sanja je prebacila takvu polu-informaciju do odjela za nabavu. Sanja je samo razumjela to da će pobjeđnjeli vozač privremeno istovariti robu na najbliži carinski terminal te se skrasiti u obližnju pivnicu Geoffrey Pils dok ekipa nabave kontaktira Njemačke kolege i objasni situaciju. Naš nabavni pregovarač za njemačko uvozno područje (nazovimo ga Milenko) intermedijarnih dobara i repromaterijala je jedini sposoban da u ovom trenutku riješi situaciju te nazove u Bischofshofen u Akkzien AG te na tečnom njemačkom zatraži da se postupak izrade dokumentacije ponovi. Međutim, zaposlenik Milenko se trenutno nalazi na odmoru (03.08.) i na ekspediciji na Kilimandžaro zajedno sa Anitom, našom rukovoditeljicom divizije za proizvodnju visokonaponskih bojlera za kućanstvo.

Opet smo kontaktirali planinarsku agenciju Windhuk - tours u Tanzaniju, koju je naše poduzeće već prije kontaktiralo kako bi dotične osobe mogli odletjeti na provod života te ih zamolili da nam kažu jeli Milenko još u kampu ili su krenuli već na put. Tamnopoču operatorku Bolonyu nije nitko u našem odjelu za nabavu mogao razumjeti pa su slušalicu predali našem "City Express" kuriru Mati da riješi stvar. Kurir Mate nam je u tom specifičnom trenutku donio izvještaj banke o stanju računa proizvodne divizije u našoj banci Banco Internationale - Zürich. Mate je prenio da se Milenko trenutno nalazi na 3. danu putovanja prema vrhu te silne planine i da jedini način da se on kontaktira je da se uspostavi kontakt sa modernim satelitskim mobitelom marke Alcatel koji je u vlasništvu glavnog vodiča i koji omogućava vezu i u najnedostupnijim planinskim predjelima. Milenko je preuzeo stvar u svoje ruke i na visini od 4589 m pri atmosferskom tlaku od 987 ha objasnio njemačkim kolegama da provjere greške i zovnu carinski terminal u Sloveniji. Unatoč tome što je Milenko riješio problem, atmosfera u našem pogonu je bila potpuno uzavrela. Budući da smo prije par mjeseci instalirali novi JIT (just in time) Kanban sustav za moderno upravljanje zalihami u službi smanjenja troškova zaliha i ubrzanja proizvodnje, nismo imali u tom trenutku dovoljnu količinu zaliha cijevčica. Prema tromjesečnom JIT nabavnom planu, nadnevak od 04.08. u 10:00 h je trebala stići pošiljka "inox cijevi" (ID 00033567554801)

na naš skladišni terminal 6 koji je povezan nadzemnom kran-linijom marke Schindler s proizvodnom pogonom. Ta pošiljka se opet sada utovarala na kamion marke Mercedes Actross naše prijevozničke firme te je vozač javio da ne može doći do naše jedinice sve do 07.08. u 13:00 h. Ta informacija nije baš oduševljavala našu šeficu proizvodnje Ivanu. Ivana je naš operativni manager već tri godine ali nikada nije se našla u situaciji da mora obustaviti proizvodnju i tako riskirati dio nepokrivenih fiksnih troškova divizije koji nisu baš mali. Obustava proizvodnje nikada nije jednostavna odluka ali ona nikada nebi predstavljala veliki problem da nema narudžbe za isporuku 1000 komada naših bojlera po cijeni od 200 \$ od strane ukrajinskog graditeljskog poduzeća zapadnjačkog podrijetla Baumat - Donjek - za izgradnju modernog naselja u Donjeku - u od 17 zgrada i po jedna škola i vrtić.

U razdoblju od dva mjeseca je naše poduzeće BlueTerm dd Baumat - u isporučilo 850 komada visokonaponskih bojlera za kućanstvo. Preostalih 150 kom je trebalo poslati na isporuku 13.08. Poduzeće Baumat je važan partner koji zna nagraditi točnost, ali ne oprista kašnjenje i još 15.05. primili smo upozorenje od centralne direkcije naše kompanije o strateškoj važnosti ovoga posla u kojoj se navodi da se ne zaj...! Vrijednost ugovora od 200.000 \$ (1.000*200\$) nije neka velika svota ali je riječ o održavanju poslovanja s ovom velikom firmom u sljedećih 5 godina gdje se "kolač" poslovanja procjenjuje na oko 10.000.000 \$. 150 bojlera je sada zapelo u "uskom grlu" na proizvodnoj traci čekajući na sljedeći proizvodni proces. Iako je Ivana u svome planu proizvodnje predvidjela mogućnost kašnjenja stvorivši set sekvensijskih vremenskih rezervi, to nije bilo dovoljno i sada je već bilo upitno hoće li se posao završiti do kraja.

Pripremeni vršitelj dužnosti Jakov se nije nimalo prepao iako je jedan lijepi dio dana proveo bespomoćno zureći u prozor okrenut prema silosima otpadnog materijala. Jakov je teška srca ipak odlučio pozvati na kavu "oči u oči" direktora glavne konkurenčke kompanije VIR - ujemo dd Slavena koji još ne može prežaliti gubitak na tenderu za Baumat. U jednom razgovoru koji je rezultirao teškim riječima i prijetnjama, dvojica asova su ipak uspjeli potpisati ugovor o privremenom "outsourcingu" ugradnje cijevi za 75 bojlera. Na taj način je VIR - ujemo dd preuzeo teret obrade 75 bojlera budući da su oni već imali na zalihami prijeko potrebne cijevčice kako bi BlueTerm dd mogla na vrijeme poslati isporuku u Ukrajinu. Međutim, Slaven je za tu malu "uslugu" naplatio masnu cijenu u nju uključivši i debelu premiju temeljenu na međusobnoj netrpeljivosti. Iako je veliki problem zatrpan iza nas, u firminoj kuhinji je nastala frka jer se ekipa nije mogla dogovoriti koji od njih će pokucati u ured naše proračunate šefice financija Marije te joj saopćiti da dadatno mora odobriti 22.000 \$ troška outsourcing - a čiji NSV uopće nije bio pozitivan. Tri krupna noćna čuvara našeg pogona nisu uspjeli savladati Marijin bijes nego je se smirila i ispustila kabel od miša našeg

glavnog kompjutora za platni promet iz usta tek kada joj je Jakov obećao da će je voditi na večeru u Gudić S. Da bi se ugradile cijevčice u već 75 spremlijenih bojlera potrebno su 3 dana. Proces prekrivanja cinkom (cinkovanje) priključnih "pointova" bojlera poradi sprečavanja hrđanja u vlažnim uvjetima traje minimalno 50 h (više od dva dana). Zatim, jedan dan je potreban za provjeru kvalitete i testiranje uzorka gotovih proizvoda, jedan dan je potreban za pakiranje i dva dana pripreme dokumentacije i vožnje do odredišta na adresu Schorsa 29/B , Donjek, Ukrajina. To iznosi ukupno devet dana! Tko može do 13.08. to isporučiti u Ukrajinu. Nema šanse, propasti će posao! Testiranje proizvoda otpada. Tu štedimo jedan dan, a cinkanje će morati ići u 24 h što znači da će se morati otvoriti poponočna treća smjena.

Sada bi mogli sve zavšiti za tjedan dana da nije našeg vozača inox – nih cijevi koji se već 4 dana ne trijezni na Hrvatsko – Slovenskoj granici. Dok smo mobilizirali imobiliziranog vozača i dali mu upute prošao je još jedan dan. Pucanj u prazno! U trenutku kada se činilo da su svi kamioni sletjeli i da su se sve lađe za nas potopile iz Donjeka - a nam se javio naš skupoplaćeni međunarodni lobist Ante koji prenosi da predsjednik uprave Baumat – a Mihael ne inzistira da se bojleri dostave do 13.08. nego da možemo dobiti još jedan tjedan dana vremena za pošiljku (do 20.08.). Kao razloge za takvu sjajnu vijest za nas navodi jačanje regionalnog građevinskog sindikata u Donbaškoj regiji (Donjek) koji uvodi pomutnju među zaposlenike Baumat – a te stvara vremenske zastoje. Problem za njih, dobro za nas!

10.08. ; 13:46 h Pošiljka „inox“ cijevčica je upravo ulazila u stražnje dvorište našeg malog pogona. Velike horde već sada nervoznih radnika koji 3 dana ništa nisu radili nego pili pivo i pušili "kriomice" u firminoj menzi i dobacivali kuharicama koje su istražale oduševljeno pred kamion kao gomila gladnih Nigerijaca pred brašno i vodu. Proizvodnja se opet pokrenula na Ivanino ogromno zadovoljstvo ali sada je bilo samo potrebno finalizirati preostalih 75 komada bojlera. Sve je ipak završilo na knap. BlueTerm dd je isporučilo preostalih 150 komada na destinaciju. Svega ovoga nebi uoče ni bilo da nismo uovzno ovisno gospodarstvo.

28.08. 16:00 h Do tada na posao se vratila i naša rukovoditeljica Anita koja je u čast dobro održenom poslu i ispoštivanju jednog velikog međunarodnog ugovora napravila roštilj za sve radnike u stražnjem dvorištu baš pored silosa u kojem su se pekla 20 janjaca. Na roštilju su svi prethodni akteri bili prisutni, čak i naš vozač Ivo. Ugodnu atmosferu nije mogla pokvariti žilava janjetina niti masni račun za onaj telefonski poziv u Kilimandžaro (monopol, ccc) s početka priče jer su svi bili zadovoljni radi završetka velike isporuke i međunarodnog probroja. Oko 18:30 h, za vrijeme upraviteljičinog pozdravnog govoru počela je padati kiša pa se raja razbjezala (eto ti zahvalnosti!), a radno intezivni posao čišćenja otpadaka smo ostavili za neka druga vremena.

GRAF **TISAK**

